

Instrument Zijn

Doctoraalscriptie

Ilse M.Frank

Begeleider: Dr. T. Jorna
Meelezer: Drs. I. Brouwer

Universiteit voor Humanistiek
Utrecht, 1 Augustus 2008

Inhoudsopgave

Voorwoord	p. 3
Inleiding	p. 4
Hoofdstuk 1	
Aanleiding en opzet van onderzoek	
1.1 Aanleiding	p. 6
1.2 Vraagstelling	p. 6
1.3 Doelstelling	p. 7
1.4 Toelichting op de opbouw van het verslag	p. 10
Hoofdstuk 2	
Literatuurstudie naar de raadswerker als instrument	
2.1 Inleiding	p. 11
2.2.1 Jaap van Praag	p. 12
2.2.2 Elly Hoogeveen	p. 14
2.2.3 Herman Andriessen	p. 16
2.2.4 Ton Jorna	p. 19
2.2.5 Etty Hillesum	p. 21
2.2.6 Otto Duintjer	p. 23
2.2.7 Phillip Goldberg	p. 25
2.2.8 Hans Korteweg & Hanneke Korteweg-Frankhuizen	p. 28
2.2.9 Gerald May	p. 32
2.2.10 György Sebök	p. 35
2.2.11 Marietta Petkova	p. 37
2.3 Enkele rode draden vanuit de theorie	p. 41
2.3.1 De buitenhemelse sfeer	p. 41
2.3.2 Persoon, persoonlijkheid en ego	p. 42
2.3.3 De paradox van aanwezig-zijn en afwezig-zijn	p. 43
2.4 Resumerend	p. 44
Hoofdstuk 3	
Empirisch exemplarisch onderzoek naar de raadswerker als instrument	
3.1 Inleiding	p. 45
3.2.1 Wat de kern van mijn werk was, dat zit in mijzelf (Respondent A.)	p. 47
3.2.2 'Zoiets' als een instrument van 'iets' (Respondent B.)	p. 50
3.2.3 De basis is natuurlijk wel liefde. Van alles. (Respondent C.)	p. 54
3.2.4 Instrument zijn, ja, dat is zalig (Respondent D.)	p. 58
3.2.5 Je bent een instrument om de menselijkheid gestalte te geven (Resp. E.)	p. 62
3.3 Enkele rode draden vanuit de praktijk	p. 66
3.3.1. Geestelijke ontwikkeling	p. 67
3.3.2. Het klimaat van instrument zijn	p. 67
3.3.3. In de ontmoeting	p. 68
3.3.4. De vreugde van instrument zijn	p. 69
3.4 Resumerend	p. 69

Hoofdstuk 4

Synthese van theorie en praktijk, eigen overwegingen en beantwoording van de vraagstelling

4.1 Inleiding	p. 70
4.2 Synthese	p. 71
<i>Geestelijke achtergrond</i>	p. 71
<i>Uitgekristalliseerde persoonlijkheid</i>	p. 72
<i>Voerman worden</i>	p. 72
<i>Aanwezig en afwezig tegelijkertijd</i>	p. 72
<i>'Er zijn' door de verbondenheid vanuit het hart</i>	p. 73
<i>Van ziel tot ziel</i>	p. 73
<i>Staan in de stroom van het oerlevensgevoel</i>	p. 73
<i>Ik, de ander en het mysterie</i>	p. 74
4.3 Eigen overwegingen	p. 74
4.3.1. Het 'graduele' van instrument zijn	p. 75
<i>De auteurs nader belicht</i>	p. 75
<i>De respondenten nader belicht</i>	p. 79
4.3.2 Dimensies van het geestelijke	p. 83
<i>De sfeer van het schouwende</i>	p. 83
<i>De sfeer van het werkzame oermysterie</i>	p. 84
<i>Twee zijnsdimensies</i>	p. 85
4.3.3 Kanaal voor het leven	p. 87
4.4 Resumerend	p. 90

Hoofdstuk 5

De raadswerker als instrument

5.1 Inleiding	p. 91
5.2 Aanvankelijke associaties beantwoord	p. 91
5.3 Een synthese van antwoorden uit literatuur en empirie	p. 92
5.4 Verrijkingen uit eigen overwegingen	p. 94
5.5 Instrument zijn	p. 95
5.6 Resumerend	p. 95

Hoofdstuk 6

Relevanties nader belicht

6.1 Inleiding	p. 96
6.2 De theorie van het geestelijk werk verrijkt	p. 96
6.2.1 Methodiek of niet?	p. 96
6.2.2 Vormen en praktijken van alledaagse zingeving en hun existentiële dimensie	p. 98
6.2.3 De aard van de mentale activiteit die bij zingeving aan de orde is	p. 99
6.3 De praktijk van het geestelijk werk verrijkt	p. 99
6.3.1 Instrumentschap als professionele begeleidingsvorm	p. 99
6.4 Persoonlijke relevantie	p. 100
6.5 Vervolgonderzoek	p. 101
6.6 Resumerend	p. 102

Nawoord	p. 103
Samenvatting	p. 104
Bronnen	p. 105

Voorwoord

De afbeelding op de titelpagina van dit scriptieonderzoek laat een glas in lood raam zien uit een kerk te Dallas Texas, USA. Dit glas in lood raam representeert op symbolische wijze verschillende aspecten die met instrument zijn te maken hebben.

Zo is het raam een kerkraam, wat de geestelijke achtergrond vertegenwoordigt waartegen instrument zijn gesitueerd wordt. Vervolgens is het ontwerp waarin de ramen zijn gezet spiraalvormig, wat gezien kan worden als symbool voor ontwikkeling en een weg die moet worden afgelegd, zoals dit ook het geval is bij instrument worden. De prachtige kleuren van de ramen, die je misschien het gevoel geven door een caleidoscoop heen te kijken zijn verder als de verschillende kleurschakeringen van mensen; de verscheidenheid aan kleur representeert de diversiteit en de uniekheid die elk mens belichaamt. En door elk van deze unieke mensen straalt er het licht van de liefde, dat we boven aan het raam helder naar beneden zien komen.

Hoe schoner de ramen van onze innerlijke caleidoscoop zijn, des te helderder het goddelijke licht door ons heen kan schijnen. Dit zal ons zichtbaarder maken als het individu dat we zijn, en tegelijkertijd zal het maken dat we voor iedereen aanvoelbaar een zekere gloed zullen uitstralen die aantrekt en die wellicht aanspoort om het eigen licht op te zoeken, dat diep in iedereen wel schijnt, maar wat door het stof op de ruitjes de kans niet krijgt om voluit door te komen.

Iemand die instrument wenst te zijn zal zich inspannen om zichzelf op te schonen, zijn huis aan kant te houden om doorgang te verlenen aan iets van de goedheid en waarheid en schoonheid zoals het door deze unieke persoon heen komen kan. Deze mens zal zijn instrumentschap willen inzetten in het begeleiden van anderen die ernaar verlangen in contact te komen met zichzelf en het meest ware dat in hen voelbaar en ervaarbaar is. Zo zal de raadswerker als instrument compassioneel zijn, of in andere woorden: een bijdrage leveren aan fundamentele menselijkheid.

Op deze wijze kan instrument zijn verstaan worden, zullen we in dit onderzoek merken. Ik hoop dat de verschillende stappen om tot deze inzichten te komen mogen inspireren tot het gaan van de eigen weg in de wetenschap dat ware hulp geboden wordt aan diegene die haar oprecht zoekt.

Ilse M. Frank

1 Augustus 2008

Inleiding

Wat kan het betekenen om instrument te zijn als raadswerker in de geestelijke begeleiding? Hoe zit dat met de ontwikkeling tot raadswerker? Wat is een goed proces voor zo iemand om door te maken? Waar gaat het naartoe, deze ontwikkelingsweg? Welke richting is van belang, welke overtuigingen spelen hierbij een rol en hoe zien we die terug in de gesprekken met de ander die komt om geestelijke begeleiding? Dat zijn de vragen waar ik me mee bezig wilde houden.

Het volgende citaat geeft aan op welke wijze instrument zijn voor mijzelf in aanvang betekenis heeft gekregen, en hoe het in mij kon groeien. Ik gebruikte het zingen en mijn ervaringen daarbij namelijk als weg om meer contact te maken met het fenomeen zou je kunnen zeggen, en heb die kennismaking en werkelijke ontmoeting met mijzelf en het wezen van instrument zijn als zeer waardevol ervaren.

Woensdag 19-9-2007

Ik heb weer gezongen. Een mens als instrument is weer duidelijker in zicht gekomen. Ik ben een poort, een doorgeefluik voor iets dat uit wil stromen. Ik op mezelf ben bijna een hindernis in het laten uitstromen dat wil gebeuren, tegelijk kan het slechts plaatsvinden door mij heen, en ben ik ook nodig anders kon het niet gebeuren.

In het zingen waren er klanken die oneindig waren. Zij kwamen door mij heen, en het vreemde was dat mijn adem de klanken niet beperkte, de klank bleef aanbouden, zo lang zelfs dat ik dacht: hoe lang zou dit nog door kunnen gaan?

In feite is het bewustzijn van ik als degene die zingt in die momenten niet zo sterk: er wordt gezongen, dat is een feit. En dan ben je instrument. Dan ben ik afgestemd met heel mijn systeem om door te geven, om poort te zijn, doorgeefluik. Toch betekent dit in essentie tegelijk dat ik helemaal mezelf ben. Die essentie van wie ik ben moet dan ergens universeel zijn, aangesloten op een stroom van 'gewoon puur leven'. Instrument ben je als je helemaal jezelf bent kortom, in harmonie, je systeem werkt optimaal, je bent expressie van je ware zelf, en dit jezelf zijn betekent tegelijkertijd dat je een transparantie of doorschijnendheid hebt waarin je niet meer je kleine ik bent.

En eigenlijk is die er nog wel ergens hoor, maar die is in de periferie. Je neemt hem soms even waar, maar stelt er geen belang in, je geeft er geen aandacht aan. Er kunnen zelfs gedachtes zijn, bekende gedachtes ook, maar als je 'poort' genoeg bent, dan vergeet je mee te gaan in die gedachtes. Je luistert alleen maar, voorbij alle kleinheid, en bent instrument.

Er is tijdens het zingen soms weerstand in het strottenhoofd, druk, vanuit een beschermende houding van je systeem tegen het openbreken dat gebeurt, het uit de schaduw treden in het licht. Maar je maakt het door en als je maar attent bent en probeert te luisteren en te onderzoeken, niet met het verstand maar met een ander zintuig, een speurend, kijkend 'iets', dan leert het systeem vanzelf en krijg je van die vreemde momenten waarin het zingt door jou heen. Dat is een ervaring van thuiskomen; aangesloten zijn, verwondering ook vooral. Heel fijn. Ilse

Nadat met behulp van het zingen een basisbegrip was gegroeid van wat instrument zijn kon betekenen, ik had er inmiddels een levende ervaring mee in mijzelf, kon ik het gebied uitbreiden en me meer gaan verdiepen in wat er zoal over dit onderwerp was geschreven. Meerdere inspirerende auteurs passeerden de revue: Jaap van Praag, Hans Korteweg, Phillip Goldstein, Gerald May waren daar een paar van. Zij verbreedden en verrijkten mijn visie mede omdat veel van wat ik al had ervaren nu in begrijpelijke zinnen tot mij kwam.

Maar toch niet voordat ik in gesprek ging met verschillende raadslieden kwam het thema werkelijk tot leven in de bedoelde context van de geestelijke begeleiding. Zij hebben mij voornamelijk de praktische inzichten verschaft die maken dat dit onderzoek naar instrument zijn binnen de geestelijke begeleiding zich heeft kunnen ontwikkelen zoals het is gegaan. De ervaringen tijdens de gesprekken die exemplarisch waren voor wat instrument zijn onder andere inhoudt, namelijk een zekere diepte die je je gewaar kunt worden als er ‘gecommuniceerd wordt op gevoelsniveau’ zoals een van de respondenten het noemde, deze ervaringen zijn heel waardevol geweest in het helder krijgen van waar het in dit onderzoek allemaal om draait.

Tot slot van deze inleiding moet nog één laatste opmerking worden gemaakt betreffende iets dat wezenlijk van belang is voor dit onderzoek. Hoewel ik via literatuurstudie en interviews heel veel materiaal heb verzameld omtrent de aard van instrument zijn, moet ik zeggen dat dit onderzoek voor mij persoonlijk een verkenning blijft van het onderwerp, een diepgaande kennismaking die door mijzelf en mogelijk ook door anderen later op nieuwe wijzen kan worden voortgezet. Dit impliceert dan direct dat enkele overwegingen, met name die van mijzelf aangaande de materie, voorlopige observaties zijn. In die zin is hetgeen u hier kunt lezen een momentopname en kunt u wellicht hier en daar door de tekst heen een zekere ontwikkeling gadeslaan. Juist deze ontwikkelingsweg die mogelijks tussen de regels door zichtbaar kan worden zal echter in overeenstemming blijken met iets dat intrinsiek hoort bij het thema instrument zijn, namelijk een doorlopende innerlijke beschouwelijkerheid van waaruit inzicht kan groeien in levenszaken.

Hoofdstuk 1

Aanleiding en opzet van onderzoek

1.1 Aanleiding

Vanuit een geboeidheid naar wat voor een geestelijk raadspersoon zelf nu eigenlijk een goed proces is of in andere woorden, een goede ontwikkelingsweg om in het eigen leven te gaan, ben ik uitgekomen op een vraag die mijns inziens relevant is voor de humanistiek.

Deze vraag draait om het exploreren van het begrip ‘instrument’ dat binnen de geestelijke begeleiding (GB) vaak onopgemerkt in de mond wordt genomen in termen van ‘de raadswerker als instrument’. Maar wat betekent het nu eigenlijk, de geestelijk raadspersoon als instrument? Wat is dat, instrument zijn? Hoe is men instrument geworden? En hoe is men een goed instrument? Deze vragen vormen, zoals in de inleiding al werd gesteld, voor mij het uitgangspunt van dit scriptieonderzoek.

1.2 Vraagstelling

Mijn onderzoek wil zich aldus toespitsen op de exploratie van ‘instrument’, in het bijzonder ook wanneer het gebruikt wordt in de zin van ‘de raadswerker als instrument’, waarvan ik veronderstel dat het binnen de geestelijke begeleiding een betekenisvol begrip is. Enige associaties die met ‘instrument’ binnen de GB samenhangen zijn de volgende:

Men kan het woord instrument gebruiken in de zin van ‘de raadswerker is zijn eigen instrument’, waarmee men zou kunnen bedoelen dat er geen instrument (opgevat als functioneel ding) komt kijken bij geestelijke begeleiding, zoals wel het geval is bij de chirurg die zijn medisch instrument gebruikt bij een chirurgische ingreep bijvoorbeeld.

‘De raadswerker als instrument’ zou vervolgens kunnen betekenen dat de raadswerker zichzelf inzet als instrument wanneer hij methoden en technieken toepast die hij of zij in de opleiding tot raadswerker heeft aangeleerd. Te denken valt hier aan gespreksvaardigheden of inzichten uit theorieën die zijn bestudeerd.

Voorts kan ‘de raadswerker als instrument’ betekenen dat de raadswerker zichzelf inzet als persoon met mogelijkheden en kwaliteiten o.a. opgedaan in zelfontwikkelingsprocessen die hem of haar de mogelijkheid verschaffen de ander van raad te voorzien.

En verder zou het ‘instrument zijn’ wellicht ook kunnen samenhangen met een zekere ‘houding’ die de raadswerker aanneemt waarbij aandachtige betrokkenheid en openheid voor

onder meer transcendente ervaringen, een symbolische werkelijkheid of een ‘geestelijke’ dimensie aanwezig zijn.

De auteur H. Korteweg beschrijft weer een heel eigen invulling van ‘instrument zijn’ als hij stelt dat de persoonlijkheid van de mens kan fungeren als instrument van een hogere macht, of in zijn terminologie, van de Eeuwige. Hier volgt de opvatting dat we als mens op een bepaalde manier dus zelf instrument zijn middels onze persoonlijkheid, die we in dienst kunnen stellen van iets dat ons overstijgt. De raadswerker als instrument, gezien vanuit deze opvatting, wordt nu een spannende aangelegenheid. Instrument worden houdt voor Korteweg namelijk een ontwikkelingsweg in die niet gemakkelijk is omdat onze persoonlijkheid over het algemeen liever centraal staat dan op een tweede plaats wanneer het aankomt op dienstbaarheid. De weg die wordt gesuggereerd is er een van vergaande bewustwording en onthechting. Het is mijns inziens interessant om te zien welke waarde deze betekenis van instrument zijn kan hebben voor het geestelijk werk en of andere raadswerkers zich mogelijk in deze opvatting kunnen herkennen.

Ook Jaap van Praag, de grondlegger van het georganiseerde humanisme (Humanistisch Verbond) in Nederland schrijft in zijn ‘Grondslagen van Humanisme’ over instrument. “De begeleider is (...) een onbaatzuchtig instrument; het gaat hem niet om dankbaarheid maar om dienstbaarheid. Daartoe moet hij door aanleg, training en ervaring in staat zijn.” (p.11) In deze zienswijze staat instrument zijn dus in relatie tot dienstbaarheid en onbaatzuchtigheid, en heeft het instrument worden of zijn te maken met intrinsieke kwaliteiten van het individu aangevuld met aangeleerde capaciteiten.

Deze betekenissen, allen niet verder geëxpliciteerd op deze plek, laten kortom een licht schijnen op ‘instrument’. Maar de vraag is of deze betekenissen juist en volledig zijn in de beleving van mensen die in de geestelijke begeleiding werkzaam zijn. Zijn er nuanceringen of nog andere mogelijkheden voor de invulling van het woord instrument, opgevat in de zin van de raadswerker als instrument? Via mijn vraagstelling hoop ik op deze vragen wat meer antwoord te kunnen gaan geven. Deze vraagstelling, met bijbehorende doelstelling waarover in de volgende paragraaf meer, luidt nu als volgt:

‘Wat verstaat men binnen de geestelijke begeleiding onder ‘instrument’, in het bijzonder in de betekenis van de raadswerker als instrument? En op welke wijze zijn deze betekenissen van belang voor de theorie en praktijk van de geestelijke begeleiding?’

1.3 Doelstelling

Ik zou met mijn onderzoek bij willen dragen aan het bewust maken van mogelijke betekenissen van ‘instrument’ en ‘instrument zijn’ binnen de geestelijke begeleiding, of met de woorden uit de doelstelling: *‘En op welke wijze zijn deze betekenissen [van instrument zijn] van belang voor de theorie en praktijk van de geestelijke begeleiding?’* Waarmee ik tevens aansluit op het onderzoeksprogramma

2005-2010 van de UvH naar 'Humanisme en humaniteit in de 21e eeuw'. (CvB 16 Mei 2007) Dit onderzoeksprogramma richt zich op de exploratie van twee grondthema's binnen de humanistiek namelijk humanisering en zingeving. Deze thema's worden vervolgens vanuit zeven verschillende onderzoeksgebieden onderzocht, waarvan de geestelijke begeleiding er één is.

Het onderzoeksgebied dat onder de GB valt wordt verder onderscheiden in drie aandachtsgebieden, te weten: 1. *Vormen en praktijken van alledaagse zingeving en hun existentiële dimensie*, waarbij het gaat om onderzoek "waarin het eigene wordt bestudeerd van alledaagse zingeving in relatie tot expliciete en bereflecteerde vormen van zingeving (levensbeschouwelijke zingeving, ultieme zingeving, spirituele zingeving, professionele zingeving), waarin van daaruit mogelijkheden voor professionele begeleiding worden onderzocht en ontwikkeld en waarin ook het professionele handelen zelf aan onderzoek wordt onderworpen, o.a. wat betreft inspiratiebronnen van de professional." 2. *De aard van de mentale activiteit die bij zingeving aan de orde is*; hier betreft het "onderzoek waarin de ervarings-, belevings- en morele dimensies in de zingeving worden onderzocht. Ook de vragen wat we ons voor kunnen stellen bij een humanistische spiritualiteit en wat de implicaties daarvan zijn voor geestelijke begeleiding, zijn hier aan de orde." En tenslotte 3. het onderzoek naar *De relatie tussen individuele en sociale zingeving* "stelt de vraag aan de orde onder welke historische, culturele en/of sociale condities zingeving als een probleem wordt ervaren. Wat is daarbij de rol van diversiteit voor wat betreft gender, leeftijd, etniciteit, schoolopleiding, maatschappelijke positie? Welke perspectieven van een zinvol bezig zijn bieden maatschappelijke en politieke instituties en andere organisaties? Hoe verhoudt persoonlijke zingeving zich tot allerlei machtsrelaties waarin iemand verkeert? Wat is de bijdrage (in positieve en negatieve zin) van geestelijke begeleiding aan dit alles? Hoe treedt de humanistisch geestelijk werker naar voren in organisaties? Wat is zijn/haar identiteit ten opzichte van andere beroepsgroepen?"

Deze drie aandachtsgebieden binnen de GB zijn erg met elkaar verweven, of in de woorden van de schrijvers van het onderzoeksprogramma: "Zoals gezegd hangen de verschillende aandachtspunten in het onderzoek van de sectie GB nauw samen. In een deel van het onderzoek staat de aard en methodiek van humanistische geestelijke begeleiding centraal, in het andere deel gaat het meer om de voorwaarden, context en verankering van de geestelijke begeleiding."

Mijn onderzoek naar de betekenissen van 'instrument' en 'instrument zijn' binnen de geestelijke begeleiding kan vermoedelijk met name aansluiten op het eerste van de drie punten. Resultaten kunnen mogelijk meer licht laten schijnen op de verschillende vormen van zingeving met daaruit voortvloeiend inzichten ten aanzien van mogelijke professionele begeleidingsvormen en professioneel handelen. Instrumentschap opgevat als een bekwaamheid van de raadswerker geeft verder mogelijk een nieuwe kijk op de aard en methodiek van de geestelijke begeleiding.

Maar ook het tweede aandachtspunt kan mogelijk door mijn onderzoek worden verrijkt, namelijk daar waar betekenissen van de 'raadswerker als instrument' inzicht zouden kunnen geven in een humanistische spiritualiteit die zich dan wel weer baseert op elementen uit het eerste

aandachtspunt, namelijk op een zingeving die zo mooi wordt omschreven als ‘ultiem’ of spiritueel.

In het onderzoeksprogramma worden deze termen helder uitgelegd in de volgende bewoordingen: “Ultieme en spirituele zingeving kunnen worden opgevat als speciale soorten van existentiële zingeving. In *ultieme* zingeving is het bredere verband waarin iets wordt geplaatst het grootst mogelijke, een betekenishorizon die het menselijk leven als geheel betreft. Ultieme, uiteindelijke zingeving is vaak zo omvattend dat de betekeniservaring nauwelijks is te omschrijven. *Spirituele* zingeving is een bijzondere vorm van existentiële of ultieme zingeving. De relatie tussen het persoonlijke, innerlijke leven en het bredere kader waarin het menselijk leven wordt gezien, heeft dan een uitgesproken belevingskwaliteit, waarbij een grote openheid en sterke, omvattende verbondenheid wordt gevoeld.”

De notie ‘de raadswerker als instrument’ kan wellicht verbonden worden met spirituele zingeving waarbij ze elkaar zouden kunnen verdiepen en verduidelijken. Mijn onderzoek moet daarover meer uitwijzen. In elk geval denk ik op deze wijze bij te kunnen dragen aan het onderzoeksprogramma dat op dit moment binnen de Universiteit voor Humanistiek centraal staat.

Deze meer fundamentele wetenschappelijke kennisvergaring wordt evenwel aangevuld met een praktijkgerichte component, daar waar ik middels het empirische onderzoek een bijdrage wens te leveren aan de praktijk, en praktijktheorie van het geestelijk werk. Zoals mijn vraagstelling ook duidelijk laat zien is het mijn intentie om een verbinding te leggen tussen de bevindingen van mijn onderzoek en de praktijk van het werk. Niet alleen is de terugkoppeling naar de respondenten een beweging naar de praktijk, ook is de formulering van praktijktheoretische inzichten, d.w.z. inzichten die op grond van directe kenniservaringen uit de praktijk tot stand zijn gekomen, van belang bij de groei en ontwikkeling van het werkveld van de geestelijke begeleiding.

Een verdere theoretische relevantie heeft mijn onderzoek nog, simpelweg omdat het zoeken naar relevante literatuur in de catalogi van de UvH bibliotheek, alsmede de UBU, als ook Picarta geen resultaten opleverden. Zover ik weet is er nooit specifiek onderzoek gedaan naar deze notie die binnen de geestelijke begeleiding toch een zekere frequentie kent qua gebruik; de notie die de raadswerker als instrument beschouwt.

Tot slot is de aanzet tot dit alles in het begin van dit hoofdstuk al verwoord. En kan ik alleen herhalen dat mijn persoonlijke motivatie om me met dit onderwerp uiteen te willen zetten gelegen is in de fascinatie voor de persoonlijke ontwikkeling van de geestelijk begeleider zelf. Welke wegen zijn er voor deze mens te bewandelen, zijn er mogelijk betere wegen dan andere te onderscheiden? Welke processen maken zij door? Om wat te bereiken? En hoe doen zij dit?

1.4 Toelichting op de opbouw van het verslag

Na dit Hoofdstuk 1, waarin respectievelijk de aanzet, vraagstelling, doelstelling en opbouw van het onderzoek en de weergave ervan worden toegelicht, volgt Hoofdstuk 2.

Hierin zal ik allereerst inhoudelijk mijn literatuuronderzoek weergeven, waarbij een (verder) inzicht zal kunnen ontstaan in de genoemde -en mogelijk nog niet genoemde- betekenissen van 'instrument'. Dit literatuuronderzoek is niet verklarend van aard, maar eerder beschrijvend bedoeld, omdat het primair inzicht wil geven in een nog onbekend verschijnsel, namelijk 'instrument zijn'. De gelezen literatuur sluit voorts aan op de theorie van het raadswerk omdat ik me met mijn vraag richt op de inhoud van dit werk.

Dan volgt in Hoofdstuk 3. een bescheiden empirisch onderzoek onder geestelijk begeleiders, middels interviews. De interviews zelf dienen ook hier weer om een beeld te schetsen van 'instrument'. Ik hoop aldus op exemplarische beschrijvingen van het onderwerp van onderzoek.

Hoofdstuk 4. bestaat in eerste instantie uit een synthese van literatuur en interviews waarna eigen overwegingen worden weergegeven aangaande de notie instrument zijn. Ik wil deze gedachten opnemen in mijn scriptie zodat zij meegenomen zullen worden in de beeldvorming over het onderwerp. Ik vind een persoonlijke inbreng in deze onontbeerlijk vooral omdat een van de centrale noties van dit onderzoek ook zal blijken te zijn dat werkelijke kennis toch vooral ook in de intimiteit van de eigen innerlijke beschouwelijkheid kan opkomen. Mijn eigen bron van kennis kan ik in het kader van dit onderzoek niet buiten beschouwing laten, maar dient een eigen plek te hebben als waardevolle aanvulling.

In hoofdstuk 5. kom ik tot conclusies aangaande de vraagstelling. Wat verstaan mag worden onder de raadswerker als instrument komt hier systematisch aan de orde, waarbij de voorgaande aanwijzingen zullen worden herhaald.

Tot slot zullen de verschillende relevanties betreffende dit onderzoek in Hoofdstuk 6. nader worden belicht, waarmee de doelstelling van het onderzoek wordt beantwoordt in samenspraak met het onderzoeksprogramma van de UvH.

Hoofdstuk 2

Literatuurstudie naar de raadswerker als instrument

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk staat in het teken van een inventarisatie van gedachten van verschillende auteurs omtrent instrument en instrument zijn. Zoals in het vorige hoofdstuk duidelijk is gemaakt is dit onderzoek een verkenning binnen het werkveld van de geestelijke begeleiding en spitst het zich in het bijzonder toe op het verschijnsel van de raadswerker als instrument. Er zijn eerder al (Hoofdstuk 1.2) verschillende mogelijke opvattingen geopperd als het gaat om deze notie. We zullen deze opvattingen nu diepgaander onderzoeken en zien welke rode draden zichtbaar kunnen worden waar het de onderzochte thematiek betreft.

Van belang is nog om enkele opmerkingen te maken ter verantwoording van de wijze waarop de literatuurstudie tot stand kwam. Naar aanleiding van het opstellen van mijn vraagstelling werd ik door mijn begeleider op relevante literatuur gewezen, en zocht zelf de nodige bronnen. Mij bleek dat er slechts summiere specifieke informatie te verkrijgen was omtrent mijn onderwerp, wat de theoretische relevantie doet toenemen. De bronnen die ik vond heb ik bestudeerd en vervolgens geselecteerd op ofwel het voorkomen van het woord instrument -en familiewoorden hiervan zoals b.v. werktuig, middel etc.- in de context van geestelijke begeleiding, ofwel op een algemene context die betrekking kon hebben op raadswerk. Zo werd het onderzoeksterrein verkend en afgebakend.

De bronnen bevatten auteurs die direct in verbinding staan met het humanisme en de grondslag van het geestelijke raadswerk, zoals Van Praag. Ook met de humanistiek als normatieve praktijkgerichte wetenschap ligt er een verbinding in de bespreking van werk van Hoogeveen, waarin zij de geestelijke begeleiding centraal stelt. Jorna is een auteur die direct aansluit op humanistisch gedachtegoed en het geestelijke werk in het bijzonder. Hij betreft ook de dimensie van het geestelijke en spirituele in zijn opvattingen, wat mijns inziens van aanvullende waarde is.

Auteurs zoals Andriessen, May en Korteweg werden gekozen op basis van hun oriëntatie ten aanzien van het geestelijke en spirituele in verband met geestelijk werk en helperschap, dat in het kader van instrument zijn van belang is. Hillesum, Duintjer, Goldstein, Petkova en Sebök hebben tevens de geestelijke wereld in hun betoog een duidelijk plek gegeven, een achtergrond die voor instrument zijn als kwaliteit van géestelijke begeleiding mijns inziens van wezenlijk belang is.

Na bestudering heb ik in mijn besprekingen hieronder gepoogd de kern van de boodschap van de auteurs ten aanzien van het gebied dat te maken heeft met instrument, en instrument zijn zelf, zo duidelijk mogelijk weer te geven. De citaten zijn hierin ondersteunend en onderbouwend van aard.

De rode draden die ik tot slot presenteer op basis van het totaal van gegevens zijn samengesteld uit een analyse van inhoud en dus betekenis omtrent instrument en instrument zijn. Ik heb daarbij een associatieve wijze van analyseren gebruikt waarbij ik gegevens selecteerde die mijns inziens kernachtig waren. Ik presenteer ze echter in de rode draden op een wijze die nog niet vaststaand moet worden opgevat. Dat wil zeggen dat dezelfde kerngegevens in latere hoofdstukken terug zullen komen en op nieuwe manieren zullen worden gerangschikt. De rode draden fungeren in die zin als een samenvatting van de gevonden gegevens op dit moment.

2.2.1 Jaap van Praag

Instrument zijn als afgeleide van persoonlijke ontwikkeling, vaardigheden, technieken en methoden is terug te vinden in het werk van Jaap van Praag (1911-1981). Van Praag is de grondlegger van het moderne (geïstitutionaliseerde) humanisme in Nederland; hij richtte het Humanistisch Verbond op in 1946. En tevens ontwikkelde hij vanaf de jaren vijftig van die eeuw het humanistisch geestelijk raadswerk.

Van Praag noemt in zijn boek *Grondslagen van Humanisme* (1989) op p. 211 de geestelijk werker “een onbaatzuchtig instrument” in het begeleiden van de ander. Hij benadrukt dan dat het deze werker niet zal gaan om “dankbaarheid, maar om dienstbaarheid”. (idem.)

Volgens Van Praag moet van de werker dan ook verwacht worden dat “zijn oog, oor en hart belangeloos open staan voor de eigen gevoels-en denkwereld van zijn medemensen. Hij heeft een warme en rustige aandacht voor hun houding en problemen, zonder dat hij ze tot elke prijs gelukkig wil maken. Hij zal zich daarbij zoveel mogelijk rekenschap geven van hun levensloop en hun mogelijkheden, en steeds zo dat hij de concrete mens in diens bestaanswijze aanvaardt.” (idem p.221)

Onbaatzuchtig en belangeloos staat de werker in de uitoefening van zijn werk. Maar hoe is het hem mogelijk zich zo op te stellen? Van Praag antwoordt hierop met de beschrijving van wat hij noemt het ‘beroepsmatige ik’. Dit ‘ik’ is een uitgekristalliseerde persoonlijkheid die de eigen zaken even opzij weet te zetten als het erom gaat de ander bij te staan in de geestelijke begeleiding. “Zijn ‘vakbekwaamheid’ bestaat daarin, dat hij zijn *werktuig* beheerst. En dat werktuig is niet de cliënt, ook niet de kennis of welbespraaktheid van de G.R.[geestelijk raadsman], maar diens eigen persoonlijkheid. Die is het *middel* om de relatie met de cliënt tot stand te brengen en... te onderhouden. Pas wanneer hij zichzelf kent en beheerst, en beschikken kan over dit beroepsmatig ‘ik’, zal hij kunnen voorkomen, dat zijn eigen problemen en reacties de relatie met de cliënt gaan overwoekeren. Dan zal hij de relatie –vooral in de bindingsfase - kunnen benutten om in de cliënt ‘de krachten te activeren die hem in staat zullen stellen op den duur zelfstandig een levensvisie te hanteren waardoor hij met zijn gehele zijn betrokken raakt op al zijn

bestaansverhoudingen'. D.w.z. waardoor hij zijn plaats vindt in het bestaan." (Derkx, 2004 p.58-59; zie ook Van Praag, 1989 p.223-224)

Duidelijk wordt hier dat instrument zijn bij Van Praag opgevat kan worden als een houding van onbaatzuchtigheid en belangeloosheid. Verder noemt hij de werker elders geen instrument, maar spreekt over 'werktuig', wat een familiebegrip genoemd zou kunnen worden van 'instrument'. Dit 'werktuig' duidt een uitgekristalliseerde persoonlijkheid aan waarmee hij een relatie aan kan gaan met de mens die om begeleiding vraagt. Het werktuig als synoniem van instrument is tevens middel. En een middel kan op zichzelf opnieuw gezien worden als synoniem van instrument. Zo wordt langs verschillende wegen licht geworpen op het onderwerp van onderzoek, te weten de raadswerker als instrument.

Van belang is wellicht nog om iets te zeggen over de opvattingen van Van Praag over mens en wereld als geheel. Deze opvattingen bieden een rijkere achtergrond waartegen we Van Praags gedachtegoed kunnen interpreteren, ook in het kader van instrument zijn lijkt me dit mogelijk leiden tot verruiming van de notie.

Van Praag stelt in de eerste beginselverklaring van het Humanistisch Verbond (HV) in 1946 dat "Onder Humanisme wordt verstaan de levens- en wereldbeschouwing, die zich, zonder uit te gaan van het bestaan van een persoonlijke godheid, baseert op de eerbied voor de mens als bijzonder deel van het kosmisch geheel, als drager van een niet aan persoonlijke willekeur onderworpen normgevoel en als schepper van en deelhebber aan geestelijke waarden." (Jong HV, website) Duidelijk wordt hier allereerst dat Van Praag een uitgesproken opvatting heeft over het geestelijke, en de mens als deel van een groter kosmisch geheel ervaart en positioneert.

Verder moet nog gezegd worden dat het voor Van Praag van groot belang was te benadrukken dat de mens in staat is middels eigen mogelijkheden en met behulp van de herstellende kracht van het leven vorm te geven aan het eigen bestaan. "Hoe dan ook zal de raadsman een beroep doen op de zelfbeschikking van de cliënt. Zolang als maar enigszins mogelijk is zal hij hem tegemoet treden als een mens, die, hoe verward, verdwaalt of verdorven misschien ook, zelf voor zijn leven verantwoordelijk is, en daar zelf mee klaar moet komen. Het is de taak van de raadsman hem daarin dienend behulpzaam te zijn." (Van Praag, 1989 p. 221)

Bij dit vormgeven van het eigen leven is de raadswerker hulpmiddel. Hij of zij kan de ander erkenning geven, het gevoel dat hij waard is van gehouden te worden, en zo zelf openingen vinden in de moeilijke dingen van het bestaan. Met nadruk wordt gesteld dat de werker niet verantwoordelijk is voor de ander en die ander niet gelukkig hoeft te maken noch zijn of haar problemen op te lossen.

Voor de mens die op zoek is naar zin in zijn bestaan geldt voor Van Praag dat: "Dit is wat de zingever zich veroveren moet: werkelijk te zijn wie men kan zijn, en daarin de waarde van het leven zien." (idem. p.229) En als de mens dit kan, ondanks al zijn tekortschieten en onvolmaaktheid, dan weet hij zich op deze manier de "voltrekker van de levensdrang die zijn leven voortstuwt." (Derkx, 2004 p. 66)

Naast deze opmerkingen over mens en wereld is het tevens goed op te merken hoe Van Praag zeker in het begin van zijn schrijven de fascinatie voor het leven en het opduiken van de mens daarin als mysterie ervoer. “Op een of andere manier duikt hij [de mens] op in het bestaan, als uit de stroom van het gebeuren, waaruit hij zijn algemeen menselijke en individuele aanleg heeft meegekregen.” (idem. p.65) Deze gevoelsmatige ervaring van het bestaan als iets onkenbaars, iets raadselachtigs is van belang voor dit onderzoek omdat het licht laat schijnen op een zekere ‘geestelijkheid’ die Van Praag zeker had.

Daarnaast meent Van Praag ook dat de raadswerker vanuit deze inspiratie zou moeten reageren en de ander in zijn nood zou moeten bijstaan. Hij zegt: “Antwoorden (...) is reageren vanuit de volheid van onze levensovertuiging op de onuitgesproken vragen die door het gehele gesprek klinken. (...) Het is doordringen van het raadsel van het bestaan en van het besef dat niet de G.R. tenslotte verantwoordelijk is, maar ieder voor zichzelf, als drager van een menselijkheid die allen afzonderlijk te boven gaat.” (idem. p.61-62)

Zo wordt dan duidelijk dat Van Praag, staande in een besef van het bestaan als geheel dat hem als mens overstijgt, de geestelijke begeleiding opvat als hulpverlening waarbij de raadswerker middels een uitgekristalliseerde persoonlijkheid (zijn werktuig) behulpzaam dienend, onbaatzuchtig en belangeloos de ander bij staat. Dit is een eerste indicatie van wat onder instrument verstaan kan worden binnen het geestelijk werk. Instrument zijn is hier een kwaliteit die alles van doen heeft met dienstbaar jezelf, in al je ontwikkeldheid qua persoonlijkheid, aanbieden in het bijstaan van de ander.

2.2.2 Elly Hoogeveen

In haar boek *Eenvoud en strategie* (1991) houdt Elly Hoogeveen een pleidooi voor een geestelijke begeleiding die op de praktijk gestoeld is. Zij maakt zich hard voor de dagelijkse werkelijkheid van het werk en de individuele verhalen van mensen die tot inzicht en kennis kunnen leiden in tegenstelling tot theoriegefundeerde manieren van bezig zijn met het werk. In een persoonlijke inleiding wordt allereerst een beeld geschetst van de levendigheid, beweeglijkheid en gevoeligheid die zij voorstaat in leven en werken. Mogelijk kunnen hier aanwijzingen gevonden worden voor wat verstaan kan worden onder de raadswerker als instrument.

“Vrijwel elk mens kent de sensatie iets mee te maken, te zien, te lezen, te horen waarbij opeens - als door een aanraking - een inzicht, een zeker begrijpen optreedt van iets dat tot dat moment slechts een vage notie was.(...) De ene mens heeft het vermogen een onderdeel van het leven door middel van een expressie in zijn essentie neer te zetten. De andere mens heeft het vermogen die expressie te ontvangen en daardoor te verstaan. (...)

Vanuit deze redenering denk ik dat, ‘wat kunst ten diepste is’ niet bepaald wordt door de kunstenaar, noch door de mens die omwille van de belegging van zijn geld er miljoenen voor

neertelt, noch door de criticus die vanuit zijn geschoolde visie een professioneel oordeel velst. Wat kunst is, bepaalt de mens die zich bij de uitvoering, de aanschouwing, de beleving van wat gecreëerd en geschonken wordt, aangeraakt en in beweging gebracht voelt. (...)

De vele jaren van in aanraking zijn met en geraakt worden door mensen hebben me talloze tot inzicht leidende ervaringen verschaft. Dat inzicht heeft niet zozeer geleid tot meer weten of kennen en zelfs waarschijnlijk niet eens tot zoveel meer kunnen.

Wat het me heeft opgeleverd is eerder een zekere bescheidenheid en relativering van wat ik ben en hoeveel ik kan. Het heeft mijn streven verkleind en mijn mildheid vergroot. Het heeft de liefde die ik voel bestendigd. Ik ben eenvoudiger geworden en daardoor voor een aantal zaken minder bang. (...)

Mijn streven is verminderd, maar ik ben zeker niet zonder streven... Zo wil ik me bijvoorbeeld graag nuttig voelen. Ik wil de vermogens die ik heb, kunnen gebruiken en wanneer deze in dienst staan van de ander, staan ze – dat besef ik heel goed – automatisch in dienst van mezelf. Ik voel me tevreden als mijn werk vruchten afwerpt, echter naar de vruchten van de arbeid van het geestelijk werk moet je vaak gissen. Ik kan (en ik wil ook) niet de grondtoon van het functioneren op dit niveau, dat zich baseert op de beweging, de bewogenheid die zich in en tussen mensen afspelen, vangen in woorden zodat er bevrozing ontstaat in technieken, verstarring ontstaat in methodiek.” (p.47-48)

Beweging en bewogen worden als grondtoon van het geestelijk werk is denk ik een essentie van Hoogeveens boodschap. Mensen zijn niet in vaste vormen te gieten, hun verhalen leven en bewegen; daarin moet je mee gaan, daar moet je je voor openstellen, je laten raken, bewogen worden, eenvoudig erbij aanwezig zijn met alles wat je bent, alles wat je in huis hebt aan ervaring en kennis en zo meer.

Maar wat vraagt een dergelijk meeleven en meebewegen van een werker eigenlijk? “Meebeleving vraagt om de bereidheid tot het hebben van emotionele aandacht en bovenal emotionele durf. De moed je te begeven in het verdriet of de vreugde van de ander, je daarvoor openstellen, je daardoor aan te laten raken. Het vraagt soms om de moed je eigen angsten te bezien in de poging ze los te laten.” (p.68) Je openstellen en meeleven is één ding. Daarnaast moet de werker dus ook het vermogen hebben om ook in zichzelf de beweging gade te slaan, te accepteren wat daar leeft. Daaraan toegevoegd kan worden dat ook het op gepaste momenten opzij kunnen zetten van de eigen belevingen in het belang van de ander die om hulp vraagt een belangrijke vaardigheid is.

Het is voorts bij de gratie van het doorleven en hebben leren kennen van de vreugde en de pijn die het leven voor een mens kan brengen, dat er een meelevend vermogen kan groeien in de werker. “Zo is de notie en de erkenning van de glorie en beperking van het menselijk bestaan zowel het subject als het object van geestelijk werk. Het woord ‘geestelijk’ verwijst zowel naar deze inspiratie, als naar de gerichtheid van het werk. (...) Diens [van de GB’er] eigen levensinstelling is de basale voorwaarde voor het adequaat uitoefenen van het beroep. Deze instelling valt te typeren door affectieve verbondenheid: verbondenheid met het leven, met jezelf

en met de cliënt. In diverse bewoordingen is deze verbondenheid, deze betrokkenheid in houdingsaspecten aangeduid zoals warmte, respect, bescheidenheid, nabijheid.” (p.151) Kortom kan de werker middels het eigen leven en wat hij daarin tegenkomt aan goede en slechte gebeurtenissen een kwaliteit van meeleven ontwikkelen die kan verworden tot een levensinstelling waarbij een grote verbondenheid met zichzelf, anderen en het leven als geheel centraal staan.

Liefde en mildheid die almaar toenemen en streven dat almaar afneemt. Bescheidenheid en relativering. Het zijn, zoals we in het eerste citaat lezen, woorden die Hoogeveen steeds meer is gaan leven in haar werkzame bestaan als geestelijk werker. Overgave en volledige verbondenheid zijn voor haar echter de grootste gaven van het geestelijk werk. “Ik voel de volledige verbondenheid met mijzelf, de ander en het leven. Daarbij is ‘het leven’ niet iets apart maar de totaliteit van de omstandigheden waarin ik verkeer en de ervaringen welke ik daarbinnen kan opdoen.” (p.85)

Op deze wijze brengt Hoogeveen een opvatting van wat geestelijk raadswerk kan zijn in beeld. Zij doet dit met een gevoeligheid die mijns inziens tekenend is voor iemand die afgestemd is op een bestaanslaag waar het mysterie van het leven als beweging gekend wordt, echter tegelijkertijd blijven haar bewoordingen eenvoudig en willen alleen aansluiten op de dagelijkse praktijk van het werk, zonder zich te verliezen in abstracties die van dit werk als directe ervaring afdwalen.

Zo worden dan aanwijzingen gegeven die kunnen aansluiten op wat de raadswerker als instrument zou kunnen betekenen, zonder dat dit expliciet zo is genoemd. Het is een beeld dat voornamelijk op het niveau van de persoon met zijn of haar persoonlijkheid aansluit. De vaardigheden, methoden en technieken zijn wat Hoogeveen betreft minder relevant dan de meer menselijke betrokkenheid die op een zekere professionele wijze tot uitdrukking wordt gebracht. Het hart, het mededogen en de medemenselijke bewogenheid staan echter centraal.

2.2.3 Herman Andriessen

Herman Andriessen vertelt in zijn boek *Oorspronkelijk bestaan* (1996) veel over wat geestelijke begeleiding is, en ook welke ontwikkeling de mens geestelijk kan gaan. Dit geldt voor de begeleide, maar ook voor de begeleider. In die zin is hetgeen hij schrijft ook van toepassing op de geestelijke begeleider zelf.

In aanvang valt het woord instrument eenmaal, dit ook in de betekenis van de geestelijk begeleider als instrument. Hij schrijft: “Aan de hand van ervaring verkrijgen zij [geestelijk raadswerkers in opleiding die cursussen en trainingen doen] inzicht in het instrument waarmee zij in hun beroep werken, namelijk zichzelf. Zelfervaring gaat dan over hun handelen en reageren; over wat zij daar zelf aan beleven; over wat zij met deze belevingen doen; over hoe anderen op hen reageren, en hoe er op die manier conflicten en openingen kunnen ontstaan. Dikwijls worden de wortels van ervaring en gedrag onderzocht, en worden er alternatieven overwogen. Deze

zelfervaring wordt niet bedoeld wanneer wij spreken over geestelijke ervaring van zichzelf. Wat is dan wel de bedoeling?” (p.18)

In dit citaat wordt duidelijk dat instrument zijn heel instrumenteel opgevat kan worden, namelijk in de zin dat de werker een instrument is dat beschikking heeft over vaardigheden waarmee hij kan werken. Het zijn inzichten in de eigen persoonlijkheid en hoe daarmee te werken en om te gaan, die het de geestelijk begeleider in spé mogelijk maken om later dit werk te kunnen uitoefenen. Toch voegt Andriessen beslist toe dat het hem hier niet om gaat. In de rest van het boek wordt dan ook meer ingegaan op de geestelijke dimensie van het geestelijk werk en zou een ander beeld van de werker als instrument geschetst kunnen worden. Namelijk een beeld dat meer verbinding heeft met de geestelijke dimensie die Andriessen centraal stelt, met aandacht en aanwezigheid, met beschikbaar zijn in het bijstaan van de ander die zijn eigen antwoorden op levensvragen vindt, met een eigen weg die de werker te gaan heeft.

Wanneer we dan dieper op de inhoud van het werk van Andriessen ingaan op zoek naar die verbindingen met instrument zijn, dan zien we dat de raadswerker als instrument bij Andriessen aan zou kunnen sluiten op een zekere grondhouding van aanwezigheid. Een aanwezigheid die aantrekt en “appelleert aan het aanwezig komen van de ander”. (p.111) Zij “richt een geestelijke ruimte op [en] ontbreekt zij, dan stoot zij af en voert de ander dan nadrukkelijk naar verdere afwezigheid.” (Idem.) Het gaat hier dan om een situatie waarbij de twee betrokkenen gezamenlijk een ontmoetingsplek oprichten middels hun bewuste aanwezigheid.

Nader uitgelicht betreft het hier dan een grondhouding waarbij de begeleider spreekt vanuit het niveau van bestaan. Dit niveau van bestaan kan in een werkelijke ontmoeting tot uitdrukking komen in woorden, gevoelens en gedachten die worden uitgewisseld. Deze woorden en gevoelens zullen op dit niveau dan ook daadwerkelijk een werking hebben.

Deze manier van in contact zijn, die als grondhouding kan worden gezien in het geestelijk raadsgesprek, hangt dan echter niet alleen van de werker af zoals we al zagen. “Deze aanwezigheid [is niet iets] waarover men naar willekeur beschikken kan. Men is daarvoor ook op de ander aangewezen. (...) Aanwezigheid ontstaat. Men komt aanwezig afhankelijk van het aanwezig komen van de ander. Wanneer dit zich voltrekt, spreekt men van een intensief, diep of dicht gesprek.” (p.111)

Kortom kunnen we stellen dat de grondhouding van aanwezigheid als kwaliteit en inzet van de werker als instrument een voorwaarde is. Voorts is het tevens een gebeuren tussen twee mensen die op het niveau van het bestaan in ontmoeting met elkaar treden en de geestelijke werking daar een kans geven om te ontstaan zodat antwoorden gevonden kunnen worden op levensvragen.

Andriessen spreekt ook van een grote bescheidenheid in het werken. Hij benadrukt dat de weg die de ander te gaan heeft, altijd helemaal de weg van die ander is, en dat de werker nooit op enige wijze die weg kan kennen. Hoogstens kan men vanuit de eigen herkenning meeleven en meebeleven. “De ervaring van het eigen bestaan voert tot de diepe overtuiging dat men voor de

ander slechts een aanleiding kan zijn om diens eigen oorsprong te ontdekken, diens eigen lot te beseffen, diens eigen bestemming te beluisteren, en voor diens eigen gebrokenheid tekenen van verlossing en nieuwe vrijheid te vernemen.” (p.112) De aanwezigheid die de werker opbrengt is hierin de enige en noodzakelijke voorwaarde. Samen met het aanwezigkomen van de ander kan er dan een situatie ontstaan die werking krijgt.

Hij voegt toe dat zowel begeleidde als begeleider uiteindelijk dezelfde rol krijgt toebedeelt als het gaat om het ‘scherpstellen op de waarheid’ tijdens het gesprek. “In de geestelijk begeleiding gaat het om het scherpstellen op de waarheid die aan het verschijnen is. Het is deze waarheid zelf, die de gids wordt die beiden op de weg begeleidt. Dit vraagt om grote innerlijke vrijheid en een openheid voor het moment van nu. (...) Beide partners in de begeleiding moeten leren zich vrij te houden voor de genade van het moment.” (135-136) Op p. 94 verheldert Andriessen de kern nogmaals in de volgende woorden: “de Geest zelf is daar mede werkzaam als wegbegeleider.” Zo maakt Andriessen duidelijk dat de aanwezigheid van de gesprekspartners nog op een andere manier kan worden verrijkt door de genadevolle kracht van het moment waarin de Geest een werking heeft.

De wijze waarop Andriessen de innerlijke ontwikkelingsweg van de mens ziet in het geestelijk werk, en de houding van de werker hierin, komt tot uitdrukking daar waar hij Augustinus aan het woord laat, en deze zegt: “Op je vraag hoe die weg dan is, via welke paden je hem bereikt, is mijn antwoord: je hebt geen instructies nodig. Luister slechts naar je innerlijke stem. Die spreekt je onafgebroken aan; hij spoort je ook aan, en zegt: Hierlangs gaat de weg naar het Vaderland.” (p.136) Hiermee wordt dan gezegd dat een mens in het eigen innerlijk de aanwijzingen zal kunnen vinden om de eigen weg te gaan.

En niet alleen de begeleidde gaat deze innerlijke weg, ook de begeleider zelf als mens op zijn eigen innerlijke pad, gaat deze weg. Andriessen verheldert deze weg aan de hand van verschillende stadia van verlangen, waarbij door lange uitzuiveringsprocessen uiteindelijk “een mens steeds meer de spiegel wordt van de werkelijkheid.” (p.155) De staat van zijn die de mens die deze weg is gegaan (en nog gaat) bereikt, is er een van steeds groter wordende overgave. Niet langer staat de individuele wens centraal, maar steeds meer is er sprake van dienstbaarheid en overgave. Augustinus verwoordt het zo: “O waarheid, een uitmuntende dienaar is hij die er niet op uit is datgene van u te vernemen wat hijzelf begeerde, maar die veeleer leerde te verlangen wat hij van u te vernemen heeft. Te laat heb ik u liefgehad, schoonheid zo oud en zo nieuw; te laat heb ik u liefgehad! En zie, in mij waart ge, en ik buiten mijzelf, en daar zocht ik u. En op al dat schone dat gij gemaakt hebt, stormde ik los, onschoon als ik was. Met mij waart gij, en met u was ik niet.” (p.158)

Op deze wijze kan de werker als instrument middels Andriessen verstaan worden. Instrument zijn zou dan begrepen worden als een grondhouding van aanwezigheid die van de werker verwacht mag worden. Daarbij komt dat het aanwezig komen van de ander essentieel is in het tot

stand brengen van een situatie waarin een geestkracht een zekere werking kan hebben in het moment, waardoor richting gevonden kan worden op de geestelijke weg van de begeleidde.

Maar niet alleen is de begeleidde in het geding in het domein van de geestelijke ontwikkeling, ook de begeleider heeft zijn eigen weg te gaan als instrument. In het steeds dienstbaarder worden aan dat wat hem overstijgt, maar paradoxaal tegelijk in hemzelf te vinden is, ligt zijn bestemming.

2.2.4 Ton Jorna

In de tekst *De geestelijke dimensie in de geestelijke verzorging* (2005) geeft Ton Jorna een visie op de raadswerker als instrument die weliswaar niet expliciet zo wordt benoemd, maar wel zo mag worden opgevat. Dit, meen ik, omdat hij in zijn betoog op zeker moment met een toon vol ongeloof zegt: “Moet ik daar dan uit afleiden dat de werker zich primair instrumenteel inzet, en dat hij – met andere woorden - met zijn diagnostische kennis de dialoog gebruikt als voertuig voor zijn strategie?” (p.43)

In de verdere tekst wordt duidelijk dat deze manier van kijken niet de manier is die Jorna voorstaat. Instrumenteel opgevatte geestelijke verzorging is juist hetgeen hij bezwaar tegen aanvoert. Het “outputgerichte instrumentarium van levensbeschouwelijke diagnostiek” (p.43), de opvatting van geestelijke verzorging die zijn opponent Johan Bouwer verdedigt, kan Jorna verre van bekoren. Zijn visie op instrumentschap is een heel andere.

In de opvatting van Jorna is er binnen de geestelijke begeleiding sprake van een mens die hulp verleent. Deze doet dit op basis van een bekwaamheid en persoonlijke competentie die begint bij het in staat zijn het eigen innerlijk te beluisteren. De werker moet zagezegd een levende verbinding hebben met zijn innerlijke belevingswereld. “Om adequaat met levenszaken te kunnen omgaan is een innerlijke bekendheid daarmee een voorwaarde”. (p.37)

Vanuit deze verbinding kan er ruimte ontstaan om ook de ander in het eigen innerlijk te beluisteren. Er is een basale erkenning in de werker van eenheid met alle mensen. Dit betekent een herkenning van het zelf in de ander, en van de ander in het zelf. In andere woorden gaat het om het “bewustzijn van de eigen horizon [die] de mogelijkheid creëert om de ander in zijn anderszijn te verstaan (...) in het besef dat de eigen horizon en die van de ander deel uitmaken van een en hetzelfde wijder landschap”. (p.39-40)

Jorna spreekt verder over het ontstaan van een ontmoeting tussen cliënt en werker tijdens het geestelijk raadsgesprek waarin datgene wat er aan de hand is bij de cliënt samen met de werker onder ogen wordt gezien. Dit gebeurt in de ‘tussenruimte’ tussen beide mensen. Deze tussenruimte kan een bijzondere kwaliteit krijgen; een eigen werkzaamheid. Niet alleen gaat het erom dat de werker middels het vermogen de ander in zichzelf te beluisteren tot inzicht komt wat er bij die ander speelt; er is ook “ruimte voor het onbekende, vanuit de geestelijke werkzaamheid die in de tussenruimte van twee mensen kan ontstaan; dan kan iets nieuws omhoog komen.”(p.40) Een werkzaamheid die vanuit het mysterieuze een bijdrage levert kan kortom leiden tot een nieuw verstaan van de huidige situatie waarin de twee mensen iets doormaken.

Een specificatie van de houding van de werker in dit gebeuren wordt toegevoegd waar Jorna zegt dat het nieuwe zich vooral “openbaart [zich] als de situatie als geheel goed doorgedrongen is in de werker. De werker moet loskomen van eigenbelang en de eigen geconditioneerde geest opdat een geconceptualiseerd bewustzijn wordt doorbroken. Zo ontstaat een nieuw soort weten. Dit komt alleen in directe ervaring en rechtstreeks contact tot stand. En dit innerlijk contact speelt zich dus af in een verruimd bewustzijn van begrijpen en niet-begrijpen”. (p.40) Hiermee wordt duidelijk dat de geestelijke begeleider werkelijk los moet komen van een deel van zichzelf, zijn persoonlijkheid waarin de geconditioneerde geest regeert opdat er in de verruiming van het bewustzijn dit nieuwe zich prijs kan geven.

Deze houding van de werker impliceert dan ook direct dat de situatie van de ander nooit in vaststaande schema's of modellen gevangen mag worden die de werker inbrengt om het eigen ongemak van de ongewisheid van de situatie waarin beiden moeten onderduiken te verlichten. De werker moet met andere woorden de omstandigheden uithouden en in openheid met de cliënt de weg gaan die wordt geopenbaard. “De ervaring leert ons dat het goed is stil te staan bij wat ons overkomt, om terug naar onszelf te gaan, te wachten en onder ogen te zien en juist dan verder te komen. Daarom is het zo belangrijk dat de geestelijk verzorger met onverdeelde aandacht het verhaal volgt en ‘erbij blijft’”. (p. 43)

Dus met aandachtige betrokkenheid dient de werker aanwezig te zijn in het moment waarop de zaken worden doorgenomen. Hierbij maakt Jorna duidelijk welke belangrijke rol de werker in deze nog meer heeft als hij aangeeft dat de geestelijk begeleider in feite een solidariteit en menselijkheid vertegenwoordigt waaraan de dingen getoetst kunnen worden. “[Ik kies] voor een profiel van de werker die zijn eigen, gevormde levenshouding inzet en zelf als mens verschijnt en aldus zijn vakkennis belichaamt. Het is de geestelijk verzorger die met zijn levenshouding situaties van mensen herleidt tot en ijkt aan de bron van het menselijk leven (...)”. (p. 43)

Dit ijken van de situaties van mensen aan een bron van menselijk leven gebeurt ook in samenspraak met een verbinding tussen geest en hart die in de werker gelegd moet kunnen worden. “Door [dan toch] te proberen met de ‘geest’ het hart te bewegen en op te rekken, ontstaat verbondenheid en vormt zich taal die past bij ‘deze mens in deze situatie’.” (p.44) Op deze wijze wordt van de werker een zekere geestelijke vaardigheid verwacht in de begeleiding van de ander.

Kortom, zo komt ook middels het werk van Ton Jorna al meer een helder verstaan van de raadswerker als instrument. Het gaat er hier om dat instrumentschap als bekwaamheid van de werker wordt gezien. Het is een kwaliteit waarbij de werker in zichzelf kan luisteren en kan horen wat er bij hem speelt, maar tevens afgestemd kan raken op hetgeen er bij de ander innerlijk leeft. Dit kan gebeuren in de ontmoeting tussen de werker en de cliënt waarbij de wisselwerking in de ‘tussenruimte’ een eigen werking kan hebben en op dát moment in dié situatie uitkomst geboden kan worden aan hetgeen werd ingebracht.

Aanvullend op wat de werker betreft; hij dient bij dit gebeuren in staat te zijn de eigen geconceptualiseerdheid van geest te doorbreken waardoor er ruimte kan komen voor de ander.

Het eigen belang moet worden opgeschort in een poging het contact tot stand te brengen in het hart, zodat de wezenlijke menselijke verbondenheid zich kan verwerkelijken.

Deze aanwijzingen aangaande instrument zijn lijken me zeer waardevol. Een specifieke kwaliteit van het werk van de geestelijk begeleider wordt duidelijker, een kwaliteit die aansluit op een meer geestelijke dimensie die van een verbondenheid tussen alle mensen uitgaat en een onbekende geestelijke werking die de mensen overstijgt daarbij benoemt.

2.2.5 Etty Hillesum

In de verschillende literatuur die ik van de hand van Etty Hillesum heb bestudeerd in het kader van dit onderzoek naar instrument zijn, ben ik twee stukjes tegen gekomen die me in het bijzonder relevant lijken. Het eerste citaat luidt als volgt:

“Het “alle Menschen werden Brüder” heeft dan pas kans op verwerkelijking, wanneer de auteursrechten afgeschaft zijn. Wanneer ieder put uit het grote gemeenschappelijke reservoir, in al die eeuwen door de mensheid vergaard. Wanneer men ook wéét en erkent, dat dat reservoir gemeenschappelijk is en dat men weet dat het een genade is, wanneer je iets toevalt uit dat reservoir en dat het heus niet belangrijk is, dat jij dat bent, mijnheer of jufvrouw zo en zo, maar dat je dankbaar bent, dat je onderdak mag verlenen aan een van de gedachten of gevoelens van de mensheid. Dat je dankbaar bent, dat jij toevallig als middel, als medium, als tussenstof bent gekozen om de geest, het goddelijke of hoe je het noemen wilt, weer aan een kleine vorm te helpen, de mogelijkheid te geven tot een vorm te komen. En dan doet het er niet toe of het die of die is. En door dat z.g. “onpersoonlijk” worden, hoeven de contouren van de eigen persoon niet te vervagen, ze zouden des te omljnder naar voren kunnen treden, nu ze niet meer vertroebelt en bijgemengd zijn door de kleine, al te kleine persoonlijke overwegingen, gebaseerd op geldingsdrang, ijdelheid, minderwaardigheidscomplexen enz.” (Hillesum, 1986 p.232)

Etty schetst hier een beeld van een onthechte houding ten opzichte van het leven waarin er vanuit een groter, overstijgender instantie of ‘het grote gemeenschappelijke reservoir’ inspiratie in de vorm van gedachten en gevoelens in een mens kunnen oprijzen. Zij benadrukt dat dit tot dankbaarheid zou moeten aanzetten omdat jij als mens bent gekozen op dat moment een stukje vorm te geven aan het leven dat jou overstijgt. Jij bent instrument, of in haar woorden: middel, medium of tussenstof voor het leven. En daarbij is het belangrijk om te beseffen dat deze onpersoonlijke houding die je onthecht zou kunnen noemen, niet verhindert dat de eigen persoon niet juist duidelijker zichtbaar wordt.

Kortom betekent instrument zijn voor Etty Hillesum in eerste instantie dat je als mens een middel, medium of tussenstof kunt zijn voor iets dat jou overstijgt. Instrument zijn impliceert daarbij dankbaarheid omdat jij als kleine mens bijdraagt aan dit grotere geheel dat tot vorm wil komen. Er spreekt hier een grote bescheidenheid uit, daar waar de toevalligheid van dat jij het

bent die een rol in het grotere geheel krijgt toebedeeld eigenlijk van minder belang is. Dankbaarheid en bescheidenheid vormen als aspecten van onze kernkwaliteit ‘instrument zijn’ wat mij betreft een mooie aanvulling op de notie die hier wordt onderzocht.

Vervolgens is er een andere passage die meer betrekking heeft op een andere betekenis van instrument, namelijk die waarbij de hersenen als kostbaar instrument een bijdrage kunnen leveren aan de ontrafeling van de problemen waarmee de mens te maken heeft in het leven.

“Je moet niet vanuit je hersens leven, maar uit diepere en eeuwigere bronnen, maar je kunt je hersens wel dankbaar aanvaarden als kostbaar instrument om door te dringen in die problemen, die je ziel opwerpt. Iets nuchterder vertaald wil dat misschien voor mij zeggen, dat ik meer op mijn intuïtie moet vertrouwen. Het betekent eigenlijk ook geloven aan God, zonder dat dit je hoeft te verslappen, integendeel het geeft je meer krachten. (Bron p.86-90 en intuïtie p.249-251 p. 133-134 van het boek).

Het woord instrument heeft hier betrekking op de hersenen, die als werktuig dienst kunnen doen in het doorgronden van de problemen van de ziel.

Etty Hillesum zegt in het hierboven genoemde citaat dat het beter is niet vanuit je hersenen te leven, maar meer vanuit de intuïtie die eeuwigere bronnen aan het woord kan laten. Toch schrijft ze de hersenen niet af, en geeft aan dat zij dienstbaar kunnen zijn bij de onderneming van het ontrafelen van zieleaangelegenheden. Ze zegt hier niet precies hoe dat dan gaat. Dit wordt wel duidelijker bij de beschrijving van het woord hart, in het boek *Van aandacht en adem tot ziel en zijn* (Jorna & De Costa, 1999).

“Uit wat Etty Hillesum schrijft, wordt duidelijk dat zij het hoofd met de rede en met het verstand associeert, terwijl ze het hart verbindt met het gevoel, de intuïtie en het lichaam. (...) Het hoofd kan abstraheren, generaliseren, beredeneren en is als het ware meer op afstand. In het hoofd worden dingen op een rijtje gezet. Dat is belangrijk, maar het hart is bij Hillesum de kern, het hart heeft met haarzelf te maken, het hart is haar heel nabij.” (p.209) En: “Mijn hoofd is de werkplaats, waarin alle dingen van deze wereld tot klaarheid gedacht moeten worden. En mijn hart is de gloeiende oven, waarin alles doorvoeld en doorleden moet worden.” (p.209)

Kortom wat betreft ons thema kan worden gezegd dat de hersenen zo’n goed instrument zijn omdat zij kunnen abstraheren, generaliseren, beredeneren en de dingen van een afstandje kunnen bekijken. Dit maakt mogelijk dat zij een bijdrage leveren aan het helderder krijgen van ‘de dingen van deze wereld’.

De ‘dingen van de wereld’ zijn ook tegelijk de dingen van haarzelf, dit maakt begrijpelijk dat zieleaangelegenheden overeenkomst heeft met ‘de wereld’. Hillesum stelt vaker dat de zaken van de wereld gespiegeld zijn in de ziel en omgekeerd. Een volgend citaat over het woord ‘ziel’ kan verduidelijking geven: “Haar gebruik van ‘ziel’ moet verstaan worden ‘als een hartstochtelijke belangstelling voor alles wat deze wereld en z’n mensen en m’n eigen zieleroerselen betreft.” (p.551)

Ze zegt ook: “Je moet leven, ademen door middel van je ziel en werken, studeren met je geest. Wanneer je leeft door middel van je intellect, is het maar een armzalig bestaan. Maar om de ziel hoef je de geest niet weg te gooien. Het is goed dat de mens beide heeft. Als ze maar op de juiste plaats functioneren.” (p.557) Hier wordt ook de geest gerekend tot het gebied van het hoofd, deze wordt gelijkgesteld aan het intellect. Waar het nu echter om gaat is dat Hillesum stelt dat hoewel de ziel een belangrijke plaats inneemt in het leven, dit nog niet wil zeggen dat de geest geen functie meer zou hebben.

In deze uitwijding ga ik ervan uit dat het intellect, het hoofd, het verstand e.d. overeenkomen met wat Etty in het begincitaat verstaat onder ‘hersenen’. Ik geloof dat het hele gebied van het hoofd garant staat voor de bedoelde sfeer die als ‘kostbaar instrument’ een aandeel heeft in het ontrafelen van zieleroerselen en dus in het menszijn als zodanig. Dit, met de toevoeging dat deze ‘sfeer van het hoofd’ zoals ik het afschilder in tegenstelling tot de sfeer van het hart, de intuïtie, de ziel enzovoorts, wel op de juiste plaats dient te functioneren zoals Etty hierboven ook stelt.

Instrument zijn heeft kortom een betekenis die de individuele mens als middel ziet voor iets dat hem overstijgt. Dit middel zijn, medium of tussenstof is een dankbare zaak omdat deze ene mens deel uitmaakt van het grote geheel van de mensheid waarvan het iets kan weergeven.

Tegelijkertijd heeft de notie instrument betrekking op de hersenen die een rol vervullen in het tot helderheid brengen van de problemen van de ziel, die betrekking hebben op zaken uit de innerlijke wereld als ook van de uiterlijke wereld, daar deze gebieden voor Hillesum intrinsiek met elkaar verbonden zijn.

2.2.6 Otto Duintjer

In de tekst *Over Eros en transcendentie bij Plato* (Jorna, 2000) waarin Otto Duintjer twee dialogen van Plato bespreekt, namelijk *Symposion* en *Phaedrus*, zijn enkele aanwijzingen te vinden aangaande de notie instrument en instrument zijn.

In eerste instantie slaat het woord instrument op het verstand dat als een instrument in dienst staat van de geest die de zintuigen beheerst. Zo zou het in elk geval moeten zijn. Echter als de geest geen leiding geeft, dan kan dit verstand ook in dienst komen te staan van de zintuigen en begeerten, waardoor zijwegen zullen worden ingeslagen op weg naar de buitenste hemelsfeer oftewel het Schone en Goede en Ware van de transcendente volheid. “De schouwende en discriminerende geest (‘noes’) heeft het redenerend verstand als *instrument* (Pol. ix 582D) waarmee de paarden van de ziel worden toegesproken en beteugeld. Dat discursieve verstand (de teugels) kan omgekeerd ook in dienst komen van de paarden (zintuigen), indien de geest geen leiding geeft. In de *Phaedrus* tekst wordt dit beeldend aangegeven (253D; 254 A, B, d) maar niet expliciet uitgewerkt.” (p.173)

Maar instrument wordt in nog een tweede (aansluitende) betekenis expliciet genoemd, namelijk daar waar het verstand ingezet kan worden als instrument om wat met de intuïtieve geest werd geschouwd te vertalen. Met het verstand kan als het ware in deze wereld vorm gegeven worden aan dat wat in een andere (taallose) dimensie werd aangevoeld. “In het licht van de buitenhemelse Waarheid is duidelijk wat universele ‘ideeën’ als gerechtigheid, wijsheid e.d. zijn en betekenen, volgens het verhaal in de Phaedrus. En het discursieve verstand is een instrument dat kan dienen *ter articulatie* van wat intuïtief-schouwend is opgevangen uit de buitenhemelse sfeer.” (p.177) Op deze wijze is het verstand een belangrijk instrument omdat het een poort vormt waarmee twee werelden worden verbonden; een wereld van het intuïtieve en een wereld van het aardse. Het verstand gezien als verbindingspoort tussen een aardse en buiten-aardse sfeer vind ik een sprekend beeld dat verrijkend kan werken voor de notie instrument.

Naast de expliciete invullingen van instrument die deze tekst oplevert, zijn er ook enkele andere aanwijzingen ten aanzien van de raadswerker als instrument die van belang lijken. Zo worden er woorden als tussenwezen, veerman en overzetter gebruikt die duiden op een bepaalde rol en werking die ook in de geestelijke begeleiding waardevol zou kunnen zijn.

De tekst volgend kunnen we lezen dat er een belangrijke rol te vervullen is in het verbinden van de dagelijkse aardse wereld met de wereld van het Goede, Ware en Schone. Plato noemt hier Eros als tussenwezen. Een tussenwezen dat middels het verlangen dat hem kenmerkt een brug kan slaan tussen deze gebieden. Eros is een tussenwezen, een demon, een psychische kracht die het menselijke overstijgt en die ons helpt om de verbinding tussen het aardse-en menselijke en het goddelijke te maken. Eros heeft hier dan een ‘bemiddelende demon-functie’, namelijk: “‘Het vertolken en overbrengen van de dingen der mensen aan de Goden en van de dingen der Goden aan de mensen’. Die hermeneutische functie van veerman of overzetter impliceert dat eros met beide kanten in contact staat en dus zelf al weet heeft van ‘de andere kant’.” (p.166). Deze zienswijze, de mens als zijnde verbonden met beide werelden middels het verlangen is een aanvulling op wat instrument zijn kan inhouden.

“Gegeven de aard van eros, beschrijft Diotima zijn *werking* als een ‘verwekken in het schone’ (206 C, 209). Door eros gedreven komen we tot verwekken, zwangerschap, baren, voortbrengen van lichamelijke en geestelijke kinderen.” (p.166) Eros als verlangen heeft kortom een verwekkende kracht in het schone. Het verlangen waarmee in de geestelijke begeleiding gezocht kan worden naar een uitweg, een uitkomst in deze situatie hier en nu, kan in andere woorden stuwend werken in het voortbrengen van een ‘schoon’ antwoord.

Duintjer komt ook te spreken over het leraarschap zoals Plato dat ziet. Hier blijkt dat de geestelijk begeleider slechts ‘instrument’ kan zijn in het helpen de cliënt te leren luisteren naar zijn eigen innerlijke leraar, maar dat de geestelijk begeleider nooit de functie kan vervullen om voor de ander de wijsheid in pacht te hebben. “Volgens Plato heeft een uiterlijke leraar je niets te leren dan luisteren naar je innerlijke leraar. (vrg. Pol.vii 518 B-C, x 618 C).” (p.179)

Wel is het zo dat Plato een speciale rol ziet voor de geërotiseerde leraar. Hier speelt Eros dan een rol in het verwekken van het schone in de ander. Deze leraar die object van verlangen is voor de leerling omdat hij iets van het schone in zich herbergt en naar buiten laat komen in zijn woorden, en die zich op zijn beurt laat inspireren door de bekoorlijkheid van de leerling; deze leraar kan een meer actieve rol hebben in het bezwangeren van het schone in de leerling. “ De door zijn leerlingen geërotiseerde wijsgeer kan doen denken aan wat Plato elders omschrijft met het beeld van de filosoof als vroedvrouw, die helpt bij het naar buiten brengen waar iemand innerlijk vol van is. Maar de accenten liggen nu anders. Meer nog dan een vroedvrouw is de geërotiseerde leraar actief (verwekkend) betrokken bij de geboorte van inzichten, terwijl die betrokkenheid bevorderd kan worden door de ‘schoonheid’, de ‘beminlijkheid’, van leerlingen.” (p.167)

De geërotiseerde leraar werkt kortom middels zijn creativiteit, die mede een gevolg is van de schoonheid van de jongens om hem heen die hem inspireren, in op deze leerlingen in het verwekken van inzichten. Er ontstaat zogezegd een cyclus van inspiratie over en weer; van innerlijk vol zijn, zwanger raken en tegelijkertijd deze volheid in de wereld laten komen via de dialoog. Op deze wijze kan de leraar als instrument een functie hebben in het groeiproces van de ander die in zekere zin actief van aard is.

Duidelijk wordt hier kortom dat ‘instrument’ betrekking kan hebben op het onderscheidende verstand dat enerzijds kan functioneren in dienst van de geest, en er voor kan zorgen dat de mens niet gedreven wordt door de zinnen; en anderzijds dat dit verstand tevens het instrument vormt om datgene dat geschouwd werd in een intuïtieve, buitenhemelse ruimte, in de dagelijkse werkelijkheid te kunnen verwoorden.

Vervolgens was er een laatste aanwijzing die inzicht gaf in de wijze waarop leraarschap en begeleiding alleen dan een functie kunnen vervullen wanneer ze de ander de weg wijzen in het leren verstaan van de eigen innerlijke stem en leiding. Met als uitzondering hierop de geërotiseerde leraar die middels de uitwisseling met de ‘schone en beminlijke’ leerlingen een meer actief verwekkende rol kan hebben in het bewustwordingsproces van deze leerlingen.

Dit zijn wat mij betreft boeiende toevoegingen aan wat we kunnen verstaan onder de raadswerker als instrument. Met name het in verbinding zijn met een dagelijkse en meer transcendente werkelijkheid middels het verlangen lijkt me een waardevolle verrijking. Maar ook de rol van de leraar als inspiratiebron die actief kan verwekken is denk ik van belang. Een actief verwekkende leraar kan een grote bijdrage leveren aan een verdiept zelfinzicht en groter bewustzijn over de thema’s van het leven.

2.2.7 Phillip Goldberg

Goldberg schreef een boek met de titel *De kracht van intuïtie* (1988), waarin aanwijzingen staan omtrent instrument en instrument zijn die mijns inziens van belang zijn voor dit onderzoek omdat ze via de notie intuïtie nieuw licht laten schijnen op ons thema.

Zo schrijft hij dan: “Bij een typische intuïtieve ervaring stelt men zich open, is men ontvankelijk in plaats van geneigd te zijn tot het nemen van initiatieven. Creatieve mensen beschrijven zichzelf vaak als ‘instrument’ of als ‘kanaal’ van een bepaalde bron. In religieuze context kennen we dit als instrument van het Goddelijke, of God die zijn wil door iemand openbaart. Milton schreef dat de Muze hem het hele ‘spontane lied’ dat wij kennen als *Paradise Lost*, ‘dicteerde’. Bach zei: ‘Ik speel de noten zoals ze geschreven staan. Het is God die de muziek maakt.’ Iemand die wat wereldser georiënteerd is, zoals Joseph Heller, zegt: ‘Ik voel dat de ideeën in de lucht zweven en mij uitkiezen om op neer te dalen. De ideeën komen naar me toe; ik produceer ze niet uit vrije wil.” (p. 68-69)

In dit citaat komt naar voren dat de intuïtieve ervaring zoals Goldberg die hier omschrijft overeen komt met kenmerken die we in dit onderzoek onder instrument zijn zouden kunnen scharen. Het je openstellen en ontvankelijk worden voor het onbekende is een al eerder genoemd aspect. Het aangesloten zijn op een bepaalde bron die door ons heen kan spreken is zo’n aanwijzing. Dat er kennelijk iets is dat het menselijke bewustzijn overstijgt, maar dat zich wel kenbaar kan maken via mensen is tevens zo’n kenmerk. “Als de intuïtieve geest bijzonder krachtig aan het werk is, lijken de handelingen van handen en voeten, of de tong plaats te vinden zonder bedachtzaamheid of bewuste gedachte. Atleten en musici zeggen vaak dat ze zichzelf als het ware bezig zien, alsof ze bij het publiek zaten.” (p. 68-69)

De handelingen hebben plaats vanuit zichzelf zo lijkt het, daarbij komt dan een gevoel van in eenheid zijn met deze handeling, er deel van uitmaken, zo stelt Goldberg. Hij geeft een voorbeeld dat schrijvers kunnen ervaren. “Schrijvers ervaren vaak dat wat een van hen beschreef als ‘deel van de schrijfmachine zijn en proberen dat wat de opdrachten geeft bij te benen’. Romanciers en toneelschrijvers horen we vaak zeggen dat hun personages ‘de macht overnemen’, waarbij ze zelfstandig handelen en spreken en de plot onontkoombaar veranderen. Henry James beschrijft als volgt hoe hij tot de plot van *The Ambassadors* kwam: ‘De dingen gingen gewoon door met samenvallen, alsof dat door de werking van hun eigen gewicht en vorm gebeurde, zelfs als hun commentator (James dus) zich het hoofd krabde over wat er moest gebeuren; nu ziet hij duidelijk dat ze steeds een fikse voorsprong op hem hadden. Terwijl de zaak zichzelf voltooide, moest hij als het ware proberen hen met forse achterstand, buiten adem en lichtelijk ontregeld, zo goed mogelijk bij te blijven.” (p. 68-69)

Dat de mens de ‘stuwende kracht’ van de intuïtie ‘achterna hollen moet’ in zijn weergave en vormgeving ervan is een bijzonder kenmerk van de intuïtieve ervaring. De ervaring heeft op die manier een verrassende dimensie. Ook voor de mens die uiting geeft aan de intuïtieve kracht die door hem heen komt, is het resultaat in zekere zin onvoorspelbaar en ongewis. “Met intuïtie worden wij, de goochelaars, verrast door het konijn, dat in dienst schijnt te zijn van een andere, superieure tovenaars.” (p. 68-69)

“Toch – alweer paradoxaal - is het ónze hand die het konijn uit die hoed haalt, en we voelen ons ten zeerste betrokken bij het gebeuren. Alweer zijn het kunstenaars die het dramatische

voorbeeld belichamen. Ze voelen zich niet alleen een 'kanaal', maar worden vaak zo geabsorbeerd door de voorwerpen van hun verbeelding of door hun materiaal dat ze zich daarmee als eenheid verbonden voelen. (...) De Franse filosoof Henry Bergson noemde intuïtie een 'soort intellectuele sympathie waardoor iemand zich in een object verplaatst teneinde een te worden met wat er uniek in is en dus onscheidbaar'. Door zo het object 'binnen te gaan' kunnen we het volmaakt en absoluut kennen, beweerde Bergson. Hij stelde dit tegenover de intellectuele analyse, die hij een 'vertaling' en een 'weergave' in symbolen noemde." (p. 68-69)

In andere woorden komt het erop neer dat de intuïtieve ervaring een ervaring is die door ons heen komt met een ongekeerde kracht die ons verrast, maar die tegelijkertijd iets in ons teweegbrengt waardoor we ons er direct mee verbonden voelen, een eenheid. Deze eenheid komt overeen met het samensmelten in opperste aandachtigheid met iets of iemand waardoor er een intrinsieke kennis over het onderwerp van interesse kan ontstaan in de observator. Dit zijn tevens bijzondere inzichten die ook van toepassing kunnen zijn op instrument zijn zoals we dat hier onderzoeken.

Dat intuïtie en de intuïtieve ervaring te maken heeft met de raadswerker als instrument komt verder tot uitdrukking in het voorbeeld waarin een therapeute aangeeft dat een ingeving die alsmaar in haar innerlijk bleef opkomen uiteindelijk een opening bood in het gesprek met de cliënt. "Maar het zijn niet alleen schrijvers tot wie de intuïtie in verbale vorm komt. Ook anderen wijzen op innerlijke boodschappen die in duidelijke bewoordingen tot hen kwamen. Zo zei bijvoorbeeld een psychotherapeute dat bij het werken met een bepaalde cliënt het woord 'vader' in haar bleef opkomen, hoewel de cliënt het op dat moment over een probleem op haar werk had. Uiteindelijk bezweek de psychologe voor de volhardende stem en zei: 'Vertel me eens over je vader.' Het bleek dat de chef van de cliënt haar aan haar vader herinnerde, die haar verkracht had toen ze tiener was, een verdrongen informatie die van het grootste belang was." (p.74)

In hetgeen Goldberg hier aan dit onderzoek bijdraagt wordt duidelijk dat als we als raadswerker instrument zijn, dit van doen kan hebben met intuïtie en de intuïtieve ervaring. In deze intuïtieve ervaring is het je openstellen en ontvankelijk zijn een voorwaarde, waarna er sprake kan zijn van een aangesloten zijn op een bron, of van een 'superieure tovenaer' die ons 'gebruikt' om iets de wereld in te brengen. Enerzijds is het ons dan alsof de dingen ons overkomen, tegelijkertijd zijn we er innig mee verbonden en voelen we ons één met hetgeen gebeurt en ons verrast. Hoewel we instrument zijn, dienstbaar in het weergeven, vormgeven, de wereld inbrengen; zijn we anderzijds zelf degenen die het mogelijk maken dat dit plaats heeft. Tevens kan het zo zijn dat de intense sympathie die we voor datgene hebben dat we op dat moment bestuderen ons een zekere kennis over het wezen van datgene verschaft. Kennis over de situatie in het hier en nu kan ons dus intuïtief toevallen wanneer we ons werkelijk in de ander of het andere verdiepen, zoals ook gebeurde bij de therapeute die haar innerlijke stem volgde wat leidde tot een doorbraak van inzicht in haar cliënt.

2.2.8 Hans Korteweg & Hanneke Korteweg-Frankhuizen

Hans Korteweg beschrijft in zijn boek *Zonder Einde; van licht tot vorm, van vorm tot licht* (1995) de weg van de mens waarin de persoonlijkheid als instrument van de onbenoembare, of Eeuwige, dienstbaar kan worden. “Het gaat er wat mij betreft niet meer om dat het ‘ik’ oplost of dat ‘ik’ verlicht word. Het gaat er alleen maar om of ‘ik’ dienstbaar ben, bereid om gehoor te geven aan de voortdurende inblazing van het leven, van de Ene. Als de bereidheid daartoe bestaat, houdt het ‘ik’ op een geïsoleerd wezen te zijn. Dan neemt het zijn plaats in en vervult het zijn functie. Dat is vrede.” (p.16) Het gaat hier dan om een overstijgen van de eigen ego-behoeften, de persoonlijkheidsstructuur, ten behoeve van een grotere Wil die ons in het leven kan leiden.

Het vergt van ons echter een ontwikkeling waarbij we een relatie aangaan met de Eeuwige, het licht in ons dat ons overstijgt, zodat met ons gebeurt “Zoals de grote chassidische leermeester de Baal Sjem Tov zei: ‘Als ik mijn gedachte met de Schepper verbind, sta ik mijn mond toe te spreken wat hij wenst.’” (p.34) Om dit te kunnen, dienen we te luisteren naar een oerwoord in onszelf dat altijd opklinkt, of we nu luisteren of niet, en dit woord dienen we dan te vertolken en er niet van te vluchten. “Dan spreken we waarheid en leven we waarheid.” (p.34)

Het vertolken van dit woord gebeurt ook juist bij de gratie van de persoon en zijn of haar persoonlijkheid, in die zin is er niets ‘mis’ met de persoonlijkheid. “De persoonlijkheid is niet per definitie slecht of abuis, nee, zij heeft de mogelijkheid om zich naar beste weten uit te drukken in deze wereld van tegenstellingen, in voortdurend contact met de bron van leven. De persoonlijkheid is een instrument dat het, als een duikerklok in de diepte van de oceaan, de geest mogelijk maakt zich in ruimte en tijd te bewegen. Wij hebben altijd de vrijheid om te kiezen: de terugkeer naar de eenheid van oorspronkelijk weten, het levende woord in ons, of een verder verwikkeld raken in de Babylonische spraakverwarring.” (p.46-47)

Het kiezen voor het vertolken van dat unieke woord dat in ieder mens op eigen wijze opklinkt vraagt wel veel moed, want om dit woord te horen en te spreken moet je je overgeven en tot vergeving komen. Je weet niet van tevoren hoe de dingen zullen zijn en dit is een ongewisheid waar de persoonlijkheid ons ten koste van alles voor wil beschermen. Zij is uit op stabiliteit en in stand houden, terwijl het Woord ontstaat uit creativiteit en beweging. “Wie zichzelf en anderen vergeeft, geeft zijn houvast uit handen. Volledige vergeving betekent het einde van de persoonlijkheid die rond het niet-vergeven was opgebouwd. Wie helemaal vergeeft kan helemaal instrument zijn.”(p.127-128)

Hoewel je overgeven en vergeven wat en wie er te vergeven valt in een poging werkelijk uit te drukken wie jij bent een moeizame aangelegenheid is, toch is dit onze bestemming. Het is datgene dat ons uiteindelijk de zin in het leven doet voelen.

Dat de weg tot instrumentschap een volledig aanvaarden van de eigen verantwoordelijkheid inhoudt wordt duidelijk wanneer Korteweg spreekt over de relatie van een mens tot zijn ouders. “Je ouders zijn instrumenteel geweest maar nooit oorzakelijk. Zij hebben hun instrumentschap misschien slecht vervuld, maar dat wil niet zeggen dat zij verantwoordelijk zijn voor hoe jij omgaat met de gewenste en ongewenste aspecten van je bestaan. Hoe verleidelijk het ook is, zelfs

je ouders zijn niet de schuld van je doen en laten. Het eren van je ouders houdt in dat je erkent dat zij niet de schuld zijn van je doen en laten. (...) Waar het bij dit gebod om gaat is dat je de man en de vrouw eert aan wie jij je bestaan te danken hebt, omdat zij doorgevers zijn van leven. Als doorgevers van leven staan zij in de lijn tussen de Eeuwige en jou.” (p.131)

Volledig verantwoordelijkheid voor de wijze waarop we met onszelf omgaan en het leven aanvaarden, en vertolken wat we in werkelijkheid te zeggen hebben, dienen we respect op te brengen voor hen die ons het leven gaven en ons verbinden met een oergrond waaruit we zijn opgekomen. Zo stelt Korteweg instrument zijn voor; als een wijze van dienstbaar zijn met alles wat we hebben om iets tot uitdrukking te brengen dat ons paradoxaal genoeg in wezen overstijgt.

Instrument zijn komt verder nog uitgebreid aan de orde in het boek *Innerlijke leiding; de kunst om de innerlijke stem te volgen tot de dagelijkse praktijk* (1989) waarin Hans Korteweg samen met zijn vrouw Hanneke Korteweg-Frankhuizen de krachten bundelt. We komen overeenkomstige aanwijzingen tegen wat betreft instrument en instrument zijn, toch kan het waarschijnlijk verduidelijkend werken om ook hieruit iets te bespreken.

“Hamers, en in het algemeen alle instrumenten en apparaten, moeten hun plaats weten; het zijn immers gebruiksvoorwerpen, en die mogen óns niet gebruiken.

Dat vinden we vanzelfsprekend bij fysieke instrumenten en apparaten, zoals hamers, naaimachines en auto's. Het rare is echter dat we dit helemaal niet zo vanzelfsprekend vinden als het psychische instrumenten betreft, zoals bijvoorbeeld het menselijk waarnemingsvermogen of het denkapparaat. De psychische instrumenten kunnen zich bijna alles permitteren wat een eenvoudig stoffelijk gebruiksvoorwerp ten strengste verboden is. Vooral het denkapparaat kan het in dit opzicht wel erg bont maken.

Onze interne computer, het denkapparaat, is een gebruiksvoorwerp dat de mens ten dienste kan staan als een reservoir van informatie en als het vermogen tot afweging en combinatie van verschillende gegevens. (...) Als zodanig is het een uitermate nuttig hulpmiddel, dat echter buitengewoon gevaarlijk kan worden indien het, zoals dat zo vaak het geval is, de leiding overneemt en de baas naar zijn pijpen laat dansen.

Het heeft geen zin om het denkapparaat te onderdrukken. De Grote Tetteraar laat zich niet onderdrukken: hij komt altijd na een pauze in verhevigde mate terug. Bovendien gaat het er niet om dat het denkapparaat verdwijnt. Het is immers een nuttig instrument. Waar het om gaat is dat het niet de boventoon voert en dat niet met zijn gefragmenteerde kennis het creatieve proces belemmert. Het dient zagezegd zijn plaats te weten.” (p.9)

Dit stuk tekst geeft heel duidelijk weer hoe de auteurs het menselijk denken zien en vooral ook de plek die dit instrument in het geheel zou moeten innemen. Het is een functioneel werktuig dat zijn plek moet kennen als 'gebruiksvoorwerp' of 'hulpmiddel'. Het staat in dienst van iets groters, “een hoger principe- het vrije, creatieve denken in dit geval”. (p.13). Het denken zoals het hier als hulpmiddel werd toegelicht noemen de auteurs ook wel het 'lagere denken', daarom kunnen ze

schrijven dat: “Als het lagere denken de impulsen van de centrale kracht niet ombuigt, maar zich in dienst stelt als een gewetensvol uitvoerder, is er een doorgaande natuurlijke gedachtestroom. Dan denkt men zoals men weet.”(p. 21) Uit deze toevoeging blijkt dan ook de opvatting dat wanneer het lagere denken de overmacht krijgt, er een onnatuurlijkheid optreedt, terwijl wanneer het zijn plek en functie op dienstbare wijze inneemt, er een natuurlijkheid ontstaat waarin kennelijk een ander soort weten kan ontstaan dat direct verbonden is met een ‘centrale kracht’.

Belangrijk is nu hoe de auteurs die centrale kracht zien en met name ook hoe deze in een mens werkzaam kan zijn. In elk geval dient het uitgangspunt van de persoonlijkheid dienstbaarheid te zijn, dan kan er iets gebeuren. Zo is het mogelijk om in crisis jezelf te openen in een werkelijke vraag om hulp. “De gevoelens van onmacht en beklemming worden sterker en sterker, totdat je één grote vraag om hulp bent geworden. Dan valt tenslotte alle arrogantie en betweterij weg. Alle bedenksels over hoe de hulp eruit moet zien geef je op. Je richt je met je hele ik-besef tot iets dat groter is dan jij kent en dat groter is dan jij kunt beheersen. En dan komt het! Wie klopt, wordt opengedaan. Dat is niet een fabeltje. Dát is werkelijkheid. Maar je moet wel met je hele hebben en houden kloppen, en niet achterhouden wat je in ieder geval niet wilt verliezen. Als je helemaal vraagt, komt er altijd antwoord. Dat antwoord is totaal anders dan jij van tevoren had gedacht en stemt geheel overeen met je diepste wens. Het antwoord dat je krijgt geeft een doorgang naar nieuw denken. Zo zet crises je aan tot de grote sprong in datgene wat je bent, maar niet kent.”(p.20)

Kortom is die centrale kracht of geest in de mens werkzaam wanneer deze zich werkelijk overgeeft aan de vraag en niets achter houdt van wie hij is. In andere woorden is er op zo’n moment een heelheid in de persoonlijkheid ontstaan van verschillende delen van hemzelf. De auteurs vervolgen nu hun verhaal met wat zo’n geïntegreerde persoonlijkheid die kiest voor overgave aan dat wat hem overstijgt kan betekenen. Zij noemen de mogelijkheid die vrij komt te liggen voor deze mens: instrumentschap.

“Als er voldoende integratie heeft plaatsgevonden, komt de persoonlijkheid voor een reusachtige keuze te staan. Zij kan de eenheid die zij verworven heeft ten eigen bate aanwenden en zij kan zichzelf in dienst stellen van het grotere geheel. De persoonlijkheid die ervoor kiest om het grotere geheel te dienen, gaat een weg van overgave. Overgave aan de leiding van de geest die zich via de ziel (ofwel het causale lichaam) uitdrukt. Als de persoonlijkheid deze actieve weg van overgave gaat, wordt zij een instrument. Op het sociale vlak betekent dit instrumentschap dat alles wat iemand ontwikkeld heeft en geworden is, wordt ingezet om anderen te helpen bij het volgen van hun levensweg.”(p25-26)

Op die manier komt een direct verstaan van wat instrument betekent in verbinding met de raadswerker als instrument. Deze auteurs hebben hierover een uitgesproken opvatting en zien instrumentschap in wezen als helperschap. Hierover zeggen zij: “Helperschap begint daar waar je zozeer doordrongen bent geraakt van de zekerheid van het wonder, dat je dit aan anderen wilt

overbrengen. In welke vorm dan ook. Als je zelf tot in de diepte hebt ervaren dat ieder levensobstakel een mogelijkheid is tot nieuwe levensvervulling, kun je anderen helpen om hun onmogelijkheden tot nieuwe mogelijkheden te transformeren.”(p.30)

In het vervolg komt steeds meer tot uitdrukking dat een dienstbaar mens die kiest voor instrument zijn in zijn leven, een zekere vrijheid verkrijgt in de eigen ervaring. Deze mens krijgt ruimte voor de wereld en de mensheid als geheel. Een nieuwe horizon doemt op waarin niet meer de eigen persoonlijkheid centraal staat, maar het grotere geheel.

“Als je je levensenergie niet meer door je oude voorstellingen laat opsouperen en als je niet meer in het verleden leeft, krijg je alle ruimte om te doen wat je eigenlijk wilt doen. Dan raak je er tevens van doordrongen dat jouw ervaring, hoe uniek die ook is, tegelijkertijd voor ieder ander mens geldt. Je beseft dat ieder mens dezelfde basisverlangens heeft en op zijn weg naar vervulling moet ploegen door een zelfde tegenstand als waardoor jij moest en moet ploegen. Je begint de mensheid als geheel te zien, en jezelf als onmisbaar onderdeel daarvan. Minder bijzonder, maar toch onmisbaar, want wat jij kunt, kun jij alleen, zowel ten goede als ten kwade.

Zo word je de autoriteit die je in wezen bent en zo word je tevens lid van de familie der mensen. Dat is toetreden tot een broederschap. [En] Wie autoriteit wordt en toetreedt tot de broederschap van de levende mensen, maakt in zijn denken een belangrijke overgang door van geïsoleerd en op zichzelf gericht denken naar constructief denken in verbinding met de ander. In zijn gevoel gaat zo iemand ervaren dat hij mee kan voelen met de ander, niet uit sentimentaliteit, maar omdat hij kent wat de ander doormaakt. Hij ‘stemt’ steeds ‘de snaren’ van voelen en denken zo, dat hij optimaal zichzelf en tegelijkertijd deel van het grotere geheel kan zijn. Open naar binnen en open naar buiten.” (p.30-31)

De werker die instrument is zal leren om steeds meer op zijn innerlijke weten te vertrouwen en hij zal onderscheid leren maken tussen dit ware weten en het beperkte of lagere denken. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat de werker nooit de hulp in de ander teweeg kan brengen, het in die zin voor de ander zou kunnen oplossen. Eerder is helperschap “de bereidheid je ten allen tijden te verbinden met het hoogste dat je kent en daar trouw aan te zijn. Anders niet. Het is een instelling waarbij je weet dat je het effect van je handelen niet van tevoren kunt meten. Helpen in die zin is ook niet iets dat je ‘voor je uit kunt doen’. (...) Je kunt op zijn best iets in de ander aanraken, waardoor de heling van binnenuit begint plaats te vinden. Wat daarvoor nodig is kun jij niet voorzien en niet beheersen.”(p.33)

De auteurs gaan verder in op het wezen van instrument zijn. Zij maken duidelijk dat de werkelijke essentie hiervan is dat de werker zich realiseert dat het om liefde gaat en om afgestemdheid.

“Gaandeweg wordt het verlangen naar effect getransformeerd tot het verlangen om een zo zuiver mogelijk instrument te zijn. Kundigheid wordt getransformeerd tot werkzaam-zijn. Je kunt van werking spreken als je beseft dat je een kanaal bent voor de liefde van het leven en dat je op eigen

houtje niet meer iets voor elkaar hoeft te krijgen of hoeft toe te voegen. Het gaat bij werking om de resonantie tussen jouw ziel en die van de ander; wat jij bewerkstelligt is het onderhouden van het contact met jouw ziel. Werking is dus zo gezien de (qua vorm onvoorspelbare) hulp die jij als instrument doorgang biedt en die ongetwijfeld komt.” (p.34)

Kortom wordt in deze uitgebreide bespreking duidelijk dat we verschillende betekenissen van instrument vinden in het werk van deze auteurs. We vinden allereerst dat we als mensen verantwoordelijk zijn voor onszelf en voor de wijze waarop we ons eigen geluid de wereld inbrengen. Dat we ons diepste Woord willen vertolken brengt ons tot de kern van een zinvol bestaan. We dienen verder respectvol om te gaan met het leven, en hen die ons dit leven schonken als doorgevers van leven, onze ouders, te eren.

Dan vinden we in de tweede bespreking dat het lagere en beperkte denken haar plaats moet weten als instrument en werktuig, als hulpmiddel en gereedschap. Dit betekent dat het denken ondergeschikt raakt aan iets dat het overstijgt. Dat wat het lagere denken overstijgt is een vrijere expressie van de geest die als een natuurlijke gedachtestroom creatief van aard is.

Vervolgens wordt expliciet ingegaan op instrument zijn als helperschap waarmee we onze mede broeders op weg bijstaan, en als een houding waarbij we ons verbonden voelen met de mensheid en de wereld als geheel in plaats van alleen gericht te zijn op ons eigen kleine ego-belang, als kanaal voor de liefde van het leven, als doorgang verlenend aan het mysterie dat hulp biedt.

Ik denk dat deze auteurs een grote bijdrage kunnen leveren aan de verheldering van de raadswerker als instrument met name ook omdat zij expliciet op het kader van de hulpverlener ingaan.

2.2.9 Gerald May

Gerald May geeft in zijn boek *Will & Spirit* (1982) een visie op hulpverlening vanuit de contemplatieve traditie. Hij geeft daarbij het verschil aan tussen hulpverleners die ‘willfull’ zijn in hun bijstand, d.w.z. die een instrumentele houding erop nahouden en die vanuit beheersbaarheid en controle leven en hulpverlenen; en hulpverlening die gebaseerd is op ‘willingness’, d.w.z. waarin een houding van overgave centraal staat in leven en werken.

De eerste variant heeft dan met name van doen met methoden en technieken, met falen en met overwinnen waar het de inzet van de therapeut betreft. Hulpverlening van werkelijke spirituele en contemplatieve aard is gegrond op de tweede opvatting. Deze manier van hulpverlenen gaat vervolgens uit van de gedachte dat je als ‘pelgrim’ op weg naar de waarheid altijd ook andere zoekers op die weg helpt als je dat kunt. Dus de ander helpen hoort bij het zelf gaan van die weg, en het geeft ook de grootste voldoening daarbij overigens. De hulpverlener in deze opvatting is kortom zo’n pelgrim op weg.

Het volgende citaat geeft meer weer over het hier bovenstaande, maar ook over hoe deze opvatting van hulpverlening inhoudelijk gestalte krijgt. “In a truly spiritual attitude towards

discernment and spiritual guidance the growth, direction, and healing that may take place are seen as workings of the divine, not of the person of the therapist as would be the case in traditional medical-model psychiatry, nor of some wonderful I-Thou relationship between therapist and client as is seen by humanistic psychologies. In a psychological attitude, the therapist/helper employs therapeutic techniques and 'helping acts' that are designed to have some kind of direct positive effect upon the person being helped. In a spiritual approach to discernment and guidance however, it is not the expertise, talent, or ability- or even the compassion- of the helper that counts. What counts is the intent to seek after the divine, the abject humility and radical willingness to be nothing but an instrument through which God's healing and growth can happen."(p.295) Hier blijkt dat spirituele hulpverlening een houding vraagt van overgave en dienstbaarheid aan een grotere kracht, God of het Goddelijke, die werkelijk hulp brengt. In die zin is de hulpverlener dan dus instrument in de hand van de Heer en gaat het niet om diens persoonlijke eigenschappen, vaardigheden en bekwaamheden.

Hulpverleners op de contemplatieve manier betekent dus dat je niet aankomt met methoden of technieken die de oplossingen moeten brengen, maar dat je je verlaat op het Goddelijke. Het gaat er ook om de ander ruimte te geven, vragen open te laten, ze te laten groeien bijna. De 'Vraag' met hoofdletter betreft hier het mysterie, dat helemaal verdwijnt in de 'gewone' hulpverlening. Die Vraag wil juist gewekt worden in spirituele hulpverlening, omdat het deze Vraag is waar de mens waarlijk aan groeien kan. May waarschuwt vervolgens: "It certainly does no harm to consider oneself a therapist and actually to be an instrument of grace. But to consider oneself a 'spiritual helper' when all that is happening is willful psychologizing- this can close the Question, kill the mystery, and court evil." (p. 296) Wat zoveel wil zeggen als, wanneer we onszelf voorhouden de ander te helpen vanuit onze persoonlijkheid met al onze aangeleerde kennis, dit eerder schadelijk is voor die mens dan voedend.

In contrast hiermee stelt May dan dat: "A far more willing approach would be to respond simply and directly to the needs of others as they are presented. (...) This kind of manifestation of compassion is utterly simple, as in Francis of Assisi's famous "make me an instrument of thy peace" prayer, or in Jesus' "I was hungry and you gave me meat". (p.298) Deze houding van 'willingness' geeft kortom een heel andere gerichtheid in het geestelijk werken en heeft te maken met doen wat er gedaan moet worden.

Duidelijk wordt nu dat instrument zijn te maken heeft met een houding van overgave, van 'willingness' ten aanzien van een grotere Wil die ondoorgrondelijk in ons bestaan doorwerkt. En het gaat er dan ook vooral om dat deze opvatting van instrument zijn een heel eenvoudige is. De eenvoud van 'doen wat gedaan moet worden' is tekenend voor een volwassen spirituele levenshouding en dient als uitgangspunt genomen te worden bij het overwegen de ander geestelijke begeleiding te bieden. "The simplicity of giving-simply-because-it's-needed constitutes not only a manifestation of spiritual maturity but also a practice toward that end." (p.298)

En de bereidheid om jezelf over te geven in alle eenvoud ligt ten grondslag aan de contemplatieve hulp die zou kunnen worden geboden: “In my opinion, this willingness-to-surrender-to-simplicity should lie at the core of offering any kind of help to others, but it is imperative when it comes to offering spiritual help. (...) If, on the other hand, one truly wants to respond to the call to be a spiritual guide for others as part of one’s own pilgrimage, it is best simply to be willing to surrender.” (p.299)

Met betrekking tot de weg die een mens die instrument wenst te zijn te gaan heeft geldt voor May dat deze weg te maken heeft met de zoektocht naar de bron van liefde waaruit we allemaal zijn voortgekomen. Deze liefdevolle kracht ligt ten grondslag aan al het leven, de wereld en de mensen. Zij is kenbaar in het eigen hart, en tegelijkertijd overstijgt zij ons volkomen. “There is a kind of secret in all of this. (...) God is unknowable in fullness, but very immediately and intimately knowable in part. (...) God is experiencing Godself actively in all creation: in us, in other people, in “the ten thousand of things” of nature, even in the things we make with our hands and the struggles we undertake with our hearts and minds. This constant expression of God, I think, occurs through Spirit, the fundamentally loving energy that enables life and growth and creation, and our very awareness. In a sense, then, we are all expressions of the living, dynamic, unconditionally loving Power who is in our hearts and at the same time utterly beyond us.” (p.309)

Deze geestelijke ontwikkelingsweg van de mens is een eenzame aangelegenheid bij tijd en wijle, maar het mooie is dan wel dat instrument zijn in de opvatting van May ook altijd het aspect in zich draagt van de verbondenheid met anderen, instrument zijn in de begeleiding van hen die op je pad komen. Dit alles, ook de begeleiding door anderen die instrument kunnen zijn voor jou, brengt de mens uiteindelijk dicht bij zijn eigen wezen waarin een verbinding is ontstaan tussen de kleine wil met haar persoonlijkheid en de grote wil met haar overstijgende ‘spirit’. “Spiritually pilgrimage involves solitary searching, receiving help and guidance from others, and offering help to others. It is a journey of deepening willingness and clarifying vision. It is a process of reconciling will and spirit. In it, one seeks to find, and realizes with increasing certainty that one has already been found.” (p. 319)

In deze beschrijving vinden we een aantal duidelijke verwijzingen naar ons thema; instrument zijn wordt ook expliciet benoemd daar waar het betrekking heeft op de bereidheid jezelf volledig dienstbaar over te geven aan een grotere Wil opdat je deze Wil ten uitvoer kunt brengen. In de hulpverlening vraagt deze houding van de werker een continue gerichtheid, niet op het oplossen van de problemen en vragen van de ander vanuit eerder opgedane kennis, maar een gerichtheid op het Goddelijke waarvan de hulp verwacht mag worden.

De weg van de pelgrim is die naar waarheid en de bron van liefde waaruit alles is voortgekomen; een liefde die in het eigen hart ervaarbaar is en tegelijkertijd het menselijke overstijgt. Het is een weg waarop je de ander bij kan staan in zijn geestelijke nood en bijgestaan wordt door anderen; deze lotsverbondenheid geeft de soms eenzame weg toch iets gezamenlijks.

Overgave, gerichtheid op het goddelijke vanwaar de hulp mag worden verwacht, de zoektocht naar liefde en de afstemming van de kleine wil met de grote Wil; het kunnen goed aspecten genoemd worden van wat instrument zijn kan betekenen.

2.2.10 György Sebök

György Sebök was een groot pianist en onder andere leermeester van Marietta Petkova, de pianiste waarover we het later nog zullen hebben. In twee korte filmpjes (Sebök, 2007) krijgen we een beeld van de manier waarop deze man de kunst van het vertolken bezag. Iets waar we in het kader van instrument zijn ons voordeel mee kunnen doen.¹

En natuurlijk is de wereld van de muziek wel anders dan de wereld van de hulpverlening. Werken met mensen levert soms ‘ruis’ op, situaties waarin de dingen in het contact blijven hangen, waar je niet uitkomt. Toch zullen we zien dat ook in de muziek gelijke thema’s een rol spelen en dat ook de muziek een eigenheid heeft waar je mee moet zien uit te komen. Hoe kortom met jezelf om te gaan in het vertolken en hoe om te gaan met hetgeen je ontmoet in het andere, in dit geval de muziek, komt overeen met de beweging binnen de geestelijke begeleiding denk ik. Dit verantwoordt de inbreng van deze en de volgende bijdrage.

Dat ik eerst Sebök introduceer heeft van doen met zijn leraarschap jegens Petkova. In het kader van het voorgaande kunnen we stellen dat Sebök een actief verwekkende leraar was die op indringende wijze het leven leerde aan de leerling pianiste. De verbinding met het leven is bij deze man duidelijk invoelbaar en inspirerend zelfs op film wat mij betreft. Ook hierom bied ik deze bijdrage hier nu aan.

Sebök leefde van 1922 tot 1999 en maakte in de tweede wereldoorlog het concentratiekamp mee. Daarover vertelt hij dat hij alle gevoel dat in hem was moest afzweren, gevoelloos moest worden om te kunnen overleven. “Ich mache euch nun eine Art Persönliches Geständnis. Nach dem Krieg gab es ein Zeit, in der ich darunter litt, nicht zu leiden (I was suffering from not suffering). Ich unterdrückte meine Gefühle und Reaktionen auf alles, nicht nur auf die Musik. Man müsste alle möglichen Gefühle überwinden. Primitive Gefühle wie Furcht oder sehr oft die Angst ums blanke Leben. Tiefe Gefühle waren fehl am Platz. Das einzige Ziel war das Überleben. Und der Preis fürs Überleben war, keine Gefühle zu haben. Und diese Gefühllosigkeit schlägt sich früher oder später in die Musik nieder.”

Na deze tijd echter, toen het leven weer werd opgepakt en hij de kampen had overleefd, kwam hij terug bij de muziek. Hij vertelt dat hij nog altijd veel liefde voor de muziek voelde, maar de verbinding met het wezenlijke erin was kwijtgeraakt. “Nach dem Krieg begann das Leben von

---

¹ De citaten zijn de letterlijke ondertitels bij deze filmpjes, en slechts op een enkel punt heb ik ook nog een andere vertaling zelf bijgevoegd. Respectievelijk gaat het om een Engels gesproken film met Duitse ondertitels, en een Engels/Frans gesproken filmpje met Nederlandse vertaling. Waar er tussen gewone haakjes een Engelse tekst staat, is deze door mij letterlijk uit de originele uitspraken van Sebök overgenomen. Dit deed ik om zijn woorden te benadrukken door ze ook nog eens in zijn eigen bewoordingen weer te geven.

neuem, und die Musik schien mir zwar wundervoll, doch die Verbindung mit ihrem Wesen war verloren gegangen.”

Echter Sebök kon juist ook door de muziek weer in het contact met zichzelf en zijn gevoelens komen. Hij vertelt hoe dit is gegaan toen hij een stuk van Bach-Busoni, de toccata pur orgue, adagio speelde. “Dabei wusste ich doch, dass die Musik herrlich ist [hij speelt een stukje op de piano dat lieflijk klinkt]. Das war eine Hommage an die Schönheit oder Grösse (...) Und nach der langen Toccata... [speelt weer Bach-Busoni, Toccata pur orgue, adagio] Ich fühlte etwas Merkwürdiges: Meine Kehle ein paar unbekanntes Saiten begannen in ihr zu schwingen. (And I felt something very strange... my throat... some strings that were not functioning started to vibrate.)” [De huiskamersetting wordt verwisseld voor een Bühne waar Sebök achter een zwarte vleugel hetzelfde stuk als zojuist ten gehore brengt. Concerte enregistré en public Église d’Ernen-1997]

Hierin wordt duidelijk dat de pianist György Sebök zijn instrumentschap vervult door werkelijk in eenheid te zijn met wat er in hem leeft. Hij heeft zijn gevoelens nodig om uitdrukking te kunnen geven aan hetgeen uitgedrukt wil worden in de muziek die hij vertolkt. Dat het lichaam van de mens samen met zijn emoties en gevoelens tevens de kwaliteit van een instrument heeft wordt zichtbaar in de wijze waarop de muziek de weg terug blijkt en het lichaamssysteem weer toegankelijk maakt voor het leven.

Dat Sebök wil vertolken wat in de muziek verborgen ligt aan gevoelens en emoties blijkt ook uit een ander fragment. Hier gaat hij in op de achterliggende dimensie die hij wil laten resoneren in zijn uitvoering. Hij bespreekt een stuk van Liszt: “Het geniale van Liszt is dat hij maar een paar motieven neemt. En hij bouwt een heel stuk op die paar gedachten. In het midden zit een fugato. Daarin geeft hij uitdrukking aan gevoelens van ironie. Een beetje zoals in Mephisto. Want uit Mephisto spreekt verleiden zonder dat je liefde voelt. (Which is a nasty thing to do). Dat is onaangenaam. Maar hier gaat hij in chromatische stappen omlaag. Met dezelfde twee motieven. En die chromatische stappen klinken voor mij als het lachen van de duivel. [Hij speelt het voor met duidelijke inleving] Het is net of ik slecht moet worden. Of ik ironische, sarcastische dingen moet zeggen. Hij heeft de noten opgeschreven, maar die wil ik niet spelen. Ik wil spelen wat aan de noten vooraf is gegaan. (I want to play something that preceded the notes). Ik bedoel dat ik de muziek wil spelen van voor die op papier werd gezet. Ik wil geen stuk papier lezen. Het is net een testament. Je leest niet de tekst maar je leest wat iemand wou, dacht, zich voorstelde. Dat is de goede manier om iets te lezen. Er zijn momenten waarin hij die paar motieven fantastisch uitwerkt. En er zijn twee intieme ogenblikken. Ik zie ze als een persoonlijke bekentenis. Ze zijn volgens mij gericht tot wat Goethe ‘das ewig Weibliche’ noemt. Het eeuwig vrouwelijke. Hier spreekt Liszt [speelt het stukje]. Dat komt twee keer in het stuk voor. En het lost elke keer een enorm conflict op. Voor het einde zit een stormachtig stuk dat bruusk wordt onderbroken. Een korte toon, en dan een lange stilte. Heel eng. [Sebök houdt de adem in, laat dan los en zegt het volgende:] En dan sluit hij vrede met de wereld.”

Het gaat er Sebök dus om de achterliggende motieven aan het daglicht te brengen. De gevoelens en emoties die onder de noten liggen, als een werkelijkheid achter de geschreven woorden van het testament. Voeling hiermee krijgen is dan een grote opdracht voor de musicus. Dit beslaat het waarlijk ‘lezen’ van de componist, diens gevoelens en voorstellingen, en deze vertolken.

Op deze wijze komt instrument zijn in beeld als een bekwaamheid om af te stemmen op de eigen gevoeligheid, om in eenheid te komen met het eigen systeem, inclusief de fysieke basis hiervan, je lichaam dat ‘afgestemd’ raakt om door te kunnen geven wat de waarlijke essentie van de muziek is die men speelt. Verder gaat het er dan om, een manier van ‘lezen’ te ontwikkelen waarin het wezen van wat er in de muziek, in de geest van de componist leefde, op het spoor te komen, en die kern weer te kunnen geven. Ik veronderstel dat hiervoor een innerlijke ruimte nodig is waar de persoonlijkheid van de musicus een eigen plaats en functie heeft die van doen heeft met dienstbaarheid aan de muziek. We zullen hierover meer lezen bij Marietta Petkova.

2.2.11 Marietta Petkova

De Bulgaarse pianiste Marietta Petkova gebruikt in interviews veelvuldig het woord instrument. We zullen hier haar uitspraken bespreken omdat ik meen dat haar spiritualiteit in verbinding met haar musicusschap een zekere waarde heeft voor het uitwerken van de notie ‘de raadswerker als instrument’ waar het ons in dit onderzoek om te doen is.

Instrument verwijst bij Petkova allereerst naar haar lichaam als poort voor de muziek, met het lichaam moet ze het podium op, het is aldus bij de gratie van haar lichaam dat ze muziek kan maken. “Plankenkoorts, de menselijke kant van het spelen –het vleeselijke-, is er altijd. (...) Vlak voordat je opkomt voel je je erg ongelukkig, je bent zo helemaal alleen, het lichaam is zo present. Maar dat lichaam is toch je enige toegang tot het hoogste, want met je lichaam moet je het podium op.” (Lelie, 2002)

Vervolgens heeft ‘instrument’ in het bijzonder betrekking op haar handen die als een instrument van de geest zijn. Ze brengen ten gehore, of pogen dit te doen, wat in de geest gehoord wordt. Ze zijn een verlengstuk van het klavier en vormen een eenheid daarmee en ook met de muziek. “Handen zijn een instrument van de geest. Je moet zo spelen dat je de techniek kunt en moet vergeten. De mensen in de zaal moeten het ook vergeten. Tijdens het spelen probeer ik me totaal bevrijd te voelen. Als een machine die geen weerstand ontmoet. Via meditatie maak ik mezelf ’s ochtends of vlak voor een optreden helemaal leeg. Dan vergroot je de gevoeligheid. Die leegte kan vervolgens worden opgevuld door de muziek. Pas dan kun je de essentie raken.” (Musters, 1999)

Deze eenheid met de muziek, zichzelf en met het klavier die hier wordt verwoord is van groot belang in de ervaring van het muziek maken en vertolken meent Petkova. De eenheid is het hoogste goed, het hoogste wat men in de muziek bereiken kan. Het wil zeggen dat er dan een

samenspraak is ontstaan tussen de vertolker en de componist, alsof ze samenvallen. Ik vermoed dat Petkova zou zeggen dat zij samen komen in het hart, het huis van de ziel. Zij is een schakel, een medium, een middel en doorgeefluik voor wat de componist heeft willen vertellen; of in andere woorden, een instrument. “Het enige wat ik probeer, is het optimale bereiken en zó één te worden met de muziek dat ik het meest directe medium word tussen componist en publiek.” (Florusse, 2002)

Ze maakt verbinding met dat wat deze componist heeft willen vertellen, en beseft dat dit óók weer uit een bron is voortgekomen die met de geest samenhangt. De componist heeft gepoogd iets te brengen wat hijzelf in zijn geest heeft gehoord. “Hoe de componist het ooit had bedoeld kom je natuurlijk nooit te weten, zegt Petkova. Je kunt het alleen maar vermoeden en naar zijn oorspronkelijke natuur duiken. Ook duik ik naar mijn eigen oorspronkelijke natuur. En men vindt dan iedereen. De menselijke oorsprong is één voor ieder. Daar put men de waarheid uit. Dat is ook moeilijk te onderscheiden: ga ik naar mijn ego of ga ik naar de bron? De menselijke kant bij de grote geniën mengde zich met de hemelse kant. Toch is hun muziek op aarde geschreven door een menselijk wezen. Daarin kun je zoeken, daar vind je de bron. Je kunt vermoeden wat de lijnen waren, wat er vóór het op papier stond is gebeurd. Daar gaat het om. Door die aanraking, dat contact met de geniën. Ik kan in anderhalf uur, als het contact ontstaat, verrijkt worden en spreken uit zijn naam. Dat is verrijking en het mooiste van een uitvoering. Je bent een mede-schepper, geen foto-apparaat. Op dat moment spreek je met die stem. Muziek moet elke keer weer geboren worden en gaan klinken. Het is een groot privilege om dat te mogen doen. Het is gewoon groot en mooi.” (Rood, 2000)

Het komt allemaal uit dezelfde bron zegt Petkova; de muziek, dat wat in de geest gehoord werd en werd opgeschreven, en wordt vertolkt. Maar het is meer, het is een universele bron waarin alle mensen en al het menselijke verenigd zijn. Ze zegt ook over de grote componisten dat zij genieën waren waarin hemel en aarde samen komen, en dat men daaraan waarlijk groeien kan. Het bijzondere is dat zij als vertolkster via de aardse, lichamelijke kant de bron opsporen kan waaruit de muziek kwam. Zo geeft zij op haar beurt iets weer van de hoogste orde.

Voor Petkova is het ook belangrijk om als mede-schepper van de muziek niet onzichtbaar te blijven, je bent geen foto-apparaat dat alleen kopieert. Je maakt je leeg, je creëert ruimte voor de muziek en bent beschikbaar. Zij is in eenheid met zichzelf en open. Maar daarin verdwijnt zij niet. “Ik heb ook het gevoel dat de afgelopen drie jaar veel van wat hij [haar leermeester György Sebök] me heeft willen bijbrengen tot bloei is gekomen. Onder meer trouw zijn aan jezelf en zoveel mogelijk spelen vanuit het moment en de staat waarin je verkeert. Eerlijk zijn en je overgeven, vertrouwen op jezelf met alle risico's van dien. Het loslaten van alles: ego, drang tot controle. Afgelopen seizoen heb ik vaak het gevoel gehad dat het lukte. Op zulke momenten ben ik een open zee; één met de piano, één met de muziek. Het is niet zo dat ik ‘weg’ ben, als ik achter de piano zit. Eigenlijk is het juist het tegenovergestelde: je bent helemaal daar! Dat geeft een sterk gevoel van eenmaligheid.” (Florusse, 2002)

Om nog wat te verhelderen van wat er op zo'n moment gebeurt nog het volgende: "Hij [Sebök] is een mijlpaal in mijn leven. Ik heb nooit een betere leraar ontmoet. Hij leerde mij om de controle en vooral mijn ego los te laten. 'Als je Mozart speelt moet je geen doorzichtig stuk glas worden', zei hij bijvoorbeeld. 'Nee, je moet een lens zijn, die de compositie verscherpt'. Dat vind ik fantastisch. Ik wil geen anoniem doorgeefluik zijn." (Musters,1999) Want: "Iemand die als uitvoerende anoniem is, onzichtbaar blijft, enkel noten weergeeft, dient de muziek niet. (...) Een musicus speelt op basis van wie hij als persoon is." (Looze, 2000) En: "Of het nu om Bach, Chopin of Rachmaninov gaat, het belangrijkste is dat je zonder conventies kan uitdrukken wat er werkelijk in jezelf leeft, terwijl je tegelijkertijd intuïtief de emoties probeert aan te voelen die de muziek wil verklanken. Van je hoofd tot je hart is maar vijftig centimeter, toch is het heel moeilijk om recht vanuit je hart te spelen. Want daar huist de ziel." (Savenije, 2001)

Kortom hoewel de musicus speelt vanuit wie hij zelf als mens is, vanuit wat er in zijn hart en ziel leeft, mag diens persoonlijkheid nooit een obstakel zijn waardoor de muziek geen doorgang vindt. Daarin is dan van belang wat eerder werd gezegd, dat het ego losgelaten dient te worden, d.w.z. de eigen angsten, controles, gebondenheden etc.. Er is in die zin sprake van een paradox van aanwezig zijn en afwezig zijn waar het de persoonlijkheid van de vertolker betreft.

Om aan te geven wat het betekent om met deze paradox om te gaan zegt Petkova: "Een goede musicus heeft contact met zijn gevoelens. Hij moet op zoveel mogelijk punten vrede met zichzelf sluiten om klaar te zijn voor het musiceren. De muziek zelf kent namelijk al moeilijkheden genoeg. Daar kun je je eigen problemen niet bij hebben." (Looze, 2000) Ze vervolgt: "Een musicus is ook maar een mens. Iets kan mij enorm aangrijpen. Wanneer ik dan 's avonds een concert geef, moet ik toch al mijn wilskracht inzetten om beschikbaar voor de muziek te zijn." (idem.) Waarmee duidelijk wordt hoe Petkova om gaat met de beschikbaarheid van haarzelf als persoon voor de muziek, namelijk door vooral ook contact te houden met zichzelf en wat er in haar leeft en daar vrede mee te hebben. Tegelijk echter gaat zij met zichzelf en dat wat er is om, d.w.z. dat ze ook haar wilskracht inzet zo nodig om de benodigde ruimte innerlijk te creëren.

Het contact met zichzelf is tevens de basis van waaruit er mogelijk zoiets als inspiratie kan opkomen in de musicus. Zij zegt hierover: "Inspiratie is een gevaarlijk woord, omdat het suggereert dat er iets van buitenaf komt, alsof het een soort smaakmaker is, zoiets als peper en zout. Maar voor mij betekent inspiratie *in spirit zijn*. Het is iets van binnenuit, een ontvankelijke toestand waardoor je één wordt met de muziek, een overgave waardoor je je ego en angsten kan loslaten, opdat je jezelf vrij kan maken om te ontvangen en geven." (Savenije, 2001)

In het ontvangen en geven dat Petkova in de muziek doorgang wil verlenen komt haar instrument zijn wat mij betreft tot uitdrukking. Zij wil schakel, middel, doorgeefluik zijn tussen de essentie van een muziekstuk, de inspiratie waaruit het voortkwam, middels de componist op papier kwam, en via haar wordt vertolkt opdat een publiek zijn eigen reis kan maken in het ontvangen van wat uit de geest is voortgekomen. "Mensen klappen of juichen niet uit bewondering voor jouw kunnen, hoe knap dat is. Neen, ze hebben in de muziek iets van zichzelf herkend, iets dat in hun leven belangrijk is. Ze hebben door mij toestemming gekregen om

gelukkig te zijn, om zichzelf te zijn. Dat is de kracht van muziek, die alles omarmt.” (Postma, 2000)

Voor Petkova is het belangrijk om in contact te staan met zichzelf zoals duidelijk blijkt. Ook het opzoeken van de stilte speelt hierbij echter een belangrijke rol, zo blijkt uit de volgende woorden: “Wat ik ook dagelijks doe is mediteren. Zo kan ik de stilte opnieuw vinden. Ik ben de hele dag met klank bezig, ik heb de stilte nodig. Muziek wordt geboren uit stilte en gaat ook daarnaar terug. Voor optredens mediteer ik eerst, sta stil bij mezelf, zoek de stilte, stel me open en maak ruimte voor overgave. Want je kunt niet die ene stap naar de vleugel maken zonder de stap van overgave.”(Olthuis, 2004)

Overgave is denk ik een kernaspect van de levenshouding van Petkova, ook met name in verbinding met haar werk als musicus. De onvoorspelbaarheid, de beweging van het leven lijkt in haar levenshouding immers een belangrijke plaats in te nemen. Niets is met zekerheid te zeggen. Of de muziek vandaag wel of niet zal klinken kan nooit afgedwongen worden door haarzelf. Zij oefent hierin overgave om het in het moment te laten gebeuren. Zo zegt ze ook: “Het blijft onvoorspelbaar of de inspiratie komt. Op momenten dat ik dacht ‘ik heb niets te vertellen wat moet ik nou?’, komt de inspiratie soms na de derde frase al. Dat geeft vertrouwen. Het omgekeerde komt ook voor: als je in optimale omstandigheden bent, kan de inspiratie achterwege blijven. Het is tekenend voor de onvoorspelbaarheid van het leven. Sebök heeft me geleerd dat je niet moet vechten maar moet accepteren. Alleen dán kun je transformeren.” (Lelie, 2002) Zo zien we dan dat uiteindelijk het leven van belang is, transformatie, beweging, verandering, creativiteit. Het zijn noties die aansluiten bij iets van het geheim van de muziek die werkelijk raakkracht heeft vermoed ik. Het zijn inzichten en aanwijzingen die ook in dit onderzoek van waarde zouden kunnen zijn waar we ze verbinden met de thematiek van de werker als instrument.

Kortom wordt duidelijk dat de spiritualiteit van Petkova een rijke bron vormt voor het gedachtegoed rondom ‘instrument’. We kunnen zeggen dat, in het licht van de muziek, het lichaam een belangrijk instrument is waarmee we fysiek toegang kunnen verlenen aan de muziek, en met name middels de handen. De handen vormen in die zin het instrument van de geest; daar waar instrumentschap verscholen ligt in het intuïtief leren waarnemen welke essentie de componist heeft willen weergeven in zijn stuk, wat er aan het papier vooraf ging; kortom welke geestelijke inhoud wil worden vertolkt.

Hierbij is van belang dat er een zekere dubbelheid een rol speelt in het vertolken, of instrument zijn in de uitvoering. Aan de ene kant is het belangrijk om ruimte te maken, leeg te worden zodat de muziek doorgang krijgt in de persoon van de vertolker, zij worden één; aan de andere kant is het niet zo dat deze vertolker verdwijnt in de uitvoering, eerder wordt zij scherper zichtbaar en is méér aanwezig.

Tot slot blijkt uit deze bespreking een levenshouding waarin overgave aan het leven en de ongewisheid en tevens schoonheid daarvan, centraal staat. Een afgestemdheid op de eigen wezenskern vanuit stilte en aanvaarding van het zelf maken mogelijk dat doorgang verleend kan

worden aan een intuïtie die vertolken wil wat vanuit de geest middels de muzikale geniën een vorm kreeg. Instrument zijn voor datgene wat vanuit de oerbron het aardse bestaan in komt om te kunnen delen met de mensheid is hier de kern.

2.3 Enkele rode draden vanuit de theorie

In het hier voorgaande hebben we verscheidene auteurs aan het woord gelaten omtrent hun inzichten betreffende de notie instrument en instrument zijn. Wat kunnen we nu uit deze beschrijvingen destilleren zodat er een aantal rode draden zichtbaar worden die het geheel samenvatten? Ik onderscheid een aantal gebieden die ik hier aanduid met de titels: ‘De buitenhemelse sfeer’, ‘Persoon, persoonlijkheid en ego’, en ‘De paradox van aanwezig-zijn en afwezig-zijn’.

2.3.1 De buitenhemelse sfeer

Om te beginnen valt mij een zekere ‘achtergrond’ op, waartegen de notie instrument afgeschilderd wordt. Dit wil zoveel zeggen als dat de meeste auteurs een beleving van mens en wereld beschrijven die heel omvattend, overstijgend, gezamenlijk enzovoorts is. Het gaat hier om mysterie, de oerbron van leven, liefde, het onuitgesprokene, het goddelijke, het geestelijke, het collectief menselijke; kortom er is sprake van een soort visie op onderlinge verbondenheid met al het leven, het bestaan, en de mens als onderdeel hiervan.

Ik denk hier dan aan dingen als de kosmos die ons omspant, een mysterieuze beweging van leven waaruit de mens opduikt (Van Praag), een bron van leven waarop we zijn aangesloten (Goldberg) een groter bewustzijn en ‘weten’ waar we op uit kunnen komen wanneer we onze persoonlijke horizon doorbreken (Petkova, Jorna, Hillesum, Korteweg&Korteweg) opdat er ruimte ontstaat voor de ander, en het onbekende een werking kan hebben in het moment, het hier en nu (Jorna, Andriessen, May, Korteweg&Korteweg). En ook de buitenhemelse sfeer die de gewone aardse realiteit transcendeert, hoewel er toch een verbinding blijft bestaan middels het verlangen, Eros (Duintjer) en die via de geest kan worden geschouwd en ‘gelezen’ (Goldberg, Duintjer, Hillesum, Korteweg, Petkova, Sebök) komt hier in me op als exemplarisch voor waar deze ‘achtergrond’ waartegen instrument zijn moet worden geplaatst, gezien kan worden.

Iemand die niet veel op heeft met de geestelijke terminologie, maar desalniettemin wel mee kan wanneer het over zaken als het hart, verbondenheid tussen mensen en solidariteit gaat, is Elly Hoogeveen. Deze auteur geeft er de voorkeur aan niet te veel te conceptualiseren, niet te technisch en statisch te worden als het gaat om dingen van het leven in woorden te gieten. Terminologie is voor haar al snel abstract en van de werkelijkheid af. Hoewel de andere auteurs deels dezelfde afkeer kennen voor abstracties, methoden en technieken, maar mijns inziens niet verzanden daarin, wordt hier wel een onderscheid in opvatting en omgaan met dingen duidelijk binnen de besproken bronnen.

2.3.2 Persoon, persoonlijkheid en ego

De rode draad die ik nu ontwaar en die alles van doen heeft met ons persoon-zijn, onze menselijke persoonlijkheid en het ego, gaat over verschillende aspecten hiervan. De auteurs hebben het allemaal over deze categorieën, maar bezien ze anders, werken ze anders uit, werken ze ook meer of minder uit.

Allereerst, en het meest dicht bij huis zou ik zeggen, is het aspect van *persoon zijn*. Het gaat er om dat we hiermee in staat zijn om ons tot anderen te verhouden (Hoogeveen, Van Praag, Petkova, Jorna, Korteweg&Korteweg). Zo zien we dan bij verschillende auteurs uitgelicht dat we middels ons persoon-zijn (menszijn) de relatie in het raadswerk aan kunnen gaan, in andere woorden: we zijn middels ons lichamelijk persoon-zijn (Petkova) in staat om ons tot het leven en de mensen te verhouden. De (uitgekristalliseerde) *persoonlijkheid* kan hierbij als instrument of werktuig functioneren (Van Praag, Hoogeveen, Jorna) en we dienen haar in elk geval in bedwang te kunnen houden (Van Praag, Hoogeveen); haar te kennen ook (Van Praag, Hoogeveen, Jorna, Petkova, Korteweg&Korteweg). Dit betekent dat we in afstemming zijn met onszelf en wat innerlijk leeft, dit kunnen beluisteren (Hoogeveen, Van Praag, Korteweg&Korteweg, Jorna, May, Sebök, Petkova, Andriessen, Hillesum); het is een aanvaarden van onszelf (Korteweg&Korteweg, Jorna, Hillesum, Petkova, Sebök, Hoogeveen). Maar het betekent dan ook dat we zoveel mogelijk zicht hebben op de eigen zwakke plekken, blinde vlekken, angsten, verlangens etc. zodat deze zaken niet verstoring en vervormend zullen werken in het contact. We streven kortom een zo zuiver mogelijke relatie na waarin de ander centraal staat. Voorts is het via de persoonlijkheid waarin we zijn gegroeid en waarin we onze unieke eigenheid hebben gevestigd, dat we empathisch kunnen reageren op anderen; vanuit de eigen ervaring en herkenning van zowel het goede als pijnlijke van het leven kunnen we de ander bijstaan, en meebeleven met hetgeen bij die ander speelt (Van Praag, Andriessen, Hoogeveen, Jorna).

Maar er zijn ook andere aspecten genoemd in dit onderzoek, zoals bijvoorbeeld het aspect van het *ego* als een gegeven dat kan (in de zin van de mogelijkheid heeft tot) en moet (in de zin van gewenst zijn) wijken voor iets anders, een andere dimensie, een ander centrum of kracht (Korteweg&Korteweg, Jorna, Hillesum, May, Andriessen, Petkova, Goldberg). Het gaat om een doorbreken van de persoonlijkheid (Jorna, Korteweg&Korteweg) die in deze opvatting is opgebouwd uit statische concepten, uit een geheel van overtuigingen die in het eigen leven werden opgedaan. Deze vestingmuur moet nu doorbroken worden, geopend, opdat er iets anders ruim baan krijgt, de eerste viool mag gaan spelen. In die zin is de persoonlijkheid of het ego iets dat zich dienstbaar, belangeloos, onbaatzuchtig en in dankbaarheid op kan stellen en zou moeten stellen (Van Praag, Korteweg&Korteweg, Jorna).

Aansluitend op het idee van dienstbaarheid wordt ook genoemd dat het denken, hier opgevat als een onderdeel van onze persoonlijkheid en ons menszijn in het algemeen, een instrument is (Korteweg&Korteweg, Hillesum, Duintjer). Het is een kostbaar instrument met een eigen functie. Het dient om inzicht te krijgen in zaken, o.a. zaken van de ziel (Hillesum), en het kan de denkvermogens in termen van analytisch vermogen en intellect aanwenden om onderscheid te (leren) maken (Hillesum, Duintjer, Korteweg&Korteweg). Maar het dient ook de geest in het

vertalen van dingen die intuïtief werden geschouwd in meer transcendente sferen (Duintjer). Denken als 'hoger denken' opgevat geeft uiting aan een creatieve stroom; dit denken is dan tevens instrument van de geest (Korteweg&Korteweg).

2.3.3 De paradox van aanwezig-zijn en afwezig-zijn

Tegen een achtergrond van het bestaan, opgevat als een kosmisch geheel met een eigen krachtenspel, een ondoorgrondelijke, mysterieuze, goddelijke dimensie, komt de mens en de menselijke persoonlijkheid als instrument naar voren. Een instrument dat zich met al haar eigenschappen dienstbaar op kan- en wil stellen. Maar waarvan wil deze mens instrument zijn? Waar geeft het ruim baan aan? Wat blijft er voorbij het geconceptualiseerde bewustzijn dat werd doorbroken over? Wat komt dan juist pas tevoorschijn? Ik meen dat dit samen te vatten is met een paradox van aanwezigheid en afwezigheid. Het gaat hier om een kwaliteit of geestelijke werking die zich op de grens van het rationele en irrationele begeeft. Instrument zijn is in deze opvatting een mysterieuze aangelegenheid.

In de besproken literatuur komt naar voren dat wanneer de persoonlijkheid zich dienstbaar opstelt, zij ruimte maakt voor een geestelijke dimensie (Jorna, Andriessen, Petkova, Korteweg&Korteweg, Duintjer, May). Er ontstaat dan een situatie waarin er een toegenomen gevoel van eenmaligheid (Petkova), van het moment, van hier en nu (Petkova, Jorna, Andriessen, Goldberg, May, Korteweg), van aanwezigheid (Andriessen, May), van verbondenheid en 'het hart' (Hoogeveen, Jorna, Duintjer, May, Goldberg, Korteweg&Korteweg) wordt ervaren. Het is een intuïtieve toestand (Goldberg) waarin een 'weten' (Jorna, Korteweg&Korteweg) op kan komen in de 'tussenruimte' (Jorna) dat niet bedacht werd, maar zich als een verrassing en genadevol aandient. Het is een situatie van 'willingness' (May) van overgave (Korteweg) waarin aanvaard wordt dat 'nog niet geweten wordt' (Jorna, Goldberg, Andriessen), maar wat tegelijkertijd juist de conditie schept waarin dit weten zich kan aandienen.

Een mens die op deze wijze instrument is wordt hier ook scherper zichtbaar in al zijn uniekheid (Petkova, Sebök), terwijl er tevens dus die staat van onpersoonlijkheid, of ruimte voorbij de persoonlijkheid werd gezocht in aanvang (Petkova, Jorna, Korteweg, Duintjer, Hillesum). Het is een stille toewijding aan iets anders of het andere, een samenvallen daarmee, een verbonden zijn met het geheel en tegelijk het spreken van het eigen oerwoord (Korteweg) die de eigenheid laat oplichten (Petkova, Goldberg). Dit is de paradox van aanwezig-zijn en afwezig-zijn.

Deze openheid en ontvankelijkheid, deze afgestemdheid op zichzelf en de eigen diepste kern komt tevens overeen met een in contact komen met het geheel, met een verbonden zijn en in eenheid met al het leven en alle mensen, als in broederschap (Korteweg&Korteweg) met een liefde die in het eigen hart te vinden is, maar tegelijkertijd elk hart te buiten gaat (Andriessen, Korteweg&Korteweg, Jorna, Hillesum, Hoogeveen). In de stilte (Korteweg, Petkova) en schoonheid (Petkova, Duintjer) van deze zaken die in het innerlijk als ook overal om ons heen te vinden zijn, ligt een laatste wezenskenmerk van wat mijns inziens onder instrument zijn verstaan mag worden.

2.4 Resumerend

In dit hoofdstuk werden verschillende auteurs besproken in de zoektocht naar antwoorden op de vraag welke betekenissen er te vinden zijn aangaande de raadswerker als instrument. Uit deze besprekingen werden vervolgens enkele rode draden gesponnen die hierover iets laten zien.

Zo zagen we allereerst dat de werker als instrument afgeschilderd wordt tegen een achtergrond waarin mens en wereld een eenheid vormen, een kosmisch geheel of een geestelijke dimensie die al het leven omsluit en verbindt.

Vervolgens is instrument zijn iets dat te maken heeft met zich dienstbaar opstellen als mens met de eigen persoonlijkheid, ten gunste van iets dat die mens overstijgt of te buiten gaat. Dit iets staat op paradoxale voet met de persoonlijkheid van de mens die instrument is. Enerzijds verdwijnt de persoonlijkheid in de eenwording met dat wat hem overstijgt, anderzijds wordt deze persoon juist scherper omlijnd en duidelijker zichtbaar.

Dit iets dat de mens overstijgt of te buiten gaat, tot slot, kan worden omschreven als een geestelijke werking die het moment een zekere eenmaligheid, intensieve aanwezigheid, en verbondenheid verleent. Een kwaliteit in de werker ook die te maken heeft met intuïtie, met een overgave die mogelijk maakt dat iets nieuws, in de vorm van een verrassend inzicht kan opkomen dat niet werd bedacht, maar als een genade en 'weten' toevalt aan de werker die instrument is. Dit iets heeft te maken met stilte en schoonheid die in het eigen hart te vinden is, maar tegelijkertijd het eigen hart ver te buiten gaat in de verbondenheid van alle mensen en al het leven.

Hoofdstuk 3

Empirisch exemplarisch onderzoek naar de raadswerker als instrument

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen diverse respondenten uit de wereld van de geestelijke begeleiding aan het woord komen om middels hun ervaringen de vraag naar wat dat nu zou kunnen betekenen: de raadswerker als instrument, te verhelderen. Zoals we hebben vastgesteld in het eerste hoofdstuk is het niet ongebruikelijk om de term instrument en ook in het bijzonder in de context van de raadswerker als instrument te gebruiken. Wat daarmee nu bedoeld kan worden is hier de centrale vraag. Deze antwoorden zullen dan in aansluiting zijn op de inzichten en aanwijzingen die we in hoofdstuk twee in de literatuurbesprekingen hebben gevonden.

Zoals ook in hoofdstuk twee enkele opmerkingen ter verantwoording van het onderzoek werden gemaakt, zo doe ik dat hier ook graag.

Om te beginnen zijn de respondenten deels door mijn begeleider geadviseerd en deels door mijzelf gevonden. Respondent A. werd door mijn begeleider genoemd omdat zij zichzelf als geestelijk verzorger ooit in een gesprek met hem instrument had genoemd. Het was een voor de hand liggende keuze om haar te interviewen gezien de directe overeenkomst met het thema van dit onderzoek. Respondent B. werd door mijn begeleider genoemd, maar ik kende haar ook al uit eerdere gelegenheden op de Universiteit voor Humanistiek. Ik kende haar als een geestelijk werker die affiniteit had met spiritualiteit en ‘het mysterie’ van leven. Ik vermoedde dat zij me over instrument zijn misschien meer kon vertellen. Respondent C. kwam tevens na aanraden van mijn begeleider op de lijst en wel omdat zij in verschillende situaties met hem expliciet over instrumentschap had gesproken. Respondent D. selecteerde ik zelf op grond van een workshop die hij had verzorgd: ‘Intuïtie als instrument in het raadswerk’; wat een goed beginpunt was voor een gesprek. En respondent E. koos ik omdat ik in een eerdere kennismaking een zekere diepgang en verbinding had ervaren met het geestelijke van het geestelijk raadswerk en ik vermoedde dat E. mij meer over instrument zijn zou kunnen zeggen.

Ik had tijdens het zoeken naar respondenten de indruk dat ik meerdere kandidaten vond die mogelijk waardevol zouden kunnen bijdragen. Echter in het kader van de beschikbare tijd moest ik grenzen stellen en de groep op vijf respondenten houden. Tijdens de uitvoering van het empirische onderzoek merkte ik vervolgens dat de methode vruchtbaar bleek. Er werden zeer boeiende gegevens verzameld. En het is mogelijk dat onderzoekstechnisch gezien het

verzadigingspunt in die zin nog niet helemaal werd bereikt. Dit alvast ter indicatie van eventueel vervolgonderzoek.

Wat mogelijk wel een punt van aandacht betreft, is het feit dat ik slechts één man als respondent had, en vier vrouwen. Ik vond het een moeilijke keuze tussen de diversiteit en de inhoudelijke rijkdom die ik met elk van de huidige respondenten op het oog had. Ik had bijvoorbeeld de keuze kunnen maken om een nieuwe mannelijke respondent te zoeken, in plaats van een van de vrouwen die ik had geselecteerd. Dan was ik de diversiteit tegemoet gekomen. Echter woog mijn interesse in precies die vrouwen en wat zij naar mijn vermoeden konden bijdragen aan mijn onderzoek zwaarder. Zo koos ik ervoor het bij deze vijf te laten.

Ik had voorts met elke respondent een gesprek van gemiddeld een uur waarin de vraagstelling: *‘Wat verstaat men binnen de geestelijke begeleiding onder ‘instrument’, in het bijzonder in de betekenis van de raadswerker als instrument?’* als uitgangspunt diende. Ik voegde hier evenwel de open vraag aan toe: *‘En de vraag is dan feitelijk: Wat versta jij onder instrument zijn als raadswerker?’* Ik hield hierbij verder in het oog dat ik de onderwerpen van mijn ‘topiclist’ of met andere woorden de rode draden die uit de literatuur naar voren waren gekomen, aan bod liet komen. En stelde zo nodig een open vraag en af en toe een directe vraag om dit in goede banen te leiden.

Zoals ook al blijkt heb ik er voor gekozen de identiteit van de respondenten te anonimiseren. Ik vond dit een vanzelfsprekende handelswijze omdat het toch gaat om heel persoonlijke uitingen van mensen aangaande een wellicht kwetsbaar onderwerp dat misschien ook nog niet in een ieder zodanig is uitgewerkt, en geïntegreerd is geraakt, dat er openlijk over gesproken kan worden. In ieder geval wilde ik die mogelijkheid niet uitsluiten.

De uitsneden hieronder zijn gekozen op grond van een selectie aangaande het onderwerp. Ik kijk naar de tekstfragmenten waarin ofwel het woord instrument, instrument zijn of verwante bewoordingen werden gebruikt, en vervolgens heb ik ook fragmenten gekozen die mijns inziens vanuit hun context de thematiek belichtten. Vanuit deze gegevens schets ik dan het beeld aangaande instrument zijn dat de respondent aangeeft.

De analyse van de empirische gegevens in rode draden heb ik net als in hoofdstuk twee gebaseerd op een associatief proces van beoordeling en interpretatie waarbij ik verschillende categorieën maakte om de data te verdelen. Ik heb met name gezocht naar overeenkomsten in de uitspraken van de respondenten wat me de mogelijkheid gaf een totaalbeeld te schetsen van wat instrument zijn zou kunnen betekenen. Ik heb met andere woorden gepoogd de essenties van instrument zijn te distilleren en heb hiervan enkele rode draden gesponnen. Deze draden geven op samenvattende wijze weer wat aan resultaten werd gevonden.

In het kader van wetenschappelijke navolgbaarheid kunnen de interviews worden aangevraagd, waarna een complete versie van elk gesprek, dat op bandrecorder werd opgenomen en letterlijk werd uitgetypt, beschikbaar zal worden gesteld.

3.2.1 Wat de kern van mijn werk was, dat zit in mijzelf (Respondent A.)

In een eerste interview verwoordt de respondent die sinds niet al te lange tijd met pensioen is -we zullen haar hier respondent A. noemen- dat instrument zijn voor haar toch vooral samenhangt met een persoonlijke en geestelijke ontwikkeling. “Waarom ben ik eigenlijk gaan zeggen dat je je eigen instrument bent? Dat is denk ik eigenlijk de ontwikkeling van mijn beroep, mijn opstelling in mijn beroep geweest.” (p.1)

Zo vertelt A. over haar levensgeschiedenis en hoe zij beroepshalve is gegroeid in een houding waarin beschikbaarheid en het uithouden belangrijke kenmerken zijn. “Ik heb mezelf met vallen en opstaan moeten ontwikkelen tot iemand die het volhoudt. Die het uithoudt... (...) En ik denk dat voor mij het belangrijkste is geworden dat ik ben gaan geloven dat ik nuttig ben door er te zijn. Dat ik beschikbaar ben, elke dag opnieuw als je aan het werk bent. En dan zonder een doel...”(p.1) De beschikbaarheid om ‘er te zijn’ voor een ander is vervolgens een aanbod dat veel van de werker vraagt. “Je hoort rond te lopen in een instelling, je hoort er te zijn. Hele oude goeie geestelijk verzorgers, dat vind ik tenminste hoor, zeggen: je hoort overal te zijn. Je hoort er te zijn. Je hoort er te lopen, en je hoort er ... dan toon je beschikbaarheid. Dan toon je dat je aangesproken kunt worden. Iemand even een aai over de bol geven in de gang, ik houd daarvan, dat is dan mijn pastoraat, gewoon rondlopen en koffie drinken in de grote zaal, en even op de afdeling binnenneuzen, en even de kantoortjes af en vragen: “Goh hebben jullie nog wat, is er nog iets bijzonders vandaag, hoe is het met jullie?” En doen! Doen! Die nabijheid aandurven. Maar je moet hem aankunnen.” (p.6)

Het aankunnen van deze nabijheid is in A. niet zonder slag of stoot gegroeid. Het komt er voor haar op neer dat het een evenwicht in de persoonlijkheid vergt waarbij rekening gehouden wordt met het schoonmaken van het eigen instrument, en het “op kracht” (p.20) houden van het eigen instrument. Het eigen instrument komt dan neer op wie je zelf als mens in wezen bent. De respondent geeft dan ook aan dat zij feitelijk haar leven lang bezig is geweest met haar instrument en het ontwikkelen ervan. Dit was een heel mooie en soms ook zware weg, die resulteerde in een aanwezigheid in het werk die haar heel gemakkelijk en als vanzelf afging.

Het werk werd simpeler en eenvoudiger naarmate zij leerde meer op zichzelf en haar intuïtie te vertrouwen. Ze leerde erop te vertrouwen dat het wel goed kwam zo gezegd. “Ik vind dat je als raadswerker heel kwetsbaar bent, tenminste het kan heel kwetsbaar voelen, en ik voel me dat zeker de laatste jaren niet meer. Ik vertrouwde zo op mijn overzicht en invoelingsvermogen, dat ik dacht van: nou kom maar op, maakt niet uit. Ik ben dat nu wel geworden, ik weet dat nu, dat dat goed komt. Klinkt bijna arrogant, maar het werd ook steeds eenvoudiger, want als je mij nou echt vraagt over theorieën enzo, dan denk ik: o God, dat zou ik niet meer weten. En toch denk ik dat als je terug kijkt op processen of werkbegeleidingen die ik deed, dan zit daar best wel methodiek in. Maar dan ben je inderdaad je eigen instrument geworden, het is geïntegreerd. (p.4)

De ontwikkeling tot deze vorm van vanzelfsprekende beschikbaarheid heeft in haar leven wel een intense diepgang gekend. Zo werd het duidelijk dat het instrument dat A. in feite was, een heel gevoelig en receptief instrument was, zowel op energetisch niveau als op lichamenlijk vlak. “Ik

magnetiseer ook hè... dat wist ik niet van mezelf, niet goed genoeg, en ik wist dus ook helemaal niet hoe ik daar mee om moest gaan. (...)Ik was iemand die als iemand pijn had, en ik deed zo (houdt de hand met de handpalm plat naar beneden alsof ze hem ergens oplegt of bovenhoudt) dan was de pijn weg, nou en daar hield ik dus helemaal niet van, ik ben iemand die zoiets heeft van doe maar niet zo ingewikkeld, zweverig enzo... maar 't was wel zo..." (p.5) En wat betreft het energetisch aanvoelen: "Als het met mensen heel slecht gaat, dan voel ik de donkerte, dat heb ik heel sterk, dat gebruikte ik ook in mijn werk, dat kun je aanvoelen en dan kun je veel gericht tegen iemand zeggen: 'Ik heb het idee dat het niet zo goed met u gaat', anders durf je dat niet te zeggen."(p.8)

Een lange en levensbedreigende ziekteperiode maakte haar duidelijk dat zij iets moest leren in de wijze waarop zij nabij kon zijn en afstand kon houden in het contact met mensen. Die afstemming van haarzelf als instrument was niet goed. Zij leerde toen o.a. middels een opleiding in energiewerk om een betere balans te ontwikkelen in zichzelf, om de dingen duidelijker en helderder te krijgen innerlijk, waardoor zij niet meer teveel naar binnen kreeg en te veel in zich opnam van de energie van de ander. "Voor mij is het geworden van: veel duidelijker zien da's van jou, en dit is van mij, dit is mijn ruimte en dat is jouw ruimte. Vroeger was ik daarin, je zou kunnen zeggen, veel grenzelozer. Grenzeloos in de zin van het leed van de wereld wel op willen pakken, maar dat is een verhaal over jezelf dat je houdt, en omdat ik daar lichamenlijk ook nog zo gevoelig voor was, want dat leek mooi, maar het was een hele grote handicap. (...) Het was niet duidelijk genoeg in mijzelf. Dat van mijn meevoelen aan de ene kant, dat veel te groot kon worden, en aan de andere kant mijn opname wat dan ook weer veel te veel naar mij toeging waardoor je de helderheid uit de relaties haalt, maar ook in jezelf... Het gaat om evenwicht. (...) Dus wat doet men in die opleidingen? Leren mediteren, ruimte en rust nemen..." (p.6)

De verandering was er een waarbij het zwaartepunt verschoof van het hoofd naar het hart, wat wil zeggen dat het denken een relatief minder belangrijke plek kreeg toegewezen, en het gebied van het voelen en innerlijk afwegen en schoonmaken meer ruimte kreeg. "Dus meer leren vertrouwen op mezelf en beter in mijn eigen energie blijven. Ik denk dat dat me gered heeft. Als ik in mijn kop was blijven zitten was het helemaal niets geworden. We worden allemaal muizenissen en toestanden en inderdaad wolligheid en stress..."(p.10)

Verder leerde A. onder meer middels meditatie training en visualisatie oefeningen dagelijks zichzelf te bevragen over wat er die dag was voorgevallen en wat er goed ging en wat niet, als een vorm van innerlijke hygiëne. "De dag overdenken. En hoe ik me bij dingen voelde. (...) Meer van: hoe heb ik dat gedaan? Klopte dat? Heb ik dat naar mijn beste kunnen of weten gedaan? En daar dan een soort rekening van opmaken voor mezelf waardoor je een volgende keer daar weer mee verder kunt."(p.6) In andere woorden zegt ze dan dat: "Ik heb vooral denk ik in het werk gemerkt dat ik wel nabijheid zoek, en het nu ook heel goed aankan, maar dat ik daarvoor mijn eigen instrument schoon moet hebben. Ja... Dat ik iedere dag weer de rommel er probeer uit te zeven, van wat is er niet goed."(p.7)

Een ander belangrijk aspect dat A. beschrijft in het om leren gaan met haar instrument is dat zij mag tegenvallen. "Misschien ook wel juist om te mogen tegenvallen, zo van: ik weet het

helemaal niet. (...) Door vooral niet teveel mijn best te doen. (...) Ik heb eigenlijk geaccepteerd dat het klote was, niet je best doen.” (p.9) Op deze wijze, door innerlijke rust en ruimte te oefenen, door de dag te overdenken en zichzelf toe te staan te mogen tegenvallen raakte zij in staat om zichzelf in evenwicht te houden. Goed in je vel zitten is dan ook een van de belangrijkste voorwaarden voor instrument zijn stelt A. Dat je innerlijk in balans bent, jezelf acceptierend, opgeschoond, en ruimte hebbend.

Optimaal werkt A. als instrument als het gaat om herdenkingsbijeenkomsten. Zij kan zichzelf dan als kanaal of ‘lege huls’ ervaren, als een doorgeefluik. Ze kanaliseert- en is toetssteen voor emoties van aanwezigen en direct betrokkenen. Een doorgeefluik is zij, wanneer zij middels de vragen die zij vooraf stelt aan de betrokkenen, een beeld krijgt van wat er bij deze situatie en deze overledene paste qua sfeer en klimaat. Door zich intuïtief af te stemmen schrijft zij dan in één keer het verhaal, dat eigenlijk altijd in goede aarde blijkt te vallen. “Het verhaal maken is voor mij pure afstemming, ik schrijf het ook in één keer (...) omdat ik mezelf dan ook als kanaal zie. (...) Ik heb dan ook alleen maar het gevoel dat ik het doorgeefluik ben.” (p.11-12) Haar instrument werkt hier krachtig en vrij zou ik zeggen.

A. vertelt ook over de ervaring dat het haar een zeer goed gevoel geeft zoveel helend werk te kunnen doen op deze wijze. En niet alleen voor de mensen is het helend en fijn om te doen, er klinkt ook iets door van een persoonlijke vreugde die ermee gepaard gaat. “Nou ik vind het ook heel mooi om dit te doen. Weet je dat ik dat eigenlijk het mooiste werk vind van mijn werk?! (...) Nu kan ik met één gesprek, en dan met name door het dan te vertalen en in een mooie dienst in één keer ontzettend veel helend werk voor mensen doen.” (...) “Ik vind het dus ook heerlijk werk, want het gaat altijd heel goed. Dus mensen raken ook heel blij en heel gelukkig, en dan denk ik: daar heb ik mijn instrument dus goed gebruikt. (p.12) Afsluitend over dit onderwerp, de waarde van herdenkingsbijeenkomsten en de manier van jezelf als instrument inzetten hierbij zegt A.: “Het is alleen maar afstemming, en dan ben je weer alleen maar je instrument.” (p.13)

Instrument zijn heeft van doen met jezelf, met je eigen ontwikkeling en vermogen tot ‘werken met jezelf’. Nu, na haar pensioen probeert A. dan ook in het reine te komen met de gang van haar leven, de pijnlijke rafels die ook zij zoals ieder mens heeft opgelopen een plek te geven. “Het is voor mij nog steeds een uitdaging hoe ik met mijzelf en de ruimte en de tijd om ga, vooral het evenwicht en de vrede en de rust houden. Verwerken wat ik toch beleefd heb. (...) Het is ook arbeid. Gewoon pure arbeid voor jezelf. En dat is dan toch ook weer dat instrument.”(p.17-18) Geluk is voor haar dan ook iets dat te maken heeft met dat schoonmaken en de vrede en de warmte en de rust die zij in een bijzonder inzicht in zich mocht verankeren voluit te beleven en te genieten. Het leven is eenvoudiger geworden, maar ook schoner. Zo is instrument zijn meer dan een houding in werken alleen, maar ook een houding om het leven op een meer geestelijke wijze te beleven.

Tot slot een citaat betreffende het wezen van het werk en het instrument zijn dat in de beleving van deze respondent daarmee samenhangt: “Wat de kern van mijn werk was, dat zit in

mijzelf... (...) Ik heb het gevoel dat het raadswerk voor mij steeds minder die... vroeger dacht ik dat is heel zwaar en gewichtig werk was waar je goed voor moest gaan zitten, een ingewikkeld gesprek houden, en dat werd steeds minder. Het werd steeds eenvoudiger, heel ‘down to earth’, maar vanuit die kracht in jezelf. Dat is het. (...) Maar die geestelijke kracht heb ik zelf moeten ontwikkelen met vallen en opstaan. Dus er steeds meer op leren vertrouwen, want er zijn zoveel momenten waarop je denkt: ik kan er niets van, ik doe het helemaal niet goed genoeg, of hoe moet ik tegen die arts op of, ... Dat vanzelfsprekend er zijn als geestelijk verzorger is het allermoeilijkste. Die vanzelfsprekendheid, het klinkt makkelijk, maar dat ontwikkelen is zo moeilijk.” (p.18)

Kortom, instrument zijn volgens respondent A. is verbonden met een persoonlijke –geestelijke- ontwikkeling en heeft te maken met beschikbaar zijn voor de ander, ‘er zijn’ en het uithouden daarin. Maar dit vraagt dat je de nodige nabijheid aankunt. Hiervoor is een uitgebalanceerde persoonlijkheid nodig waarin integratie plaats heeft gevonden van methodieken, en de eigen ontwikkeling wat betreft het om leren gaan met jezelf. Zo moest deze respondent zichzelf als subtiel instrument, in de betekenis van energetisch erg gevoelig, leren beheersen. Zij moest zichzelf innerlijk leren schoonmaken door meditatie, visualisatie, het overdenken van de dag, en veel sterker op haar intuïtie leren vertrouwen. Dit impliceerde ook een verschuiving uit het hoofd richting het hart en het accepteren van zichzelf o.a. in de zin van zichzelf de ruimte geven te mogen tegenvallen. Instrument zijn werd door A. het meest optimaal beleefd wanneer zij als doorgeefluik of kanaal uitvaartdiensten verzorgde. Dan kon zij haar instrument werkelijk gebruiken en op een natuurlijke manier afstemmen, wat helend werkte voor de toehoorders, maar haarzelf ook het gevoel gaf dat het heerlijk was dit werk te doen. Ook nu het werken er op zit blijft zij instrument, en verwerkt A. haar levensloop waarbij ze rust en vrede probeert te houden in haar dagelijks leven. Raadswerk werd voor haar alsmaar eenvoudiger en kwam steeds meer vanuit een innerlijke –geestelijke- kracht. Zij is zich er zeer terdege van bewust dat ‘er zijn’ voor een ander een heel bijzonder intense aangelegenheid is die moeilijk verworven wordt. In die zin is instrument zijn hard werken.

3.2.2 ‘Zoiets’ als een instrument van ‘iets’ (Respondent B.)

Instrument zijn blijkt in het gesprek met respondent B. –een geestelijk raadsvrouw in een ziekenhuis- twee kanten te hebben. Zo komt eerst een meer functionele kant ter sprake, waarna onverwachts ook een transcendente kant opduikt.

Om met de eerste associatie te beginnen komt B. met een interpretatie van een muziekinstrument. “Instrument zeker als zodanig dat ik me kan zien als iets wat weerklinkt, net als iets met allemaal snaren die geraakt worden en die meetrillen en die mee resoneren en ook een geluid voortbrengen wat daarmee met die andere geluiden zeg maar te maken heeft. (...) En door die eigen klankkast, om in het beeld te blijven, weer een eigen geluid produceert, wat dan zo heen en weer kan kaatsen, hoewel kaatsen is nog te weinig, heen en weer bewegen...”(p.1)

De werker als (muziek) instrument weerklinkt wanneer de ander erop speelt, zij resoneert mee en produceert een geluid. En dan gaat het niet om weerkaatsen, want het is meer dan dat: “Ik ben bijvoorbeeld niet iemand die alleen maar iets terug geeft van wat ‘ie gehoord heeft, dat zou je ook kunnen verstaan, maar het vermengt zich wel met, bij wijze van spreken met de dikte van de snaren, met de eigen klankkast...(…) Het is geen spiegel. Maar in ieder geval wil dat beeld al zeggen van die klankkast en een instrument te zijn, dat (...) je doet als persoon gewoon heel erg mee. En je zet jezelf in en je stelt jezelf open daarvoor om die indrukken die je krijgt, of dat wat je hoort of dat wat je ziet, op te nemen en iets daarmee te doen, en het liefst ook op een niveau wat verder gaat dan alleen maar in je hoofd. Dus het is niet alleen een denken over, maar ook een voelen van. En van daaruit vind ik ook dat je vanuit het voelende en reflecterende soms ook toch commentaar terug geeft, meningen terug geeft, en ...ja komen die tot stand door het mengsel van borst, buik en hoofd...”(p.1) Niet alleen weerkatst de werker volgens B. wat zij opneemt en afleest van de ander, ook vermengt dit zich met iets van zichzelf. En dit mengsel komt dan weer overeen met elementen van borst, buik en hoofd.

Je zet jezelf als mens in, en dat wil ook zeggen dat het een persoonlijke keuze is wat je wel en niet teruggeeft. Toch is er een verschil met projectie volgens B. “Het is geen willekeur, maar het is wel een soort persoonlijke frequentie of persoonlijke keuze die je bewust, onbewust maakt in dat wat je hoort en dat wat je ziet.”(p.2) Dat zij dit zo doet geeft de ander ook de ervaring dat hij of zij werkelijk met een ander mens te maken heeft, en niet met een methodiek of protocol; iets dat ook van grote waarde is in dit werk denk ik. “Dat maakt dat die ander zich ook in zijn of haar eigenheid aangesproken en gezien voelt en gerespecteerd wordt. Ook juist dat die ander merkt, hier doet iemand ook op een beetje een persoonlijke manier, niet volgens een boekje alleen, een schema of volgens de geijkte dingen die men dan zo zegt.” (p.2)

Terugkomend op de manier van jezelf inzetten als instrument komt B. te spreken over dat je wel degelijk soms een eigen melodie inzet in een gesprek. Maar dat dit afgestemd moet zijn op de ander en de situatie. Het blijft altijd een uitproberen of datgene wat je inbrengt aankomt, of het klopt, maar de toetssteen blijft of je voelt dat het iets toevoegde aan het geheel. Zij geeft aan dat je soms voelt: “dat zat er een beetje naast” en soms iets kan voelen als: “Ik had ook de indruk dat dat heel erg goed viel...haar goed deed, en het was ook niet bedreigend voor hem, dus hij kon dat wel hebben. Dus toen was het wel in overeenstemming, dat gebeuren...”(p.3)

Kernwoord voor B. is dan ook ‘afstemmen’. “Ik probeer heel erg af te stemmen, te voelen, af te tasten van wat voor indruk krijg ik van een persoon, en dat is nogmaals, echt iets van een mengeling van wat je objectief zou noemen en iets subjectiefs. Ik ben me ervan bewust steeds dat ik die indruk krijg, maar hij komt dus niet uit de lucht vallen, maar hij kan verkeerd zijn...of hij kan niet herkend worden, en dan moet ik het ook laten zeg maar...laten vallen en niet verder daarop doorgaan. Maar hoe meer mijn eigen gevoel ook mee kan doen, hoe steviger zit ik erin en hoe toepasselijker zijn ook mijn reacties of mijn reageren...”(p.4)

Soms kan het gebeuren dat er geen afstemming plaats vindt. Het kan dan zijn dat je als werker te veel je best doet, te veel vragen blijft stellen. En dan kan het ook wel eens zo zijn dat als je daarmee ophoudt, de ander opeens actiever in het gesprek komt. Komt de afstemming wel,

dan voelt B. dit vooral aan een soort rust die maakt dat zij ook gewoon wat kan zwijgen. Dit is in haar woorden dan: “het spel tussen actief en passief zijn”. (p.4) Waarbij het van belang is dat je het liefst: “Echt goed in je vel zit en het ook een beetje neemt zoals het komt, en zeker niet het gevoel hebt dat je alles in de hand hebt.” (p.4) Deze houding helpt je te beseffen dat dingen ook wat moeten kunnen ontstaan en ontwikkelen, bij de ander en bij jezelf. Daarom is B. ook niet strikt in de opvatting dat je “perfect in een gelukzalige toestand moet zijn”(p.5) voor dit werk, en dat het van groot belang is dat je jezelf meeneemt en serieus neemt omdat elke minuut de dingen weer kunnen veranderen. “Ja in die zin is er dus geen vastigheid en is het heel belangrijk dat je jezelf zo belangrijk vindt of je belangrijk mee neemt, je hebt verder niets anders dan jouw waarneming en inschatting dus...jezelf als instrument.”(p.4)

Een belangrijk aspect dat B. benoemt is dat het werk ook een zeer voedende kant heeft. Zo kan het zijn dat je zelf vol zit met eigen dingen, maar door de ‘gefocussed-heid’ in staat bent om die zaken te laten rusten. Het werk geeft je iets prettigs, iets stimulerends, het heeft een eigen kracht, bevredigd, en bréngt ook echt iets zegt B. “Het heeft echt een eigen waarde die voedend is omdat je heel gericht bezig bent, ja en ik zou het dus tekort vinden om te zeggen dat je alleen met de ander bezig bent. De focus ligt bij de ander, maar dus ook, zoals ik probeerde te beschrijven, ook heel sterk bij jezelf. (...) Dus je doet echt ook iets met jezelf, maar in de gerichtheid op de ander. En dat, ja hoe zal ik dat zeggen stimuleert goeie krachten, of iets dat goed voelt.”(p.5)

Datgene wat je als werker dan echt zelf doet moet gezien worden als dat vermogen tot afstemmen waarmee een klimaat gecreëerd kan worden waarin de ander aan zichzelf toekomt. Het komt neer op: “het afstemmen en alles wat je daaromheen doet met die afstemming, alles wat je doet om een vloeiend stromend contact tot stand te brengen waarin de ander met voor hem of haar wezenlijke dingen bezig is. En ja, met dingen die er toe doen, die voor de ander gewoon heel belangrijk zijn, voedend zijn of omgekeerd storend zijn, maar dingen die de kern raken. Of in ieder geval met een niveau te maken hebben die eigen is voor die persoon. En dan, ja zeg maar, dat is ook heel belangrijk, een soort gerichtheid, wat dan heel typisch is voor die persoon, maar dat ook niet alleen, ook wel steeds in combinatie met wat is nu, wat vergroot nu het draagvlak of het vermogen om nu met de dingen om te gaan die nu gebeuren in het leven.”(p.5-6) De wijze waarop B. dan kijkt en werkt hangt helemaal af van het contact dat er is. Hoe meer contact, hoe meer zij ook samen met die ander dingen kan onderzoeken. In die context is het ook soms heel belangrijk om meer oppervlakkig contact te maken waar bemoedigende praatjes, wat troost enzovoorts van grote waarde zijn.

Wanneer we de paradox van rust en stromen onder de loep nemen komt de respondent toch uit op een andere dimensie van instrument zijn die de meer praktische uitwerking die zij al gaf verkrijgt. “Als het stroomt dat het dan rustig is, de rustende stroom... hoe meer je iets wilt vasthouden en fixeren, dat het dan meer onrust oplevert, maar... hoe dan ook het is gewoon wel een ervaring dat als het contact wat creatief is, stromend is in de zin van dat het bijna vanzelf lijkt te gaan, alsof dat zo aanvoelt wat je met elkaar doet, dan is er niet die inspanning, dan hoeft er

niet hard gewerkt te worden in de zin van dat je dingen moet overspringen, of dat je scherp schiet om een verandering te bewerkstelligen, maar dat het bijna vanzelf lijkt te gaan. Dus dat is dan die rust in die beweging. (...) Dat is die creativiteit die stromendheid; dat is gewoon het oerlevensgevoel...”(p.6)

Rust en stromendheid hebben dus met elkaar te maken in een ervaring van oerlevensgevoel waarin de fixatie is opgegeven, het vasthouden, en de creativiteit ruimte krijgt. B. legt het nog wat verder uit waar zij zegt: “Dat soort heerlijke gevoel dat je beschikt of dat je contact hebt met wat dan ook wel eens zo als creatief voelt, met het vermogen om in te kunnen gaan op wat zich aandient. Dat je niet blokkeert, of dat je dus iets met het leven kunt beginnen. En dan in een zin die waarvan je voelt, dit ontwikkelt zich verder, hoe dan ook of zo, dit is niet iets of zo dat naar afbraak of stagnatie toe leidt, maar iets dat net als een plant verder kan groeien. (...)Het voelt licht of aan de lichtkant zeg maar. En dat is dan ook die vrede of die rust van niet zeker weten waar het eindigt, maar dat het met een bepaalde beweging te maken heeft die zich wel verder ontwikkelt, of zich wel verder beweegt.”(p.6-7)

Het transcendente gevoel dat met instrument zijn te maken heeft komt overeen met beweging, groei en met vertrouwen daarop, maar ook met overgave en genade. “Ja, in die zin heeft het dan meer, heeft het instrument zijn dan een meer transcendentere dimensie van dan ook instrument te zijn van iets omvattenders, iets wat je niet kunt definiëren, wat ik niet kan definiëren, maar wat, waar je voelt dat je in die stroom staat of dat je misschien een instrument bent van een groter iets, of een uitdrukking bent of een doener ook bent van iets ...groters... of *van* is misschien niet zo goed uitgedrukt, maar dat je in contact staat daarmee...en...ja dat kun je voelen als dat het goed is of zo, en dat je met iets bezig bent, of dat je daar niet honderd procent voor verantwoordelijk bent, maar dat bedoel ik niet echt zo te zeggen, ik bedoel je bent wel verantwoordelijk daarvoor, maar het is...het voelt soms ook, het heeft ook die dimensie dat het kan voelen als een klein wonder dat je, dat dit en dit en dit gebeurt, dus het is ook iets dat je niet volledig in de hand hebt, maar waar je wel naartoe gewerkt hebt, of waar je wel naartoe... dus het heeft dat gevoel van het is toch wel een klein wonder, of een groot wonder dat verwijst dan naar die... een beetje die transcendente dimensie...”(p.7) B. zoekt duidelijk naar de juist omschrijving van iets dat in wezen moeilijk in woorden te vatten is. Het transcendente karakter van instrument zijn zoals zij het beleefd heeft vele aspecten van omvat worden door iets ondefinieerbaars, daarvan de ‘doener’ zijn, waarbij de verantwoordelijkheid of dat dit plaats heeft bijna niet in je eigen handen lijkt te liggen hoewel je er wel een bijdrage aan hebt gehad...

B. is eigenlijk verbaasd dat de dingen zo kunnen gebeuren zoals ze gebeuren, het blijft iets wonderbaarlijks. Maar de mooie en ontroerende kant van dát het gebeurt blijft voor haar zeer voedend. “Het instrument van iets zijn, in iets...of...ja, dat weet ik ook niet. Ik heb er niet echt een beeld over, alleen kun je het soms voelen, dat er zoiets is, of dat je zoiets bent, en dan kun je ook alleen maar zeggen ‘zoiets’ maar niet precies wat. ‘Zoiets’ als een instrument van ‘iets’. Hoe je dat voelt? Nou, met dat wonder bijvoorbeeld of met die dankbaarheid...of dat je merkt dat je wel heel erg je ingezet hebt daarvoor, maar dat er iets meer meespeelt wil het lukken, of in dat het gelukt is...”(p.9)

Instrument zijn voor B. houdt kortom in dat je praktisch gezien als een muziekinstrument bent dat resoneert en weerklinkt met de geluiden die in de klankkast worden opgevangen. Het gaat om een subjectief-objectieve inbreng van zichzelf waarbij een grote mate van afstemming gezocht wordt met die ander opdat deze aan zichzelf en wat in hem of haar de kern raakt toe kan komen. Het resoneren of teruggeven dat de werker doet in het gesprek komt voort uit een mengsel van hoofd, borst en buik. En het kan ook zeker zo zijn dat de werker ‘er naast zit’ met hetgeen zij inbrengt. Het blijft zoeken, waarbij je jezelf dus uiterst serieus moet nemen. B. noemt ook dat het werk een zeer voedende kant heeft en te maken heeft met een prettige focus. Het stimuleert je en bevredigt, het heeft een eigen kracht. De meer transcendente kant van het werk heeft te maken met het staan in een stroom waarin rust, creativiteit en beweging geen tegenstellingen vormen maar het oerleven uitmaken. Het is een heerlijke ervaring waarin je als werker niet hard hoeft te werken, maar het contact ‘als vanzelf’ verloopt. Je blokkeert niet, maar bent in staat om in te gaan op wat zich aandient. Je kunt iets met het leven beginnen, zegt B., op een manier waarop je voelt dat het zich verder ontwikkelt. Je wordt omvat door iets groters, ondefinieerbaars, en bent daar ook een ‘doener’ van of uitdrukking van. Het heeft het gevoel van een wonder. Daarom kan B. ook niets zeggen over wat het precies is, maar zij zegt wel dat zij ‘zoiets’ als een instrument is van ‘iets’. Wat een mooie karakteristiek is denk ik.

3.2.3 De basis is natuurlijk wel liefde. Van alles. (Respondent C.)

Voor respondent C., een vrouw die haar sporen verdiend heeft op verschillende werkplekken binnen de geestelijke begeleiding en redelijk recent met pensioen is, vormt instrument zijn een overkoepelende zienswijze op menszijn zou je kunnen zeggen, maar ook vooral binnen de geestelijke begeleiding is het voor haar de uitgangshouding. Ergens in het gesprek zegt zij dan ook: “Dus, nou ja, ik ben eigenlijk helemaal overtuigd dat je instrument bent. Voor mij is dat de basis van het geestelijk werk.”(p.10)

Wat C. nu verstaat onder dit instrument zijn is een weloverwogen geheel van opvattingen en ervaringen. Zij begint te vertellen over hoe zij de mens ziet, namelijk als een wezen dat eigenlijk grofweg gezegd twee dimensies heeft, namelijk een dimensie waarin persoonlijkheid en ego wonen en een dimensie die zich daaraan onttrekt, die er al was voor dit ego en na het sterven daarvan zal blijven bestaan. Dit hangt ook samen met haar overtuiging dat leven in feite energie is en dat er nooit energie verloren gaat. Dus ook al sterft een mens, iets van wat deze mens uitmaakte, het levende deel, dat zal niet verloren gaan. “Nou, mijn visie op instrument zijn is eigenlijk dat ik de mens zie als hebbende een persoonlijkheid en naast de persoonlijkheid waar het ego ook in zit, denk ik dat de mens een ziel heeft of een innerlijke stem, of iets waar hij mee geboren is en waarvan ik denk of wat er eigenlijk al was voor de geboorte in het menselijk leven en daarna ook blijft bestaan. En dat de menselijke conditionering en waar ook het ik in zit en de persoonlijkheid mee te maken heeft, dat die ... die moet je ontwikkelen wil je als kind volwassen worden. Als baby moet je in deze wereld nu eenmaal wel ‘ik’ leren zeggen, een ‘ik’ ontwikkelen en als je volwassen bent heb ik, ik denk ja, ik denk dat er een stem is die ‘weet’ in iedereen. En die

kun je ontwikkelen, die stem ontwikkel je niet, maar door ernaar te luisteren, dat kun je ontwikkelen zeg maar, het luisteren naar die stem kun je ontwikkelen. (...) Ja, als je zegt instrument, dan is mijn innerlijke stem mijn instrument.”(p.1)

Instrument zijn houdt kortom verband met een wetend principe, een innerlijke, wijze stem waar je naar kunt leren luisteren. Om die stem te horen dien je je persoonlijkheid te leren kennen zegt C., en haar ook los te kunnen laten. Iets dat gemakkelijker gezegd dan gedaan is. De innerlijke stem heeft het vermogen om af en toe door te breken en wij herkennen dat als momenten waarop we zeggen: “Ineens wist ik het! Dat ik dát moest gaan doen.’ Er is een helder moment en dan zou ik in mijn geval zeggen je innerlijke stem spreekt en die breekt door de persoonlijkheid heen. Maar ik denk dus dat als je wilt werken met mensen, je je zo moet ontwikkelen dat je weet wat je persoonlijkheid is en dat je weet waar je vervormingen zitten en hoe je die persoonlijkheid tot zwijgen kan brengen of door meditatie of afstemming en oefeningen weer terug kan gaan naar die innerlijke stem.” (p.2)

Dat je de persoonlijkheid leert kennen stelt je in staat om je neigingen te zien, maar je gedrag er niet op af te stemmen. Je wordt kortom vrijer van je eigen trauma’s. C. noemt het vlak van deze persoonlijkheid het horizontale vlak. Het verticale vlak daarentegen staat voor het meer goddelijke, al heeft C. niet zoveel met die term. Het gaat er voor haar om dat er meer tussen hemel en aarde is, en dat zij zich kan afstemmen op die meer intuïtieve energie van de innerlijke stem. “Mensen noemen het wat mij part God, maar ik heb niets met God en ik denk ook niet, ik geloof eerder dat er iets is als energie en dat energie niet verloren gaat. En dat er een energie is die, die, ja, die mij voedt en die door meditatie of stilte en mijn ‘dakje open te zetten’, dat is heel visueel hè, zeg maar [ervaarbaar is]. (...) Ja, ik zou zeggen, ik geloof wel in de verticale lijn. Daar bedoel ik mee dat we hemel en aarde hebben en daartussen is iets dat wij niet kunnen bevatten...” (p.3)

Het is de afstemming op die verticale lijn die de respondent soms in een gesprek met iemand een ingeving kan brengen. Zij laat het heel erg gewoon gebeuren tijdens zo’n gesprek, en wacht af en kijkt wat er in het moment opkomt: “En dan soms zijn er ingevingen. (...) en als ik dan zit met iemand dan komt er iets boven, wat ik denk dat het is... er komt iets door mij heen, echt heel raar, dan zeg ik iets en dan weet ik dat ik precies iets zeg dat goed is, dan weet ik dat ik iets aanraak waardoor er iets gebeurt. (...) Iemand komt dan later en zegt: dat zinnetje, dat was... je had gelijk. Dus dan voel ik dat het goed is.”(p.3-4)

Deze ingevingen dragen bij aan het ‘doel’ dat C. in haar geestelijk werk nastreeft, namelijk om mensen dichterbij zichzelf en hun eigen innerlijke stem en verlangens te brengen. De ontmoeting tussen haar en die ander, waarvan zij zegt dat het wezenlijk een ontmoeting tussen twee zielen is, heeft altijd als inzet de ander bij de eigen kern te brengen. “Maar dus in mijn werk met mensen ben ik er eigenlijk altijd op uit om uit te zoeken wat zij het liefste willen en zouden willen en wat hen daarvan weerhoudt. (...) [En] het gaat dan toch om dat contact van die innerlijke stemmen eigenlijk. Dus dat iemand kan voelen, mijn liefde kan voelen... voor de ander, en dat van daaruit de - en de acceptatie - iemand van daaruit zichzelf kan zijn en ineens kan voelen wie hij eigenlijk is, of wat er óók is. Naast dat enorme drama wat er natuurlijk ook altijd is.” (p.4) Het contact

tussen de twee innerlijke stemmen, waarbij liefde en acceptatie de basis zijn brengt een mens dus meer thuis in zichzelf.

Instrument zijn houdt voor C. ook in dat je schoon bent. Dat je je iedere keer ook weer innerlijk schoonmaakt en de dingen die je hebt meegemaakt verwerkt. Om de eerder genoemde ingevingen de ruimte te geven moet je opgeschoond zijn. “Dat [wanneer er een ingeving doorkomt] is dan eigenlijk het toppunt van instrument-zijn he. Je bent dan eigenlijk een beetje een medium. Maar dat zal ik mezelf nooit noemen. Je krijgt iets, het is net alsof jij er geen zeggenschap over hebt. En dat is natuurlijk heel raar, maar ik noem het afgestemd werken, je bent afgestemd op wat er kan gebeuren, en daarvoor ben je open, en dan gebeuren er soms dingen. Ja, ik heb helemaal geen behoefte om daar nou een naam aan te geven, het is iets dat gebeurt en waarvan ik denk: dat kan alleen als je je instrument schoon houdt. En als je afgestemd bent. Dat vraagt ook werk, ik doe veel aan yoga en rust en niet in de hectiek gaan, dat helpt mij heel erg om dat te kunnen doen.”(p.5)

De respondent verheldert vervolgens de situatie dat wanneer je zelf moeilijkheden hebt in je eigen leven, dat het dan voor kan komen dat je niet kunt werken met mensen. Het kan te erg zijn, dan is er geen ruimte en afstemming mogelijk. Dan dien je dus eerst zelf te werken met wat er is. C. noemt stil worden, kijken wat haar hindert en zich uitspreken hierover bij iemand die er voor háár is dan als remedie. “Je bent ook maar een mens. Soms heb je niet alles. Als je niet helemaal in evenwicht bent, dan kan dat dus ergens blijven hangen of haken, dan raak je het niet kwijt.”(p.6) Het is hierbij ook haar overtuiging dat we als mens de donkere kant van het leven moeten aanzien. “Het zwart van het leven waar je dan eigenlijk mee te maken hebt, dat je dat ten volle moet aanzien, niet moet wegstoppen of poetsen of wat dan ook, maar helemaal ten volle waarnemen hoe erg het was, en dat het je geraakt heeft en het verdriet dat het je gedaan heeft, en daar woorden aan geven. (...) Mijn ervaring is dat het dan ook minder wordt. En ja, waar het naar verdwijnt, weet ik niet, soms lost het zich op en soms moet je het meerdere keren vertellen.”(p.6) Zo kan de respondent omgaan met wat er op haar afkomt en een balans bewaren waardoor haar instrument blijft werken.

Voor C. is de mens een geheel van lichaam en geest. Zij benadrukt ook dat het voor haar van belang is om ook haar lichaam goed te verzorgen vanuit deze gedachte. Zo doet zij aan yoga en hardlopen, want ook de fysieke gezondheid is van invloed op het ‘schoon zijn’ van je instrument. Zo zegt zij ook dat zij denk dat: “als je drugs gebruikt en alcohol, dat je dan je instrument vervuult, ook lichamelijk.”(p.8)

De mens is voor C. een eenheid zo blijkt. Toch komt ze nog met een persoonlijke ervaring die haar sterkt in haar overtuiging dat er na de dood wel iets overblijft. Zo heeft zij de ervaring gehad uit haar lichaam te treden tijdens een ernstige bloeding, waarbij ze in staat was om zichzelf te zien liggen en tevens in staat bleek te kunnen kiezen om terug te gaan in dat gehavende lichaam. “Dat helpt dus wel om te geloven dat er iets is dat in en uit mij kan zeg maar...”(p.8) Deze ervaring geeft een diepte aan haar belevingen en overtuigingen ook ten aanzien van instrument zijn. Zorgvuldig voor het lichaam en de geest te zorgen horen daar ook bij.

Zoals C. beschrijft dat zij uit en in haar lichaam trad, zo beschrijft zij ook dat zij, meestal achteraf, scherp in de gaten heeft wanneer zij in haar persoonlijkheid zat, of dat zij juist was afgestemd op de innerlijke stem in haar. Wanneer C. afgestemd is op het wijze deel in haar, dan is zij naar eigen zeggen in staat mensen 'te laten', wat wil zeggen dat zij niet hard aan het werk gaat om iets te forceren bij die ander. Zij geeft iets weer van vitaliteit in haar omschrijving waar zij zegt dat: "Als ik goed afgestemd ben, dan ben ik opgeladen na zo'n gesprek. Dan heb ik iets van: het is goed! Het is goed gegaan!"(p.9-10) Wanneer zij echter vanuit haar persoonlijkheid heeft gewerkt dan kenmerkt zich haar gevoel door moeheid en haar best doen terwijl zij zegt: "Werken heeft niets met je best doen te maken"(p.9) En even verderop: "Eigenlijk moet jij niet werken, eigenlijk ben je een soort spiegel hè zeg maar, en die ander moet het werk doen."(p.10) Dus de raadswerker zou liefst niet moe moeten worden, teveel haar best moeten doen, maar zich opgeladen voelen en afgestemd; dan werkt zij pas optimaal als instrument.

Een instrument voelt zich graag nuttig zegt C. en daarom ook kan zij zeggen dat het werk haar ook iets geeft. "Het geeft me iets. (...) Ja, een instrument wil graag nuttig zijn denk ik, dus als het instrument zijn werk kan doen, dan is het instrument gelukkig. Een hamer wil graag timmeren. Ik bedoel als hij nodeloos in de gereedschapskist ligt, dan weet hij dat hij daar voor is, maar als niemand hem daarvoor gebruikt, dan is het toch wel een beetje niksig."(p.11) Op die manier wordt ook duidelijk dat er hart voor de zaak is bij deze respondent, wat aansluit op een volgend thema.

"Maar... liefde is wel de basis hoor. Je moet wel van mensen houden hoor. Ja, echt. Als je niet diep respect hebt voor de ander, en dan is het dus liefde met respect, ik hou echt van mensen. En ik denk dat, als dat er niet is, dan komt niemand. Dan ga je ook niet open."(p.11-12) De ander voelt kortom welke intentie je hebt in een gesprek. Hij voelt jouw liefde en respect en kan zich dan pas openen als dat oprecht aanwezig is meent C. Zij zegt dus nogmaals: "Dus ik denk...de basis is natuurlijk wel liefde. Van alles. Nou ja, van dit werk. Ja, van alles! Ja, zonder liefde kom je nergens. Als je niet van mensen houdt... Ik vind die ontmoeting ook altijd weer ontroerend, dat je iemand...ja, dat je iemand ontmoet. En dat kan zo klein zijn. En dan zeggen mensen, je maakt die bajessjongens toch nooit beter of je verandert de wereld...nee... Maar als iemand één keer in zijn leven het gevoel gehad heeft dat er van hem gehouden is, dan is dat voor mij genoeg eigenlijk. Dat is... dat is op alle gebied eigenlijk. Dat is in het hospice werken ook. Dat je gewoon naast zo'n mens zit en dat je iemands hand kunt vasthouden en dat het gewoon goed is."(p.12) De basis is liefde, in andere woorden: de basis van instrument zijn is liefde. Het hele gewone en kleine samen zijn in liefde, acceptatie en respect is voor C. de wezenlijke kern van het werk.

Zij zegt ook dat in feite iedereen liefde heeft: "Iedereen heeft het, liefde is beschikbaar in het hart"(p.13), maar "niet iedereen kan het dienstbaar stellen aan een ander."(p.12) Daarin onderscheid zich dan de werker als instrument, die dit wel wil en kan. De respondent vraagt zich ook wel af of iedereen deze manier van hulpverlening kan leren, zij associeert het geestelijk werk wel met een zekere innerlijke wens en eigen behoefte jezelf te leren kennen in het leven. "Ik zou

ook niet weten of iedereen dat zo zou kunnen leren zeg maar. Het is ook een soort innerlijke wens dat je dat pad wilt gaan, denk ik... Het heeft natuurlijk ook te maken met dat je wilt onderzoeken wie je bent, en wat je plaats is in de wereld. Hoe je, ja, ... om alle bagage te onderzoeken die in dat rugzakje zit zeg maar. Het klinkt wel simpel dat je om instrument te worden, je persoonlijkheid moet loslaten, maar die persoonlijkheid heeft wel een enorme stem in ons leven en het vraagt nogal wat onderzoek voordat je dat...die twee kan scheiden van elkaar.”(p.14) En zo sluit C. dan af met te benadrukken dat instrument zijn en worden geen gemakkelijke weg is die wellicht ook alleen maar af te leggen valt wanneer er een werkelijke wens aan ten grondslag ligt zichzelf als mens te leren kennen.

Kortom in dit gesprek met respondent C. komt instrument zijn naar voren als een levenshouding die vraagt dat onderscheid kan worden gemaakt tussen een horizontale dimensie van de persoonlijkheid met al haar afleidingen en verleidingen, en een verticale lijn die staat voor een hogere energie en verbonden is aan een innerlijke stem die staat voor wijsheid en weten. Deze stem kan in de werker steeds duidelijker gehoord worden wanneer hij of zij van binnen schoon is. Dit schoonmaken gebeurt bij C. met name door stil worden, dingen aanzien en verwerken door ze ook te bespreken en te uiten bij anderen, door zich via meditatie, visualisatie en yoga af te stemmen op die innerlijke dimensie. Het is ook duidelijk wanneer men vanuit de persoonlijkheid werkt, want dan doet de werker erg zijn of haar best en voelt zich achteraf moe; terwijl het werken vanuit de innerlijke stem ingevingen brengt die kloppen, een goed gevoel brengen en het gelukkige gevoel nuttig te zijn. Liefde is vervolgens de basis van alles, en dus van het werk en instrument zijn daarin. De liefde voor mensen, de ontmoeting tussen de twee innerlijke stemmen is ontroerend en voedend.

3.2.4 Instrument zijn, ja, dat is zalig (Respondent D.)

De respondent die we D. zullen noemen is een man, werkzaam als geestelijk raadswerker bij Defensie. Het kernwoord van waaruit wij het gesprek starten is intuïtie, dat hij ziet als instrument binnen het werk.

Intuïtie is voor D. een instrument dat je kunt inzetten in het raadswerk, hoewel het niet simpelweg te ‘leren’ is. “Intuïtie is niet iets dat je kunt leren. Ik denk wel dat je het kunt stimuleren, maar het is niet zo van: goh, het is een handig middel, nu hebben we een cursus intuïtie, en dan kun je dat toepassen. Nee. Zo ervaar ik het niet. Intuïtie is voor mij een hulpmiddel dat soms heel handig kan zijn.”(p.1) Op de vraag hoe dat dan bij hem werkt, die intuïtie, antwoordt hij: “Mensen hebben aan mij wel eens gevraagd, nou hoe is dat dan? Krijg je ineens een woord in je hoofd? Maar dat is het niet. Het is een gevoel, maar dat gevoel kan wel heel concreet zijn.” (p.2)

D. geeft vervolgens een voorbeeld waarin duidelijk wordt hoe hij intuïtie in de praktijk brengt. Hij vertelt over een oefening waarbij hij met verschillende mensen tijdens een korte wandeling een gesprek voert. “Dus ik had wat gesprekken met verschillende mensen, en op gegeven moment kom ik in gesprek met iemand van de marine. En we begonnen net met onze

wandeling, en ik kreeg heel erg het intuïtieve gevoel, iets met ouders... Dus ik vraag aan die man van: 'Kun je iets over je ouders vertellen, leven je ouders nog...?' Waarop die man een verhaal begint te vertellen, dat zijn vader en zijn moeder binnen één jaar gestorven zijn. Dat hij daar ontzettend veel moeite mee heeft. Dat hij er met niemand over kan praten. Dat het zijn werk en zijn privé zo erg beïnvloedt dat hij zelf vindt dat hij niet meer kan functioneren. En daar hebben we twintig minuten over gesproken.... Die man, aan het eind van de conferentie, heeft me verteld dat hij ontzettend dankbaar was voor het gesprek en een paar jaar later in Den Helder, ben ik hem weer tegen gekomen en vertelde hij dat hij vanaf dat moment weer de weg voort kon gaan, en dat het nu eigenlijk best wel goed met hem gaat.”(p.1-2) Op deze wijze werkt intuïtie voor D. en is het instrumenteel in zijn werk; hij geeft een gevoel dat innerlijk in hem opkomt weer en kijkt wat er dan gebeurt in het contact.

De respondent vervolgt dan dat hij het is die de ingeving krijgt, en dat hij moet afwegen hoe hij die ingeving interpreteert, iets dat niet altijd gemakkelijk te doorzien valt hoe dat dan gaat. “Ik kreeg dus in dit geval een gevoel van iets met ouders. Maar ja, dan ben ik degene, dan ben ik mijn eigen instrument, die eigenlijk bepaalt wat ik daarmee doe. Want ik kan denken: ja, ik moet mijn moeder ook eens bellen, ik noem maar wat... Maar ja, ik heb wel leren vertrouwen, en leren omgaan daarmee, zodat ik het toe kan passen in het contact met de ander. (...) Ja. En die overweging. Dat vind ik zelf iets heel moeilijks. Want het is moeilijk om daar grip op te krijgen, want het is toch een proces in je hoofd wat heel snel gaat. (...)Ik heb niet heel bewust gedacht van: goh, nu krijg ik dit intuïtieve gevoel, zal ik nu eens met die man, vragen daarover.... Zo werkt het niet. Het is iets... Ja, het is informatie die je krijgt. En waar je zelf wat mee moet doen; of niet.”(p.2) Er is dus iets dat hem overkomt, als een ingeving, en iets dat hijzelf daarna moet beslissen. Hij moet bijvoorbeeld ontwarren of iets op hemzelf betrekking heeft, of dat het relevant is voor de ander.

In ieder geval zegt D. dat hij door zijn ervaring heeft leren vertrouwen op deze ingevingen, en zich ook niet kan herinneren dat hij er ooit echt naast heeft gezeten. Wat natuurlijk dit vertrouwen zal hebben versterkt. “In het begin is het heel spannend. En dan probeer je het een keer, en dan blijkt het een schot in de roos te zijn. En de tweede keer is het al wat minder spannend. En dan denk je, nou, misschien is het deze keer ook wel... en dan blijkt het weer zo te zijn. En zo... ik kan me ook niet herinneren dat het ooit een keer is geweest dat ik denk: nou heb ik het helemaal mis.”(p.2)

Hoewel de ingevingen zich aandienen en het vertrouwen in hun adequaatheid er is, gebruikt D. ze niet altijd. Dit hangt samen met een opvatting over het werk waarin hij liever de ander ruimte biedt en alleen inspringt als hij het gevoel heeft dat de ander vastloopt. “Ja. We hebben het over je eigen instrument zijn. Ik ben een instrument voor de ander, opdat de ander zijn verhaal kan doen. Dat is het eigenlijk. Als ik... zolang het niet nodig is dat het instrument gebruikt wordt, moet hij gewoon zijn verhaal doen. En ik als geestelijk begeleider, ik heb de ervaring de kennis, laten we het zo maar noemen, om het in te kunnen schatten, wanneer dat nodig is... En dan pas ik het toe, maar zolang het niet nodig is...ik probeer er altijd zo weinig mogelijk aan te morrelen. Als het vanzelf komt is dat altijd de beste oplossing.”(p.4)

De openheid en oprechte belangstelling waarmee D. present is in het contact scheppen de voorwaarden dat die ander ook kan komen met zijn verhaal. Als ik er naar vraag, bevestigt D. dat dit “misschien wel een van de belangrijkste dingen van instrument zijn [is] want het scheidt de mogelijkheid voor de ander om zijn verhaal te doen. Waarom doet die persoon zijn verhaal bij jou? En niet bij zijn beste vriend, of bij zijn moeder, of bij zijn collega waar hij het zo goed mee kan vinden? Ik denk dat dat vaak ligt in onze houding, in de openheid die wij proberen te geven, de ruimte, de tijd... dat zijn belangrijke voorwaarden om iemand de mogelijkheid te bieden zijn verhaal te doen.”(p.5)

De verhouding tussen deze basishouding van instrument zijn en intuïtie als instrument verheldert D. als volgt: “Het één sluit het ander niet uit. Het is een gereedschapskist, je bent een gereedschapskist vol met gereedschappen en de ene keer heb je dát nodig en de andere keer dát. En intuïtie is een gereedschap dat je niet meeneemt, maar dan heb je een tangetje nodig, en hé hij ligt er toevallig! Snap je wat ik bedoel? (...) Intuïtie is wel een gereedschap, maar je hebt er geen zeggenschap over.” (p.5) Intuïtie is er opeens, als een handig tangetje dat je net nodig had. En het is een beetje een raadsel hoe dat tangetje er juist op dat moment lag... Op die manier is intuïtie dan een onderdeel van instrument zijn dat verder vooral gelegen is in de open houding van de werker.

Voor D. is het instrument zijn binnen het geestelijk werk ‘zalig’. Het geeft hem ook heel veel op verschillende wijzen. “Ja, waarom ik dat zalig vind weet ik eigenlijk ook niet. Ja...waarom vind ik dat zalig? Omdat je, omdat het toegestaan wordt zo dicht bij mensen te zijn... En dat vind ik heel bijzonder, daar verwonder ik me ook iedere keer weer over, dat mensen met hun verhaal komen... Waarom mag ik dat horen? Dat vind ik bijzonder dat mensen dat met je willen delen. Dat raakt mij, dat roert mij, dat vind ik prachtig. Dat is punt één. Daarnaast...zie je vaak, niet altijd maar vaak, dat je mensen weer op weg kunt helpen, en dat is een goed gevoel. Dat je iets voor de ander kunt betekenen, dat is fijn. Ik heb het idee dat het iets heel menselijks is.”(p.6) Dus enerzijds geeft het D. een zalig gevoel omdat hij zo direct in contact mag treden met mensen, anderzijds verduidelijkt hij ook dat het iets menselijks is om het fijn te vinden iets voor een ander te kunnen betekenen.

Soms is het heel duidelijk dat een gesprek dat een zekere diepte heeft en echt ergens over gaat werkelijk goed doet, ook de werker raakt dan opgeladen. “Ik ga soms een gesprek in met het gevoel: ik heb het wel een beetje gehad vandaag. En dan krijg je een prachtig gesprek, en dan kom je er boordevol energie weer uit. (...) Het laadt ook op ja. Dat geldt niet voor ieder gesprek hoor. (...) Maar die gesprekken waarbij de brug ontstaat, waarbij je elkaar echt aanraakt; dié vaak wel.”(p.7) Gesprekken waarbij er een brug ontstaat zijn gesprekken waar meer op een gevoelniveau gecommuniceerd wordt volgens D. Men verstaat elkaar op een heel andere manier dan gewoonlijk. Het lichaamsgebied dat D. onbewust aanwijst als hij hierover praat is het gebied van het hart en de buik.

Dat deze manier van contact maken iets mysterieus heeft en ongrijpbaars dat is D. wel duidelijk. “Maar ik weet dus niet wat het is, wat maakt dat dat gebeurt... Dus er is het gevoel, ik

denk dat de openheid en de oprechte interesse, dat die daar een rol in spelen. Dat die voorwaardenscheppend zijn voor die brug, maar waarom die brug dan ontstaat, en bij de ene wel ontstaat en bij de ander niet...ja... Zal iets te maken hebben met dat het van twee kanten moet komen. Maar of dat het alleen is?” (p.8) Even verderop voegt hij hieraan toe dat het ook te maken zal hebben met de behoefte aan zo’n soort gesprek. “Dit soort dingen gebeuren wel altijd in gesprekken die echt ergens over gaan. Zoiets gebeurt niet als het gaat over koetjes en kalfjes. Dus... Ja. Ik weet het niet.”(p.8)

Een gesprek dat voedt en energie geeft en zich dus op dat ongrijpbare niveau afspeelt is slechts één mogelijk soort gesprek. D. benadrukt dat er ook gesprekken kunnen zijn waarin hij als instrument niet tot zijn recht kan komen omdat hij bijvoorbeeld geen ruimte krijgt om er zelf als mens ook te mogen zijn. En dat mensen alle ruimte voor zichzelf opeisen. “En als je met elkaar in gesprek wilt zijn, moet er ook altijd de ruimte voor jezelf zijn. (p.9) En is de ruimte om er zelf te kunnen zijn niet of niet voldoende, dan wordt een gesprek “worstelen” en “werk”; en “alle energie wordt dan uit je getrokken.”(p.9)

Geestelijk verzorger is in de opvatting van D. niet iets dat je kunt worden. Het gaat in de kern om een samenvallen met je beroep in die zin. “Want het is natuurlijk wel mijn werk, maar dat is het ook niet. Ík ben het! (...) Die geestelijk verzorger, dat ben ik. Ik ben mijn eigen instrument.”(p.9-10) Op die manier is het ook van belang dat je altijd blijft zorgen voor je eigen instrument, wat ook in het volgende naar voren komt.

Op de vraag of er ook momenten zijn waarop D. niet in staat is instrument te zijn in zijn werk, krijg ik het antwoord dat hij daar heel bang voor is geweest, maar nu de ervaring heeft opgedaan dat het niet zo is. Na de plotselinge dood van zijn broer kwam hij erachter dat hij ook in zijn werk zodanig met de beschikbare innerlijke ruimte om kon gaan dat hij er voor die ander kon zijn, en zichzelf daarbij kon blijven verzorgen. “Het kostte me meer energie, maar dat zat hem niet in het werk, maar in de ruimte. Je moet economischer met de ruimte die je hebt omgaan. Ik had ook, er waren momenten dat ik ruimte voor mezelf nodig had. En anders had ik dat niet. (...) Dus dat maakte het zwaarder. Maar ik kon in het gesprek met de ander dat loslaten.”(p.11)

Het werken en tegelijkertijd de pijn en het verlies verwerken bracht D. zelfs onverwachtse troost. “Het was november, en het was in het noorden van Noorwegen, en het is prachtig in november. En daar heb ik heel veel troost en verwerking gevonden, in de vrieskou op halfschip staan...En naar de prachtige natuur kijken. Dat was ook een nieuwe ervaring voor mij. (...) Ik kijk daar met heel veel dankbaarheid op terug.”(p.11) De ontroering en dankbaarheid die deze natuurbeleving brachten droegen kortom bij aan het in evenwicht houden van het instrument dat D. is.

Kortom, instrument zijn als raadswerker houdt voor deze respondent allereerst in dat intuïtie als handig instrument kan worden ingezet in het gesprek. Een intuïtie is dan een concreet gevoel dat zich aandient in de werker en waarvan hijzelf moet beslissen hoe de informatie te waarderen en wat ermee te doen. Hij heeft hierin door ervaring wel vertrouwen opgebouwd en heeft in ieder

geval nog nooit de situatie meegemaakt dat zijn intuïtie ‘ernaast’ zat. Ondanks zijn intuïties zet D. ze niet altijd in, hij geeft er de voorkeur aan de ander zijn eigen verhaal te laten doen en pas als instrument op te treden als dat noodzakelijk is voor die ander. Instrument zijn wordt verder wezenlijk gekenmerkt door een open en betrokken houding die voorwaardenscheppend is voor het contact. Intuïtie is op die manier een onderdeel van instrument zijn, een aspect ervan dat je niet onder controle hebt, maar er opeens kan zijn als dat nodig is. Vervolgens maakt de respondent duidelijk dat dit werk ‘zalig’ is. Het is zalig om dat nabije contact te mogen ervaren met mensen, en om iets voor een ander te kunnen betekenen. Een gesprek kan in die zin ook voeden en opladen; energie geven. In zo’n gesprek, dat per definitie diepgang heeft, ontstaat er een mysterieuze brug tussen de beide betrokkenen. Deze brug is moeilijk te omschrijven maar heeft te maken met dat er op gevoelsniveau gecommuniceerd wordt en dat er een behoefte is vanuit de ander aan zo’n contact. Gesprekken kunnen evenwel ook energie kosten, vooral als er voor de werker geen ruimte is. Dan wordt het echt worstelen en werken. Instrument zijn, geestelijk begeleider worden is volgens D. niet iets dat je kunt kiezen, je moet in zekere zin samenvallen met je beroep. Je bent zelf je instrument. Daarom is het ook van groot belang voor jezelf te zorgen, ook vooral in tijden dat er privé situaties zijn die je mogelijks het werken beletten. In de ervaring van D. kan hij echter blijven werken als er iets ergs speelt in zijn eigen leven. Hij moet alleen efficiënter met zijn innerlijke ruimte omgaan en tijd nemen voor zichzelf en dat wat hij nodig heeft.

3.2.5 Je bent een instrument om de menselijkheid gestalte te geven (Respondent E.)

Respondent E. is werkzaam in een (kinder)ziekenhuis en instrument zijn heeft voor haar in eerste instantie direct betrekking op wat je voor de ouders die zij vooral te spreken krijgt kunt betekenen. Zij zegt: “Ik [vind] het ontzettend belangrijk dat de ander, de patiënt, en voor mij heel vaak de ouders van de patiënt, in mij kunnen rusten.” (p.1)

Van hieruit ontwikkelt zich dan het verhaal en vertelt E. dat dit rusten niet betekent dat anderen op haar leunen of hangen, en ook niet dat anderen niet ook een plek in zichzelf hebben waar zij kunnen rusten. Dit laatste is juist wel het geval. Maar zij ziet dat ouders houvast nodig hebben in de crisissituatie waarin zij vaak zitten, en in die context vindt zij het belangrijk om die houvast te kunnen bieden. “Ik vind het heel belangrijk (...) om iets te kunnen bieden waar ze houvast in vinden. En niet zozeer in allerlei adviezen, want die krijgen ze al genoeg, maar wel dat ze houvast kunnen vinden en dat ik dat door mijn houding kan bieden. En dat we daarbinnen kunnen gaan ontdekken wat er allemaal is, en dat zij met name ook kunnen ontdekken wat er allemaal in hen omgaat. En daar is veiligheid voor nodig. Dus niet afhankelijkheid, absoluut niet, maar wel houvast.”(p.1-2)

Dit onderzoeken van wat er is, gebeurt ook vooral met de inzet om de ander te brengen bij die plek in zichzelf waar rust is. E. meent dat: “Er is altijd, denk ik, een plek in een mens, geestelijk hè, (...) die zich onttrekt aan de misère... En dat is een plek ergens in jezelf... Je zou kunnen zeggen vooraf aan de misère, (...) of voorbij aan de misère.”(p.2) Deze plek wordt gekenmerkt door rust, ruimte en ontspanning en hoewel de misère er nog altijd is, komt er een

andere wijze van ermee omgaan en haar ervaren. “Het is niet zo dat je dan niet meer in die misère bent, want daar ben je in, die is daarmee niet weg. Maar vanuit die plek kun je soms anders naar de misère kijken. Minder op hol. Even verdrietig, maar je kan je verhouden tot je verdriet. Vanuit die plek kan je je verhouden tot wat er is. (...) Het is een soort innerlijke rust en ruimte. (...) Ruimte om te zijn. Ruimte om te voelen. Ruimte om te ervaren. En alles wat er is, zonder oordeel, en alles wat er is, is er. En ook te zien of toe te laten dat dat het is.”(p.3) Kortom vanuit die innerlijke plek van rust en ruimte komt een mens tot een nieuwe manier van omgaan met wat er is aan pijn of verdriet. Het is een manier van het aanvaarden en aanzien van wat er is, zonder het weg te willen hebben.

Deze manier van in contact zijn is evenwel niet altijd mogelijk zegt E. Het moet het juiste moment zijn, mensen moeten er behoefte aan hebben, er klaar voor zijn. Als zij diep in de crises zitten dan is het niet het moment om zo samen te onderzoeken. Op zo’n moment doet E. iets anders, luistert meer alleen naar het verhaal bijvoorbeeld, maar als ze erover nadenkt dan blijft dat rustpunt dat zij biedt onveranderd. Zij hoop eigenlijk ook dat die ander dan iets van die rust kan overnemen en op die manier toch weer meer tot zichzelf kan komen. “Als mensen helemaal hoteldebotel zijn, dan word ik ook wel erbij geroepen, maar dan doe ik soms wat anders. Dan nog vind ik het een belangrijke kwaliteit dat mensen in mij kunnen rusten, maar dan gaat het niet zo om met mensen iets te verkennen ofzo, dan gaat het meer om ze ja, te kijken hoe ze weer iets tot zichzelf kunnen komen. (...) En dan hoor ik hun verhaal, en ook dan, zou ik zeggen, de manier waarop ik dat doe, daar zit toch iets in van dat rusten, ja, toch.... (...) [En] dat is ook iets met mensen, als je in gesprek bent met elkaar dan neem je iets van elkaar over, en ik hoop dat ze iets van die rust kunnen over nemen. Dat ze daar iets bij kunnen voelen.” (p.4)

Dat mensen iets van de rust van E. kunnen overnemen, dat ze er iets van kunnen voelen blijkt wel uit de dankbare en positieve reacties die zij vaak achteraf van cliënten en personeel krijgt. Die houding van nabijheid heeft ook nog een extra dimensie namelijk, een van troost. Voor E. is dit een belangrijk onderdeel van het werk, dat zij troost kan bieden. E. functioneert vooral als: “Een rustpunt, in alle hectiek zeg maar. Misschien, als ik dat zo zeg dan denk ik, daar heb ik ook wel een overtuiging dat dat iets van troost biedt. Ik werk op afdelingen waar heel veel verdriet is, en ik heb natuurlijk heel veel over troost nagedacht. En ik vind dat in mijn vak als raadvrouw, op de afdeling waar ik werk, troost belangrijk is. En dat in de nabijheid troost...als ik de nabijheid kan geven op dat moment aan mensen, dat daar troost in zit.”(p.5)

Het werk als geestelijk raadvrouw is voor E. heel belangrijk, mooi en kostbaar. Het is kwetsbaar omdat het zo met jezelf als persoon van doen heeft. “Je zegt ‘jezelf als instrument’, dat is heel kwetsbaar, dat is heel dichtbij. Wie jij bent, maar dan bereflecteerd. Je moet er veel, ik vind dat je veel training en scholing nodig hebt. Je moet goed kunnen reflecteren, je moet goed kunnen onderscheiden wat is van jou en wat is van de ander, je moet een scherpe intuïtie hebben...”(p.6) De kwetsbaarheid ligt dus in het zelf voor de dag komen, het kostbare daarentegen ligt gelegen in iets anders, namelijk: “om menszijn, om een kwaliteit van menszijn daar te vertegenwoordigen.”(p.6) E. legt uit dat zij het weliswaar is die het werk doet, maar dat is ook

weer niet het geval, zij doet het ook als raadvrouw. “En omdat ik raadvrouw ben daar, ja, stel ik iets present, niet alleen wat ik zelf ben, wat ik zelf geworden ben, maar ook iets...een belangrijke kwaliteit van menszijn.”(p.6) Het moet in die zin verder gaan dan zichzelf.

De eerder genoemde kwaliteit van rust en ruimte bieden die E. als instrument in haar werk inbrengt heeft met deze menselijkheid te maken. In de lijn van de filosofe Martha Nussbaum zou E. zeggen dat die menselijkheid overeenkomt met compassie. “Compassie is fundamentele menselijkheid.”(p.6) Deze gedachte sluit ook aan op het Boeddhisme waar E. affiniteit mee heeft, met name ook door haar decennialange beoefening van Zen-meditatie. “Fundamentele menselijkheid is in Boeddhisme eigenlijk de grootste waarde hè, compassie is de grootste waarde, compassie over alle grenzen heen. Over je eigen grenzen heen, in steeds grotere kringen. (...) Moet het alleen voor je eigen kringetje, of je eigen geliefde, je eigen wereldje...? Dat je die cirkels steeds groter kunt maken, dat vind ik een ontzettend belangrijk iets. Dus het gaat nog veel verder voor mij dan alleen maar die ouder, en dat kind, dat is het natuurlijk wel op dat moment, maar daarin wordt nog een veel grotere waarde zichtbaar.”(p.7) Voor E. is het raadswerk dus ook werk waarin zij een groter principe werkzaam ziet, een waarde die compassie voor alle mensen inhoudt.

Als instrument voor deze compassie of fundamentele menselijkheid werkt zij met name optimaal bij de kinderherdenkingen. “Ik vind dat ik daar iets present mag stellen dat veel verder gaat dan mijzelf. En ik kan dat soms ook wel voelen. (...) Dat door hoe je daar present bent en met de rituelen die je doet, de woorden die je spreekt, of de stilte die je laat vallen, of de muziek die je aanbiedt dat je daar iets present stelt wat... waardoor je als het ware uitgetild wordt door jezelf. Je bent het wel zelf, er is niets zweverigs aan, maar je... het gaat veel verder dan dat, er gebeurt iets. Er gebeurt iets aan mij, met die mensen, het doet... is een ervaring. Het is een ervaring dat ondanks dat het niet goed is, dat het toch goed is om te leven, dat het goed is om mens te zijn. Dat het goed is om ér te zijn. Helemaal zoals je bent, met alles, inclusief alles.”(p.7) Het voelen dat ondanks alle lijden, het toch goed is om te leven, dat je uitgetild bent boven jezelf, deze ervaring noemt E. helpend of helend. “Ik geloof dat mensen in staat zijn tot dat soort ervaringen, om dat te beleven, en dat dat ook helpende ervaringen zijn, helpend ten aanzien van het leven. Om het leven zoals het leven is, inclusief alles, te kunnen leven.”(p.8)

De warmte, de liefde, het opgenomen zijn, de geborgenheid zoals die uit de woorden van E. spreken komen volgens haar op doordat mensen samen zijn en op elkaar afgestemd. De aanwezigheid van iets dat overstijgt of universeel is evenzeer. “Ja, en wat naar mijn idee gebeurt als mensen op elkaar afgestemd zijn. En dat je daar iets van liefde kan ervaren. Want liefde is ook de bron van compassie hè, in wezen gaat het daar om. Ik denk dat het daar om gaat in het leven. (...)En dat te kunnen mobiliseren, ja dat... dat is raadswerk.”(p.8) Zo komen we op liefde terecht als bron van compassie, van fundamentele menselijkheid, als bron van instrument zijn en als de kern van geestelijk raadswerk.

Hoe kun je echter die liefde present stellen? Hoe doe je dat? E. antwoordt: “Door te zijn, er te zijn, daar te zijn... en er te zijn voor die ander, belangeloos... En door zelf een ontwikkeling

door te maken. Door zelf een geestelijke ontwikkeling door te maken, waar het werkelijk om gaat in het leven, de diepte van het leven of de...het wonder...ja, hoe gaat dat...en hoe heb ik dat gedaan... en hoe doe ik dat... Dat is moeilijk om dat...duidelijk uit te leggen, omdat het zit hem niet zo in dat conceptuele en allerlei definities, het ontglipt er juist aan hè aan definities...”(p.8) Het is moeilijk uit te leggen hoe je dat doet. Maar naast een belangeloze aanwezigheid moet er wel een innerlijke ontwikkeling aan ten grondslag liggen.

Haar leven serieus nemen en het niet door de vingers laten glippen vormden een persoonlijke motivatie om veel van zichzelf te gaan ontdekken in “trainingen, opleidingen en weekends”(p.9), en “niet door steeds maar anders te willen, maar juist door hoe je bent om dat te accepteren.”(p.9) Het gaat om “wat Nietzsche ook zegt: worden wie je bent, omarm jezelf maar, en kijk dan maar...”(p.9) Kortom jezelf leren kennen, onderzoeken wie je waarlijk bent vormden voor E. de ontwikkelingsweg.

De respondent spreekt verder over dat je aan den lijve iets moet hebben meegemaakt van hoe je moeilijke dingen te boven komt, en dat je dat ook door hebt gemaakt. Dat je iets doet met hetgeen op je weg komt. “Hoe je, als het leven jou treft, dat je door de hardheid van het leven getroffen wordt, hoe je dan niet verhardt. Want dan kun je verharden hè. Je kunt in weet ik wat allemaal schieten. Maar hoe je dan toch contact kunt krijgen of houden met jezelf, vaak ben je jezelf dan kwijt.”(p.2)

Contact houden met jezelf is ook iets dat je kunt oefenen. Voor E. is het van belang dat je je waarden cultiveert door oefening. Je kunt je bijvoorbeeld oefenen in vriendelijkheid als een van de bronnen van liefde voor jezelf. Door jezelf op die manier te ontwikkelen omarm je jezelf telkens wat meer. En dit zou ook het onderling menselijk contact ten goede komen, want: “waarom oordeelt een mens zo snel over een ander? Dat is heel vaak om zichzelf veilig te stellen, uit weinig zelfvertrouwen of weinig liefde voor zichzelf... weinig zelfachting, zou Ricœur zeggen, maar als je je daarin traint of oefent, in zelfbewustzijn, van wie ben ik nou eigenlijk, en komt tot zelfacceptatie, inclusief alles, dan zal je een veel plezieriger mens zijn voor een ander.”(p.10) Dus middels oefening van belangrijke kwaliteiten kun je jezelf als instrument ontwikkelen. Het is ook deze vorm van ontwikkeling die in wisselwerking heeft bijgedragen aan de houding van rust en nabijheid die E. kan hebben in het werk. De compassie werd ontwikkeld door oefening, de praktijk van het nabij kunnen zijn heeft weer geïnspireerd tot verdere oefening....

Intuïtie is voor E. een instrument dat vooral ook met wijsheid te maken heeft, met een verzameling van zelfkennis, kennis van mensen, kennis uit filosofie en psychologie enzovoorts en van ervaring. Het gebruiken van intuïtie gebeurt op een afgestemde manier, E. ‘tuned’ in op de specifieke situatie, maar erkent ook een zekere mate van ‘mysterie’ in die werkwijze. “Ik denk dat je kunt zeggen dat waar twee mensen zijn of drie, als het zo’n soort gesprek is, want je hebt het dan wel over een bepaald soort gesprek, het gaat niet over hoe bouw ik nou het beste een dakje op mijn kippenhok hè, maar dat er iets van een energie, of wat ik net ook aanduidde met die herdenkingsbijeenkomsten, dat er een krachtenveld, een laag in mensen of iets wat mensen

omvat, mag van mij ook wel kosmische energie zeggen, iets dat wat dan meedoet, wat mee resoneert. Wat verder gaat dan, ook in dit gesprek denk ik, wat jij vraagt en wat ik zeg.”(p.11)

In het werken met mensen, ook wanneer je intuïtief bezig bent en een mogelijk antwoord geeft op levenszaken; dan ben je instrument. “Je bent een instrument om de menselijkheid gestalte te geven. (...) Om een bepaald aspect van die menselijkheid, het fundamentele van die menselijkheid, of compassie, gestalte te geven.”(p.12) Zo beschouwt E. het werken als instrument; een waardevolle zienswijze ten aanzien van dit onderzoek denk ik.

Kortom betekent instrument zijn dat je een innerlijke kwaliteit hebt ontwikkeld waardoor een ander in jou kan rusten, wat houvast kan ervaren en mogelijks zichzelf een stukje terug kan vinden; zijn eigen rustpunt dat elk mens volgens E. bezit. Deze plek van rust en ruimte en ontspanning is er altijd voorbij of vooraf aan de misère, van daaruit kun je de dingen minder op hol gadeslaan, al blijft de misère onveranderd daar. Dat je in staat bent mensen in je te laten rusten en ze aan te raken in hun eigen rust geeft ook de ervaring van troost, een belangrijk aspect in het werk. Instrument zijn is kwetsbaar omdat je alleen jezelf hebt. Een goede reflectieve houding is dan ook essentieel. Verder is instrument zijn mooi en kostbaar omdat je een aspect van fundamentele menselijkheid, of in andere woorden compassie, vertegenwoordigt. In die zin gaat raadswerk ook over persoonlijke grenzen heen, en is instrument zijn compassioneel zijn naar alle mensen en lijden. Als geestelijk begeleider stel je deze fundamentele menselijkheid of compassie present, en het is iets van mensen dat wanneer zij afgestemd raken er een soort kosmische energie op kan komen die helend en helpend werkt, die helpt om het leven te leven met wat er ook is. Je wordt boven jezelf uitgetild en in die ervaring, waarbij je iets van liefde kunt beleven, is het ondanks dat het niet goed is, tóch goed om te leven. Die liefde kun je present stellen door aanwezig te zijn, belangeloos en zonder oordeel. Verder is een geestelijke ontwikkeling noodzakelijk waardoor je zelf iets van het ‘wonder’ kent. Waardoor je jezelf serieus hebt leren nemen, jezelf kunt omarmen in wie je bent, en dat je iets van het leed van het leven hebt meegemaakt en daar doorheen bent gegaan, dat je iets doet met de dingen die op je pad komen, daar van leert. En dat je je oefent in die waarden die van belang zijn voor je. En in het werken kun je dan je intuïtie laten spreken, een wijsheid opgebouwd uit verschillende vormen van kennis en ervaring, waarbij echter altijd een stukje mysterie meedoet waardoor de letterlijke situatie wordt getranscendeerd. Volgens E. ben je instrument om de fundamentele menselijkheid of compassie gestalte te geven; liefde is waar het leven om draait.

3.3 Enkele rode draden vanuit de praktijk

In de vijf interviews die in dit hoofdstuk centraal staan is veel aan bod gekomen aangaande wat verstaan kan worden onder de raadswerker als instrument. Op deze plek wil ik enkele rode draden hieruit ontwarren opdat er een beeld ontstaat van wat de respondenten in algemene zin nu eigenlijk te vertellen hebben over het onderwerp van onderzoek.

3.3.1. Geestelijke ontwikkeling

In alle interviews wordt eigenlijk benadrukt dat de geestelijk begeleider die instrument wil zijn dient te beschikken over een uitgebalanceerde persoonlijkheid. Er moet in andere woorden een meer geestelijke ontwikkeling doorgemaakt worden die met name gekenmerkt wordt door een groeiend vermogen tot zelfacceptatie en zelfwaardering (interviews A, C, E)² waarbij je tekort mag schieten, mag tegenvallen, niet te veel je best moet willen doen (interview A, B, C) maar jezelf in ieder geval leert omarmen (interview E). Liefde voor jezelf is essentieel.

Bij deze ontwikkeling hoort ook dat je leert jezelf op te schonen, dus dat je middels meditatie (interviews A, C, E), stil worden (interview C), reflectie (interview A, B, C, D, E), beoefening (interview E), yoga (interview C), spreken met iemand die er helemaal voor jou is (interview C), komt tot het vermogen met jezelf om te gaan. Je instrument in die zin leert kennen en beheersen.

Een schoon instrument maakt het mogelijk om een innerlijke stem die staat voor wijsheid en weten te leren beluisteren. Een stem die iedereen heeft maar die niet iedereen heeft leren kennen in zichzelf maar die je wel influistert waar je als mens naar verlangt in het leven (interview C). Overeenkomstig kan een schoon instrument ook bijdragen aan het kunnen bieden van een rustpunt waar mensen in jou tot zichzelf kunnen komen (interview E).

Zelfzorg is tevens een belangrijk onderdeel van deze geestelijke ontwikkeling. De werker moet in het oog houden wat hij aan kan, wat hij nodig heeft, hoe hij bijvoorbeeld in situaties waarin hijzelf ook met dingen worstelt met zijn innerlijke ruimte om kan gaan (interviews A, C, D).

Ook het kijken naar wat voor jou belangrijke waarden zijn, en deze leren cultiveren in jezelf, vormt een belangrijk aspect van de geestelijke ontwikkeling van de werker. De beoefening geeft aanleiding tot het beschikbaar maken in jezelf van deze waarde, en met het in praktijk brengen van die waarde kan er een kruisbestuiving plaatsvinden naar verdere beoefening (interview E.).

Aansluitend op deze beoefening kan het aangaan van therapie, en het volgen van trainingen en opleidingen om jezelf en met name je persoonlijkheid dieper te leren kennen als voorwaarde gelden om instrument te kunnen zijn (interviews A, C, E). Deze kennis maakt dat onderscheid gemaakt kan worden tussen wat vanuit eigen belang en projectie tot stand komt in een gesprek, en wat vanuit een meer zuivere bron ontstaat en wat gekarakteriseerd kan worden als instrument zijn. Alle respondenten benadrukken dat dit laatste van het grootste belang is.

3.3.2. Het klimaat van instrument zijn

Wanneer je je als individu meer richting het geestelijke ontwikkeld hebt, zoals boven werd toegelicht, dan raak je langzaamaan in staat om het klimaat van instrument zijn te verwezenlijken. Dit houdt in dat je steeds beter 'er kunt zijn' voor een ander (interview A, B, D), een open houding hebt van betrokkenheid, aandacht, aanwezigheid, beschikbaarheid (Alle respondenten noemden deze zaken), en nabijheid (Met name respondenten A en E). Dat je belangeloos (interview A) en zonder oordeel troost kunt bieden, een rustpunt kunt zijn waarin de ander tot

---

² Tussen haakjes geef ik aan welke respondenten met name het gemaakte punt benoemen.

zichzelf kan komen (interview E). Je leert de ander lief te hebben, te respecteren, en te accepteren (allen). Je bent steeds meer in staat om afgestemd op een hogere orde, liefde (interview B, C, D, E), compassie (interview E), fundamentele menselijkheid present te stellen, over alle persoonlijke grenzen heen (interview E).

Deze zijnshouding, dit klimaat van instrument zijn is echter niet statisch aanwezig. Het mag ook ontstaan in het gesprek, het mag zich ontwikkelen (interview B). Respondenten (interviews B, C b.v.) benoemen ook dat het er in een ontmoeting eerst wel kan zijn, dan even vergeten kan raken om later weer teruggevonden te worden; deze kwaliteit in zichzelf, deze afgestemdheid. Ook is het mogelijk dat een persoon zodanig op de werker als instrument inwerkt dat deze het gevoel heeft dat zijn openheid wordt dichtgegooid (interview D), of zijn er typen mensen die de werker meer dan anderen verleiden om voor hen aan het werk te gaan (interview C). Als je er niet in zit, in die afgestemdheid op een zuiverder orde, dan kun je dit merken aan dat je moe raakt, je doet te veel je best (interviews A, C); je stelt als maar vragen terwijl als je daarmee ophoudt soms plotseling de ander actiever aanwezig komt (interview B). En soms zing je even een eigen melodie die niet aansluit bij waar de ander zit (interview B). Al deze dingen komen voor in het spectrum van instrument zijn, dat alleen als dynamische kwaliteit in een mens gezien mag worden.

3.3.3. In de ontmoeting

Vanuit een individuele geestelijke ontwikkeling raak je meer in staat een kwaliteit van instrument zijn, die met name gekenmerkt wordt door een open en ruimtebiedende houding waarin liefde en respect centraal staan te verwezenlijken. Deze voorwaarden maken mogelijk dat er een wezenlijke ontmoeting met een ander kan plaatsvinden. Of deze ander ingaat op de uitnodigende houding van de werker hangt af van de behoefte in de ander aan niet zomaar een gesprek (interview D, E), en het juiste moment (interview E).

Als de behoefte aanwezig is en het juiste moment kennelijk daar, dan kan een wezenlijk contact ontstaan tussen de ander en de werker als instrument. Er kan als het ware een 'brug' ontstaan waardoor men op een gevoelsniveau communiceert (interview D). In tegenstelling tot een gesprek van hoofd tot hoofd is dit een gesprek van ziel tot ziel, of van innerlijke stem tot innerlijke stem (interview C). In zo'n gesprek gaat het erom de ander bij zichzelf te brengen, de verbinding te laten vinden tot zijn eigen innerlijke plek van rust, ruimte en ontspanning (interview E), zijn eigen innerlijke stem (interview C), zijn eigen verhaal en wat er voor hem of haar op dat moment toe doet, de kern raakt (interviews A, B, C, D, E).

De raadswerker als instrument kan in zo'n ontmoeting gebruik maken van intuïtieve ingevingen die bij de ene werker feitelijk altijd kloppen (interviews C, D), waarop je leert vertrouwen (Interview A) en bij de ander meer als pogingen of mogelijke antwoorden ingebracht kunnen worden (interviews B, E). Het is verder een subjectieve aangelegenheid waarbij de werker resoneert op de klanken die in zijn klankkast komen. Of in andere woorden, zoals hij afgestemd of 'ingetuned' kan zijn in dat moment (interview A, B, C, D, E). Antwoorden kan hij met een mengsel van buik, borst en hoofd (interview B). Het wordt ook wel wijsheid genoemd, van waaruit geantwoord wordt. Deze wijsheid bestaat dan ook uit meerdere aspecten van kennis en

ervaring (interview E). Óf de werker antwoordt is aan hem om af te wegen. Soms kan de werker besluiten een ingeving niet in te brengen omdat voorop staat dat wanneer er een antwoord uit de ander zelf komt, dit altijd beter is (interview D).

Waar verschillende mensen samen komen en zich op elkaar afstemmen kan er iets ‘meer’ bijkomen in het gesprek of in de ontmoeting. Er kan een (kosmische)energie of geestelijke werking ontstaan waar verschillende respondenten van zeggen een ‘doener’ of uitdrukking van te zijn (interviews B, C), of iemand die deze kwaliteit van liefde present kan stellen, kan vertegenwoordigen (interview E). Ook wordt er gezegd dat men kanaal of doorgeefluik kan zijn in de ontmoeting bijvoorbeeld in het voorbereiden en houden van een uitvaardienst (interview A). In elk geval is deze transcendente energie een energie die een gevoel van liefde, geborgenheid, warmte, troost, en helende werking in zich herbergt en in de aanwezigen voelbaar doet worden. Het gevoel omvat te worden door iets groters is een gedeelde ervaring (interviews B, C, E).

3.3.4. De vreugde van instrument zijn

Wanneer je instrument bent, en wordt aangesproken in je kwaliteit en tot je recht mag komen als een nuttig instrument waarmee een ander geholpen is, dan kan dit een heel vreugdevolle ervaring zijn. Er wordt opgemerkt dat het heerlijk is, wanneer je je instrument goed hebt kunnen inzetten (interview A), dat het gebruikt werd, omdat een instrument per definitie functioneel wil zijn (interview C). Het is zalig om instrument te zijn, zegt een van de respondenten, omdat je zo nabij mensen mag komen, en wat voor ze mag betekenen (interview D). Het is voedend, stimulerend, bevredigend en heeft een prettige focus zegt weer een andere respondent (interview B). Het geeft iets, het heeft een eigen kracht. Je kunt iets met het leven beginnen waarbij je voelt dat het zich verder zal ontwikkelen. Je bent in staat om te gaan met hetgeen zich aandient, zonder te blokkeren (interview B). In die zin gaat het ook vanzelf, gemakkelijk (interview A, B, C, D). Is het werk eenvoudig (interview A, C). En is het eigenlijk geen werk meer (interview C, D) maar sta je in de stroom van het oerlevensgevoel, een gevoel van beweging en rust tegelijk, van creativiteit (interview B). Het is een kostbaarheid tot slot, instrument te mogen zijn, omdat je de fundamentele menselijkheid in de vorm van liefde en compassie voor alles en iedereen present mag stellen (interview E).

3.4 Resumerend

Als ik terugblik op dit hoofdstuk en op alle gegevens die hierin zijn verzameld, en dan met name ook de rode draden die ik aan heb gegeven hierboven, dan valt mij een zekere ontwikkelingsgang op. Deze ontwikkelingsgang begint bij de werker die instrument wil worden, dit verlangen bewust of onbewust in zijn levensweg getekend ziet. Vervolgens groeit deze werker als persoon naar instrument zijn toe, en raakt in staat om een klimaat van openheid en belangeloze liefde en aandacht te verwezenlijken dat bij dit instrument zijn hoort. In de ontmoeting met de ander komt instrument zijn tot uitdrukking en kan er iets ontstaan als een mysterieuze werking. Tot slot kan de werker gevraagd worden naar hoe dat is voor hem of voor haar, instrument zijn, waarop deze antwoordt dat dit een voedende, kostbare, heerlijke, zalige ervaring is.

Hoofdstuk 4

Synthese van theorie en praktijk, eigen overwegingen en beantwoording van de vraagstelling

4.1 Inleiding

Nu dat de literatuur ons verschillende inzichten heeft verschaft, en ook de interviews met geestelijke begeleiders ons aanwijzingen hebben gegeven in het denken over instrument zijn, komen we allereerst toe aan een vergelijking tussen deze gegevens, waarbij ik een synthese voorstel. Hieronder zal ik deze synthese uitwerken in aspecten van instrument zijn.

Vervolgens zal ik, dit keer vanuit mijzelf, opnieuw kijken naar wat we middels de auteurs en respondenten aan inzichten hebben gevonden. Op grond hiervan en op grond van wat er zoal nog vanuit mijzelf gezegd wil worden zal ik komen tot enkele persoonlijke uitwerkingen. Deze persoonlijke inbreng wordt verantwoord door de overtuiging dat een onderwerp als dit, naast besprekingen van inzichten van anderen zoals een beschrijvend en explorerend onderzoek behoort te doen, ook vanuit de eigen innerlijke beschouwelijkheid gezien moet worden. Deze subjectieve objectiviteit geeft de bespreking als geheel mijns inziens de juiste toon; een toon van doorleefdheid.

Een auteur die we in dit onderzoek eerder tegenkwamen zegt over dit onderwerp het volgende: “Het is mijn overtuiging dat theorievorming in levenszaken gelijke tred dient te houden met situaties van mensen, wat betekent dat de wetenschapper dergelijke zaken en situaties in zichzelf beluistert en van binnenuit tot beschouwing komt. Door te blijven denken in abstracte begripsmatigheid, resoneert er geen werkelijkheid die de binnenkant raakt. (...) Om adequaat met levenszaken te kunnen omgaan is een innerlijke bekendheid daarmee een voorwaarde. Van de geestelijk verzorger en van de wetenschapper vraagt dat ook een perceptuele benadering (De Wit, 1993, p.96), wat inhoudt dat het hart het centrum van waarneming is, om op die manier tot situaties door te dringen en in te zien wat er bij deze persoon als geheel speelt. Deze werkelijkheidsbeleving genereert directe kennis en verschaft een werkelijk begrip.” (Jorna, T. 2005)

Kortom, in dit hoofdstuk wil ik ook mijn eigen beschouwelijkheid de ruimte geven, mijn eigen innerlijke belevingswereld een stukje verkennen en mededelen opdat een meerwaarde ontstaat. Ikzelf als onderzoeker ben sowieso altijd al in het werk aanwezig, immers, ben ik niet degene die de vraagstelling heeft bedacht? Is het niet mijn selectie van literatuur en respondenten

geweest? Mijn verwerking van het materiaal? Wel moet gezegd dat de eigen inzichten, in ieder geval voor wat dit aangaat, niet ‘af’ zijn, uitgekristalliseerd. In die zin zullen er ook ‘losse eindjes’ zijn, dingen die ik nog niet helemaal kan zeggen zoals bijvoorbeeld over de plaats en verhouding van mezelf ten aanzien van het goddelijke of God. Of over hoe het nu precies zit met de inzichten die opdoemen tijdens een gesprek. Waar zij vandaan komen, uit welke sfeer... Maar nu loop ik op de zaken vooruit. Van belang blijft dat deze vragen waarover wel werd nagedacht maar geen definitieve uitspraken werden gedaan, juist de charme van het werk uitmaken. Zij doen geen afbreuk, maar verrijken het onderzoek doordat men kan zien dat het werkelijk om levende materie gaat.

4.2 Synthese

In hoofdstuk twee gaf de literatuur ons allereerst als beeld een geestelijke context. Een *buitenhemelse sfeer* waarbinnen de *persoon* met zijn *persoonlijkheid of ego* zich dienstbaar op kan stellen. Dit om zelf uiteindelijk in een *paradox van aanwezig zijn en afwezig zijn*, in de eenmaligheid van het moment, zich over te geven aan een geestelijke werking. Waarbij de ander geholpen wordt in het vinden van antwoorden op levensvragen.

De empirische gegevens laten ons in hoofdstuk drie een beeld zien waarin de raadswerker als instrument een *geestelijke ontwikkeling* doormaakt waarbij het *klimaat van instrument zijn* langzamerhand verwezenlijkt kan worden en waarbij *in de ontmoeting* intuïtieve inzichten in de werker kunnen opkomen waarmee de ander geholpen kan zijn. Ook is er sprake van een geestelijke werking in die ontmoeting, een werking die een gevoel van rust en ruimte geeft, een gevoel van dat het leven goed is zoals het is. Het gevoel te staan in deze stroom van creativiteit en leven wordt gekenschetst met *de vreugde van instrument zijn*. Het geeft de werker als instrument een kostbaar en vreugdevol gevoel.

De synthese van de gevonden theoretische gegevens en de verzamelde empirische gegevens zal nu bestaan uit een bespreking van aspecten van instrument zijn die deels –inhoudelijk- al eerder werden benoemd. Echter op deze plek is het de bedoeling dat een totaalbeeld geschetst zal worden, bepaalde zaken die overeenkomen in literatuur- en praktijkmateriaal zullen bijvoorbeeld in elkaar geschoven kunnen worden, samengevoegd en onder elkaar gezet.

Geestelijke achtergrond

Instrument zijn wordt gesitueerd tegen een geestelijke achtergrond. Het gaat hier om een ‘buitenhemelse sfeer’ die onze werkelijkheid doortrekt, een kosmos die ons omspant, een bron van leven waaruit de mens opduikt. Het is een geestelijke wereld van schoonheid, goedheid, kennis, ‘weten’ en waarheid, waarmee wij verbonden zijn, maar waarvan we tegelijkertijd gescheiden zijn. Dit gescheiden zijn ervan en toch ook intrinsiek verbonden zijn ermee geeft de mogelijkheid om ernaar te verlangen, en om in momenten deze dimensie te ‘schouwen’. Wanneer

deze buitenhemelse sfeer wordt waargenomen dan ervaart men dat als mens als een genadevolle gebeurtenis, een kostbare ervaring die ons verrijkt.

Uitgekristalliseerde persoonlijkheid

Instrument zijn is vervolgens een kwaliteit of bekwaamheid die door een mens die zich geestelijk ontplooit, ontwikkeld kan worden. In eerste instantie voltrekt deze ontwikkeling zich geheel in de persoonlijkheid zelf. Vanuit het lichamelijk persoon zijn, dient de persoonlijkheid onderzocht te worden. Een uitgebalanceerde, uitgekristalliseerde persoonlijkheid is voorwaarde voor instrument zijn. Zo leert men dan zichzelf kennen in het goede en schaduwrijke van zichzelf. Men leert zichzelf te accepteren, en lief te hebben ook. Het denken als kostbaar instrument kan worden ingezet in de onderneming om deze vele zaken die zich innerlijk, maar ook in de buitenwereld, voordoen te helpen onderscheiden en tot klaarheid te brengen in zichzelf. Ook het schoonmaken van zichzelf middels meditatie, de stilte opzoeken, wandelen, de dag overdenken, praten met anderen enzovoorts wordt als vaardigheid eigen gemaakt. Men komt ook tot het cultiveren van belangrijke waarden in zichzelf om een beter mens te worden en leert zich te oefenen hierin.

Voerman worden

Een volgende stap in de geestelijke ontwikkeling van instrument worden treedt buiten de oevers van de eigen persoonlijkheid of buiten wat men zoal onder het 'ik' kan verstaan. Men leert in contact te treden met een eigen innerlijke stem of geestelijke dimensie in zichzelf. Men leert voerman te worden tussen deze wereld en die geestelijke wereld in hem en overal om hem heen; een kanaal, tussenwezen, medium, middel, poort, doorgeefluik, 'doener', uitdrukking of vertegenwoordiger daarvan. Het is een gevoeligheid voor het mysterieuze onbenoembare of transcendente dat de profane wereld doortrekt. Dit betekent een doorbreken van het geconceptualiseerde bewustzijn dat uit conditioneringen en aangeleerd gedrag is opgebouwd. Het ego maakt zich in die zin dienstbaar aan een andere kracht, een geestelijke werking van binnenuit, de ziel, een hogere orde; hij geeft zich over in 'willingness'. Vanuit deze intrinsieke aanwezigheid voorbij het 'kleine ik' kan de werker als instrument leren schouwen in die andere wereld middels het 'hogere denken' dat van nature creatief en 'schoon' is. Dit schouwen brengt hem inzicht en 'weten'; een waarlijk begrip van de dingen.

Aanwezig en afwezig tegelijkertijd

Door zich zo over te geven en het ego zijn plek te wijzen wordt de werker die instrument is paradoxaal genoeg scherper zichtbaar, meer zichzelf. Zijn verbondenheid met de oerbron maakt dat hij zijn eigen 'Woord' kan leren spreken: dat te doen en dat te zeggen wat hij doen moet en zeggen moet. Hij leert vanuit universaliteit een heel eigen antwoord geven op het leven. Zo is de werker transparant, ruim en open omdat hij voorbij de statische ego-structuren vanuit dat transcendente innerlijke centrum aanwezig is bij zichzelf en bij wat zich aan hem aandient; en tegelijkertijd omljnd, 'eigen' en authentiek omdat hij zich werkelijk uitsprekt in de gewone

dagelijkse wereld en daarom ook juist meer contouren krijgt als *die* waarlijk levende mens in *déze* situatie.

‘Er zijn’ door de verbondenheid vanuit het hart

De raadswerker die instrument is ervaart in zijn voortgaande geestelijke ontwikkeling een steeds grotere verbondenheid met zichzelf, de oerbron van zijn bestaan, en met mens en wereld. Het is een verbondenheid vanuit het hart, liefde voor mensen, een zijnshouding van compassie, ‘fundamentele menselijkheid’, een afgestemdheid op het hogere. Het is een intuïtieve zijnstoestand waarin stilte en schoonheid een rol spelen en toegewijdheid aan ‘de ander’, ‘het andere’, ‘iets’, het mysterie, de oerbron van leven, het goddelijke, het moment. Er is sprake van een toegenomen gevoel van eenmaligheid, van nú. De raadswerker als instrument heeft in die zin een grote tegenwoordigheid van geest, of kan die in momenten opbrengen. En vanuit het bewustzijn van verbondenheid met alle mensen en leven, zijn compassie en fundamentele menselijkheid, en zijn vermogen om in het moment aanwezig te zijn, belichaamt de werker als instrument een klimaat van beschikbaarheid voor een ander. Hij wil ‘er zijn’ voor de ander, betrokken, aandachtig, aanwezig, belangeloos, dienstbaar en zonder oordeel. Nabij als een rustpunt waarin de ander hernieuwd contact kan opnemen met zichzelf en waar het echt om gaat op dat moment in zijn leven.

Van ziel tot ziel

Wanneer de verbondenheid van hart tot hart in het bewustzijn van de werker is doorgedrongen kan hij een wezenlijke ontmoeting aangaan. De raadswerker als instrument, in de ontmoeting met een ander die op dat moment behoefte heeft aan dit wezenlijke contact, kan het contact ervaren als een ‘brug’ op gevoelsniveau die tussen beiden ontstaat. Het is een gesprek van ziel tot ziel waarbij de werker zich afstemt of ‘intuned’ op de ander én het ‘hogere’, of in tegenovergestelde terminologie: zijn eigen diepste kern. In de tussenruimte van die brug kan een geestelijke werking ontstaan. Dan ‘loopt het gewoon’, is het werken gemakkelijk, eenvoudig, en kan zich tevens plotseling inzicht voordoen, een ‘weten’ dat klopt. De ander kan zelf tot dit weten komen in het gesprek, door de open en liefdevolle op acceptatie gegronde houding van de werker, maar de werker kan ook zelf zo’n inzicht krijgen waarmee hij dan kanaal of doorgeefluik van die geestelijke werking is geworden en zijn intuïtieve weten kan inbrengen in het gesprek. Anders gezegd is het een resoneren dat de werker doet. Hij resoneert en geeft terug vanuit een mengeling van ‘borst, buik en hoofd’. Het is een soort intuïtieve wijsheid die ook aspecten in zich kan dragen van kennis en ervaring die de werker met zich meebrengt. De werker staat kortom open en tast af met alle zintuigen die hij heeft, en ook hier zegt men een doener of vertegenwoordiger te zijn als instrument.

Staan in de stroom van het oerlevensgevoel

Het delen van de geestelijke dimensie die ontstaat waar mensen zich werkelijk samen afstemmen, is een heilzaam delen van warmte, liefde, geborgenheid, troost, het gevoel dat het leven goed is,

dat de dingen zich ontwikkelen naar het goede toe, ondanks alles, en een creativiteit van het staan in de stroom van het 'oerlevensgevoel'. Het is een ervaring van omvat worden door iets groters waaraan de werker als instrument heeft bijgedragen, al heeft hij er geen macht over, noch zeggenschap. Het is een 'klein wonder' of 'een wónder'. Het is heerlijk, voedend, stimulerend, bevredigend om in de eigen kracht van zo'n ontmoeting te staan. Het is zalig om zo nabij mensen te zijn, iets te kunnen betekenen voor een ander, nuttig te zijn als instrument. De geestelijke verworvenheid om op deze manier in contact te staan, mee te werken aan een helende ervaring tussen mensen en in mensen en zelf gevoed te worden is mijns inziens optimaal instrument zijn als raadswerker.

Ik, de ander en het mysterie

Instrument zijn gaat over ik, de ander en het mysterie. Een mysterie dat ik associeer met de dimensie van het geestelijke. Deze drie elementen vormen de basis van 'de raadswerker als instrument'. Het gaat eerst over 'ik' als persoon met eigenschappen; dan komt men in de geestelijke ontwikkeling tot acceptatie van zichzelf in het besef van wezenlijke verbondenheid met het oerlevensprincipe, het mysterie dat leven geeft. In dankbaarheid voor dit leven groeit liefde over het persoonlijke heen uit tot liefde voor alle mensen en het bestaan. Dan komt de samenwerking van mens tot mens tot stand in die liefde, en heeft de geestelijke werking het laatste woord waar het die alles doortrekkende vitaliteit en kwaliteit van leven en liefde en geborgenheid vertegenwoordigt. Zo kan de raadswerker als instrument binnen het gebied van de geestelijke begeleiding verstaan worden als de bekwaamheid van- of kwaliteit in een mens om, in momenten en soms meer en soms minder, die relativering moet gemaakt, dienstbaar te zijn aan het mysterie van leven en de andere mens die daarin opduikt en om raad vraagt.

Kortom, instrument zijn als synthese van theorie en empirie wordt hier in verschillende aspecten uitgeschreven. We krijgen een beeld te zien van een bekwaamheid of kwaliteit die de werker zich middels een geestelijke ontwikkelingsweg eigen kan maken. Deze kwaliteit ligt ingebed in een levende geestelijke wereld van waarheid en 'weten' die als vermogen door de werker geschouwd kan worden. De liefde die in de werker groeit door de steeds verdiepende relatie met het goddelijke, overstijgt zijn eigen hart en hij herkent zichzelf in ieder ander mens. Dan kan de werkelijke ontmoeting plaatsvinden, van ziel tot ziel. In deze ontmoeting kan inzicht ontstaan in de werker of in de ander. En wanneer het stroomt, dan heeft men de heerlijke ervaring van het staan in de oerstroom van het leven. De geestelijk begeleider en de ander worden omvat door het mysterie dat in en om hen werkt.

4.3 Eigen overwegingen

Hierboven werd een eerste antwoord gegeven op de vraag naar wat men verstaat onder de raadswerker als instrument binnen de geestelijke begeleiding. Dit antwoord werd gegeven op grond van aanwijzingen uit literatuur en praktijk. Zoals in de inleiding al werd aangekondigd wil

ik nu vanuit mijzelf een beweging maken allereerst langs de verschillende auteurs en respondenten in de paragraaf *'Het graduelele van instrument zijn'*, om daarbij eigen inzichten en ervaringen te verwoorden. Vervolgens zal ik nog enkele andere zaken bespreken vanuit de eigen beschouwelijkheden in de paragraaf *'Dimensies van het geestelijke'*. En in de laatste paragraaf *'Kanaal voor het leven'* een eerste evaluatieve beweging maken voorafgaand aan de officiële conclusie.

4.3.1. Het 'graduele' van instrument zijn

Ik meen dat er een oplopende graduele lijn zichtbaar wordt in de bespreking van het onderwerp. Concreet gaat het volgens mij om een lijn waarbij de dingen steeds meer betekenis krijgen tegen de achtergrond van een geestelijke dimensie. Men ontwikkelt als het ware een 'geestesbeschouwing' waarbij de wereld van het geestelijke steeds bekender terrein wordt, meer structuur, vorm en inhoud begint te krijgen. Men spreekt zich ook steeds duidelijker uit als het gaat om de drie kerngebieden van het ik, de ander en het mysterie dat alles doortrekt. Tevens wordt de verbinding met deze geestelijke werkelijkheid steeds explicieter gezocht en bevestigd in een diepere overgave aan deze bestaansbeweging. Werkelijke geestelijke hulp of het vinden van richting, kan alleen vanuit deze dimensie ontstaan, in de genadevolle werking in het moment, dit is het diepste besef dat de werker als instrument kan hebben. De overgave aan dit principe is essentieel voor wat betreft werkelijk instrument zijn denk ik.

Deze graduele lijn is waar te nemen in de volgorde waarop de auteurs eerder al werden besproken, en de lijn is zichtbaar in de persoonlijke (levens)verhalen over geestelijke ontwikkeling van de raadswerkers die werden geïnterviewd. Of we de respondenten ook in een bepaalde volgorde zouden kunnen plaatsten op grond van deze lijn is evenwel de vraag. We zullen die later in dit hoofdstuk opnieuw tegenkomen en nader bekijken. Nu werpen we dan eerst de blik op de auteurs.

De auteurs nader belicht

Ik zie auteurs als Van Praag of Hoogeveen in wat ik van hen gelezen heb toenadering maken tot de bevestiging en uitwerking van instrument zijn in de zin dat zij spreken over de kosmos waarin we allen opgenomen zijn, dat het om het hart gaat, beschikbaarheid, belangeloosheid en om de liefde en verbondenheid tussen mensen...³ Maar er lijkt ook een soort schuchterheid te zijn ten aanzien van het ofwel zich werkelijk uitspreken van Van Praag aangaande zijn verbindingen met dat kosmische en heilige waar hij af en toe wel iets over laat vallen, ofwel een schuchterheid ten aanzien van een overgave aan iets dat de mens te boven gaat, hem overstijgt, in het geval van Hoogeveen. Ze spreken beiden over persoonlijke ontwikkeling, het belang van het hebben van een uitgebalanceerde persoonlijkheid ook, maar verbinden dit dus niet met een meer geestelijke werkelijkheid die als een levende werkelijkheid aanwezig en ervaarbaar is. Het moet echt op het vlak blijven van interpersoonlijke betrekkingen en kan daar wel vormen aannemen van verbondenheid, solidariteit en liefde bijvoorbeeld.

---

³ Ik verwijs graag naar de hoofdstukken over de literatuur en de empirie als het gaat om citaten. Ik veronderstel dat hetgeen ik eerder in die betogen heb aangehaald nu als algemeen herkenbare inhoud mag worden behandeld.

Als we dan nog even bij de literatuur blijven, volgen in hoofdstuk twee auteurs als Andriessen, Jorna en Hillesum. In deze literatuur vind ik al meer aanknopingspunten voor wat ik zie als instrument zijn. Het gaat dan bij Andriessen over aanwezigheid als een meer transcendent principe. Bij Jorna over een tussenruimte waarin het geestelijke een werking kan hebben. En Hillesum spreekt erover dat een mens medium kan zijn voor een meer geestelijke orde met een eigen wil en wezen. Ook de werker zelf heeft een ontwikkeling te gaan in de richting van overgave aan een goddelijke of geestelijke dimensie (Andriessen). Toegespitst lezen we bij Jorna aanwijzingen over hoe het in het werk zelf eruit kan zien, deze kwaliteit van instrument zijn. Het heeft te maken met een doorbreken van geconceptualiseerd bewustzijn, een openbreken van het ego om ruimte te maken voor die geestelijke werking. In die zin specificert Jorna mijns inziens al weer meer dan bijvoorbeeld Andriessen, die soms toch nog meer vanuit theologische concepten blijft spreken waardoor de tastbare werkelijkheid van de levende onderstroom soms wegschiet.

Vervolgens zien we in het werk van Duintjer en Goldberg instrumentschap expliciet verschijnen als een gegeven dat van doen heeft met een transcendente, intuïtieve wereld waarin 'weten' en waarheid verborgen liggen die het gewone dagelijkse bewustzijn te buiten gaan. Intuïtieve ingevingen kunnen licht doorlaten vanuit deze schone wereld, men kan hierin 'schauwen'.... Zij werken heel specifiek uit hoe deze wereld van intuïtie zich aan een mens aandient, hoe je open moet staan, gevoelig moet worden en ontvankelijk, en wat er dan gebeurt, welke kleur of geur er vanuit gaat zoals Duintjer bijvoorbeeld het verlangen in de vorm van Eros een meevoelbare plek geeft als tussenwezen. Het thema komt op die manier dichterbij, wordt meer met herkenbare drijfveren in mensen verbonden. Waar Van Praag soms abstract aanvoelt, neemt Duintjer of ook Goldberg in zijn voorbeelden van schrijvers en musici die instrument zijn voor een intuïtieve kracht die door hen heen komt, een veel directere weg om te zeggen wat gezegd wil worden.

In het werk van Korteweg en Korteweg-Frankhuizen wordt de grens in het bijzonder verlegd. Instrumentschap wordt hier tot in detail uitgewerkt. Systemen die mij doorleefd en vanuit de ervaring opgesteld over komen, geven aan hoe de verhouding mens-geestelijke wereld ligt. Duidelijk wordt hoe de geest wil doorwerken in het instrument dat de persoonlijkheid hem kan bieden wanneer deze zich dienstbaar opstelt. De werkingen hierbinnen worden benoemd zowel op het vlak van de persoonlijkheidsontwikkeling als ook op het vlak van geestelijk inzicht. Zo krijgt men inzicht in hoe tot openheid en ruimte gekomen kan worden, door te leren hoe men waarnemer moet zijn van het innerlijke gedruis. Om uiteindelijk los te komen van de eigen stemmingen en persoonlijke bedoelingen, zodat je beschikbaar raakt innerlijk. Dit dan in contrast met de beschikbaarheid zoals Van Praag die wel benoemd heeft, maar niet verder uitwerkte. Hoogeveen sprak dan in ieder geval nog over de wijze waarop haar beschikbaarheid in de praktijk vorm kreeg. De Kortewegs gaan ook verder dan bijvoorbeeld Jorna omdat ze zo praktisch ingaan op welke arbeid je als mens moet verrichten, welke oefeningen je precies kunt doen etc. Het is een heel doe-baar geheel dat zij presenteren, een uitgewerkte ontwikkelingsweg, zonder dat het 'plat' wordt of de meer geestelijkheid van de zaak uit het oog verliest.

In het werk van Gerald May komt instrument zijn tot een volledige bekentenis aan het goddelijke principe. Hier worden geen concessies meer gedaan maar wordt, in de lijn overigens van de Kortewegs ook, gesteld dat hulp alleen geboden kan worden wanneer zonder voorbehoud op het goddelijke wordt vertrouwd. Alleen daar kan de hulp vandaan komen. Instrument zijn als overgave of 'willingness' in tegenstelling tot 'willfulness' is een bekwaamheid van dienstbaar zijn aan het allerhoogste en heiligste. De hulpverlener mag nimmer de pretentie hebben dat de hulp door hem of haar op persoonlijke titel werd geboden. Dit toch te doen zou meer kwaad doen dan goed in het proces van groei waarin de werker zelf als ook de ander verkeert. Ik denk dat May zich duidelijk uitspreekt over de bron waar vandaan hulp kan komen. Deze volledige overgave aan het goddelijke principe kan mijzelf soms nog wel bevreemden, of meer nog bevrozen, het is een werkelijk opgeven van alle controle en geneigdheid om dingen op te lossen. Toch moet ik zeggen dat ik meen dat juist deze werkelijke overgave en het over-geven van de dingen nodig is om de geestelijke werking toegang te verlenen.

Sebök en Petkova verwezenlijken qua literatuurbronnen in de graduele lijn die ik zie binnen het instrument zijn- en worden het slotakkoord. De spiritualiteit is er een van overgave aan, opnieuw, het goddelijke of geestelijke. Zij werken als musici, vertolkers, met de kwaliteit van instrument zijn daar waar zij gevoelig en ontvankelijk moeten worden voor wat er vanuit die geestelijke wereld middels de componist in de wereld werd gebracht. Deze vaardigheid of bekwaamheid heeft alles van doen met overgave van hart en ziel, maar ook van de persoonlijkheid. Dienstbaarheid aan wat er door hen als kanaal vanuit het geestelijke reservoir mag heenkomen is denk ik de kern. Zij geven aan hoe de mens die instrument wil zijn al zijn innerlijke rumoer moet honoreren, zonder zich erin te verliezen. Het vraagt een grote discipline qua geestelijke ontwikkeling zoals ik hem hier heb gesteld. Acceptatie van de dingen in zichzelf betekent geen verzanden in of blijven hangen aan, maar een continue beschikbaarheid, of zij nu wordt benut en de inspiratie komt, of niet. Zij geven de volledige overgave zoals ook May die ziet vanuit het perspectief van de musicus een invoelbare praktijk.

Wat ik hier voor mijzelf concreet meeneem van de auteurs, is de steeds explicietere overgave aan het geestelijke, dat overigens in veel van de bronnen wordt aangeduid met het goddelijke. Dit is tevens het meest in het oog springende element van die graduele lijn die ik aanvankelijk beschreef. Het geestelijke of goddelijke als humuslaag waarop instrument zijn zich ontwikkelt. Het is steeds meer een uitspreken- leven- en bevestigen van overgave aan dit principe dat we ook met geestelijk aan kunnen duiden, maar dat toch vooral gehonoreerd moet worden als een enorme kracht waar aan wij ons moeten overgeven. Als we onze 'willende wil', d.w.z. onze kleine wil en persoonlijkheid overgeven of in dienst stellen van deze krachtbron, dan gaan we leven als instrument. We worden instrument voor een zuiverder levensbron die we in de wereld kunnen vertegenwoordigen en die tegelijkertijd overeenkomt met onze eigen diepste kern, wens en uitdrukking; en ons het gevoel van heelheid en gevoed zijn meegeeft. Wij representeren als instrument de uitdrukking van 'iets anders' en zijn tegelijkertijd de uitdrukking van onszelf, wat ons ten diepste gelukkig maakt.

Ik ken zelf de ervaring van thuiskomen in een centrum van liefde en van goedheid, wat ik dan kan aanduiden met 'god'. Het is een intens liefdevolle omhulling waarin ik in licht baad en alles goed is. Over het algemeen merk ik dat ik liever spreek over een universele kracht, bron, werking, of in termen schrijf van universum, geestelijke werkelijkheid etc. Mezelf tegenover een persoonlijke god plaatsen bevreest mij. Ik weet nog niet goed raad daarmee; hoe dat te zien. Toch in andere momenten voel ik een gestrengheid die me niet anders voorkomt dan dat ik moet bekennen en ook wil bekennen dat ik in God leef. Uit Zijn naam. Dat heeft dan te maken met ontzag, met de plotselinge wetenschap en het besef van mijn eigen nietigheid. Ja, we zijn groot als mensen, maar ook nietig in de aanschijn van het Bestaan als Levende Kracht, van God.

Voor mij drukt dat woord God een hoogste instantie van mysterie en grootsheid uit. En zelf ken ik geen dogma's noch negatieve ervaringen rond het woord. Het is positief geladen, het meest omlinjende begrip dat ik ken waarmee ik het hoogste dat ik zou willen aangeven zou kunnen omschrijven. Oerbron is hetzelfde, kosmische kracht is evengoed hetzelfde maar zou ik dan toch graag met hoofdletters schrijven, gewoon om de nadruk te leggen op de onmetelijkheid die ik wil aangeven. Dus het woord God, god of goddelijk komt soms in mij op en heeft dan met Hoge Dingen te maken, of Diepliggende Dingen; in mijzelf geworteld en zich om mij heen uitstrekkend. Ik gebruik de woorden door elkaar, wellicht om verschil qua intensiteit aan te geven soms met hoofdletters en soms ook niet.

Tevens tornt mijn aanduiding niet aan eigen verantwoordelijkheid of autonomie. Juist niet. Overgave aan de oerbron in mij die ik soms goddelijk noem, is eerder een op kracht brengen van een eigen innerlijke geestelijkheid van waaruit ik kan leven en werken, dan een uit handen geven van eigen verantwoordelijkheid of autonomie. Dit hangt samen met de paradox van enerzijds je overgeven aan het grotere, en anderzijds juist meer jezelf worden in die beweging. In mij komen hemel en aarde samen. Ik vertegenwoordig en belichaam die paradox. Het is aan mij, mijn unieke oerwoord te spreken, alleen door mij kan dit gebeuren.

Ik schrijf hier over God, god en het goddelijke een korte bekentenis, want instrument zijn heeft deze bekentenis nodig. Ik meen namelijk dat de overgave die we nu zo veelvuldig bij naam hebben genoemd en bij de auteurs nadrukkelijk aan het licht komt, een werkelijke overgave is aan dat grootse 'Iets', daaraan moeten we onze kleine op eigenbelang afgestemde wil dienstbaar maken, onszelf dienstbaar maken. En dat is iets dat moeilijk invoelbaar is te maken, en zo veel groter is dan enig denken kan bevatten, maar wat ik toch moet proberen te doen. Kortom, hoe we het geestelijke ook noemen, goddelijk of anderszins, de beschikbaarheid en dienstbaarheid aan die levende werkelijkheid blijft voor mij de kern waar het instrument zijn betreft.

En om ook nog kort iets over die dienstbaarheid aan het leven te zeggen. Ik ervaar dienstbaarheid aan het leven wanneer ik volg wat me in de kern van mijn zijn getoond wordt als de juiste weg voor mij om te gaan. Wanneer je doet waarvan je wéét dat het de juiste stap is voor jou, al gaat het tegen alle logica in, dan ben je wat mij betreft dienstbaar aan het goddelijke en tegelijk aan je eigen diepste kern; die vreemd genoeg ergens weer met elkaar verbonden zijn.

De respondenten nader belicht

In mijn logboek schrijf ik over mijn contact met de respondenten, over hoe ik hen heb ervaren en hoe zij instrument zijn. Hoe ik hetgeen ik heb gezien en gehoord kan duiden in het graduele ontwikkelingsperspectief dat zich al aan me kenbaar maakte en zo meer... Zo schrijf ik dan op enig moment:

“Ik kan me heel dankbaar voelen voor de gesprekken die ik heb mogen voeren. Die waren echt heel mooi. Elke ontmoeting heeft me ook duidelijk kunnen maken welke essentie in dit onderzoek geraakt wordt. Het is inderdaad een geestelijke werkzaamheid. Ik heb ervaren hoe telkens, bij de een meer dan bij de ander, er een sfeer van diepgang kon ontstaan. De lucht is dan geladen, ze is vol en diep, de stem van de spreker is anders, bedachtzamer, langzamer. Je kunt met je hand door de lucht bijna die ‘werkzaamheid’ aanraken, voelen. Ze hangt daar als een onzichtbare, maar o zo voelbare sfeer. Het heeft voor mij iets donkers, een soort diepe geur, ik heb het beeld van dampig mos erbij in een schemerig bos... Het is ook voedend, ik voel me er levendiger door, levender, niet sneller, iets dat ik met levendig associeer, maar wel intens levend. Ik voel me aangesloten, dat is het, alsof je je stekker in het stopcontact van het leven hebt gestopt. De cellen van mijn lichaam worden doorspoelt met dit goedje, die geestelijke werkingskracht. Heel mooi.

Bijvoorbeeld het hele gesprek met B. werd in een onophoudende werkingskracht gehouden. Zij is voor mijn gevoel een mens die bijna baadt in die sfeer, ze leeft erin. Ze is levendig en leuk als je haar ontmoet; en tegelijkertijd bleef het hele gesprek op die lagere frequentie waarin de dingen bedachtzaam afgetast werden. Die dingen sloten elkaar niet uit. Het was een onderaards moedergevoel, een mystieke ruimte die ik in haar ervoer. De geestelijkheid had een sterke verbinding met het vrouwelijke en aardse. Soms associeer ik instrument zijn met een meer helder schouwen, wat ik dan bij B. minder heb waargenomen. Toch vind ik B. werkelijk instrument omdat ik ook die onderlaag en die diepte herken als aspect van instrument zijn. Zij werkt met heel haar lichaam mee in de afstemming op de ander, resoneert vanuit borst, buik en hoofd op wat er op haar afkomt. En als het werkt dan staat zij in de stroom van het oerlevensgevoel en raakt zij gevoed. Prachtig toch!

Bij C. voelde ik een helderheid, een soort heldere geestelijkheid. Zij zit op een ‘lichtere’ frequentie dan B. naar mijn gevoel. Haar voor mijzelf achteraf innerlijk doorgronden was niet gemakkelijk, maar ik kwam toch uit op een zuiverheid, een doorschijnendheid die eigenlijk prachtig was. In eerste instantie voelde ik een soort ‘barnas’ waardoorheen ik niets kon voelen, alsof ze afgeschermd was voor mijn blikken. En dat kan natuurlijk voor een stuk zo zijn. Daarna echter merkte ik op in mijzelf dat deze vrouw zo direct zichzelf was en ‘schoon’, dat ik misschien wel niet hoefde te voelen achter de woorden omdat daar niets wezenlijks te vinden was. Het was daar gewoon helder. En dat lichtere is dus ook niet zozeer niet geestelijk, maar bij nader inzien een vermogen dat ik ook met dat schouwen in verband breng. Zij was in mijn beleving transparant. En de afstemming op de verticale lijn die zij in haar beoefeningen traint heeft daar denk ik mee te maken. Ik meen eigenlijk dat er een heel scala aan mogelijkheden is om dat geestelijke tegen te komen in mensen. Elk mens is als een caleidoscoop waar het licht weer op unieke wijze doorheen straalt.

D. vond ik een heel gevoelig mens en de interactie was heel plezierig. Ik voelde me door de ontmoeting met hem heel erg geraakt ook, er was een diepe emotionaliteit in hem aanwezig. Hij heeft een diep contact met het hart zou ik zeggen. De geestelijke werking had een dieprode straling als ik erop terugblik. Die straling was een geraaktheid van werkelijke betrokkenheid en medemenselijkheid. Ik ervoer die energie als ‘heerlijk’. Deze man

was ook degene die het had over het 'zalige' van het contact met mensen. Dat kan ik helemaal plaatsen. Zijn gave om intuïtief te weten wat hij in kan brengen om mensen te helpen bij zichzelf te komen is heel sterk ontwikkeld. Daar lag ook geen twijfel op. Wat ik in het bijzonder heel mooi vond was de ontwikkeling die ik in hem voelde tijdens het gesprek. De ontmoeting had een eigen werking die hem op het spoor van transcendentie in zijn werk bracht. Hij was verwonderd over de ontdekking dat in zijn werk er kennelijk momenten lagen waarin een 'brug' kon ontstaan waarin iets meewerkte dat niet goed omschreven kon worden. Als ik ook nadenk over het graduele van de geestelijke ontwikkeling dan denk ik dat D. hier een spoor oppakte waarin hij kennelijk verder wilde groeien. Zijn vermogen om via de intuïtie op te pakken waar een ander zit is ergens nog niet ingebed in een meer geestelijk perspectief zoals ik dat wel bij C. of B en ook bij E. heb ervaren. Dat intuïtieve vermogen kan in die zin nog bewuster een plek krijgen denk ik, ingebed raken.

In mijn ontmoeting met A. hebben wij heel veel gedeeld. De toon van het gesprek was vertrouwelijk en open. Er waren daarin ook momenten dat A. meer over het geestelijke sprak. Dit had dan vooral betrekking op haar persoonlijke, geestelijke ontwikkelingsweg in het onderzoeken van zichzelf als instrument dat zij als een heel gevoelig instrument beschreef. De subtiële manier van aanvoelen speelde haar parten in haar leven en het energiewerk leerde haar de juiste afstand en nabijheid te kunnen bewaren. Ook sprak ze over wat Van Praag altijd zei: het psychische komt thuis bij zichzelf, zo karakteriseerde zij ook haar ontwikkeling. Dat thuiskomen lag ook in de transcendente ervaring waarin ze inzag hoe mensen in hun hoofd zelf problemen maken. A. werd steeds vrijer van deze manier van leven, en ik had de indruk dat dit een geestelijke verworvenheid was. Instrument zijn was iets dat te maken had met in evenwicht blijven, in balans, innerlijk je rust kunnen bewaren. Een nuchtere, humorvolle, geestelijke kracht gaat er van deze vrouw uit. Die levendigheid heeft me echt gevoed en iets mee gegeven ook. Het was een stukje kracht dat ik kreeg, een soort energetisch cadeau van goud licht, zo ervoer ik het. Ik denk ook dat zij vanuit haar expressieve persoonlijkheid in haar werk heel sterk was. Maar haar instrumentschap vanuit dat innerlijke evenwicht en vertrouwen maken deze werker denk ik nog sterker. Een krachtig instrument als ik erop terug zie, vooral in het aanvoelen van dingen en mensen. Het schouwende vermogen, en dit kunnen plaatsen in meer transcendente-geestelijke kaders is minder aanwezig en dat wat er is hoeft niet zo expliciet benoemd voor haar, daar is de nuchterheid te groot voor als ik het goed heb gezien. Maar het vermogen om te staan in het contact met de ander vanuit het eigen centrum, dat toch wezenlijk niets anders is dan je diepste verbinding met een levende krachtbron die misschien wel niet zo anders is en verbonden is met de krachtbron die ons hele universum bezielt en aanwakkert, dit vermogen is instrument zijn!

En gisteren was ik dan bij E. Zij heeft een heel diepe blik op sommige momenten, als een roofvogel zo oer. Bij haar heb ik dan het gevoel gehad dat er deurtjes in haar ogen open gingen als ze afdaalde in die geestelijke wereld. Dan sprak ze heel langzaam en intuïtief, dan was het alsof 'er iemand anders praatte' die zij wel lichaam gaf. Het was alsof het een geheime kant van E. was die ik daar dan zag. Een naar binnen toe afgestemde kant die veel dieper en waarachtiger was. Heel mooi. Inhoudelijk kwam het ook overeen, zij vat instrument-zijn op als dat je mensen de gelegenheid en ruimte biedt om in jezelf te rusten. Nou, en dat men haar teruggeeft dat ze is als een rustpunt, dat kan ik beamen. Ik voelde me na dat gesprek opgeladen. Echt alsof ik in een weldadig bad was geweest. Het is ook haar overtuiging dat je een ander iets kunt geven van jouw rust, dat je dat in de ander kunt opwekken. En inderdaad, dat doet zij ook. Natuurlijk heb je wel eens na een goed gesprek dat je je opgelucht voelt, dat je terug bent bij jezelf, en dat is al geweldig. Maar deze vrouw liet me subtiel de ongewone ervaring meemaken dat ik 'er nog iets extra's had bij gekregen'. Het is een beetje alsof zo'n mens je meevoert naar je eigen

diepste punt, maar je dan nog even wat dieper mee trekt. Daar in die diepte of ruimte maak je dan contact met een soort vitaliteit. Dat is inderdaad een kwaliteit. Als je dat kunt, zo instrument kunt zijn, dan heb je waarlijk iets te bieden.

Maar nogmaals, in feite heb ik dit stukje geestelijke werking in ieder gesprek gevoeld. Het is een soort intimiteit en geconcentreerdheid in de betekenis van samengeperst, die geestelijke werkzaamheid. In de gesprekken met de respondenten was dit de diepste essentie van wat instrument zijn betekent volgens mij. De mate en het vermogen om deze sfeer of werking inderdaad in 'de tussenruimte' te mobiliseren, op te wekken waardoor je (beiden) met meer weggaat dan dat je kwam."

Zo schreef ik dan in mijn logboek over de ervaringen met de respondenten en dacht ik na over onder meer dat graduele aspect van instrument zijn dat van doen heeft met een geestelijke ontwikkeling waardoor de dingen steeds explicieter tegen een geestelijke achtergrond gezien kunnen gaan worden, bewust begrepen.

Het graduele van de geestelijke ontwikkeling zit met name in de persoonlijke verhalen van de respondenten waarin zij hierover vertelden. Het viel me veel moeilijker een hiërarchie aan te geven van wie meer of minder 'instrument' was, zoals ik wel in de literatuur kon aangeven welke auteur mijns inziens meer of minder aansloot op wat instrument zijn kan betekenen. Ik kwam er ook telkens op terug dat in feite alle respondenten instrument zijn. Ik schreef het eigenlijk al hierboven: "Ik meen eigenlijk dat er een heel scala aan mogelijkheden is om dat geestelijke tegen te komen in mensen. Elk mens is als een caleidoscoop waar het licht weer op unieke wijze doorheen straalt."

Het beeld van de caleidoscoop is heel sterk in me blijven hangen. En ik kan wel zeggen, zoals ik ook al eerder deed, dat ik werkelijk het oprechte gevoel heb dat ik dat 'licht' dat ik in het citaat noem, in elk van de respondenten heb kunnen waarnemen. En ja, in ieder werd dat anders weerspiegeld. Maar dat beeld van die verschillende weerspiegelingen in mijn geest is zo prachtig dat ik er ontroerd door raak als ik me erop afstem. Het heeft een intensiteit en zuiverheid die allen wat mij betreft representeerden. En al die kleuringen vormen de wezenlijke rijkdom die het mensdom aan dat heldere licht geeft. Alle respondenten zijn op hun eigen wijze kanaal voor het licht of de liefde waardoor een ander tot zichzelf en zijn eigen licht en liefde gebracht kan worden. Aangeraakt in of herinnerd aan krijgt de ander de kans om in zijn eigen centrum te komen.

De geestelijke werking die ik heb ervaren in alle gesprekken was fundamenteel. Ik schrijf er hierboven over en ik realiseer me dat dit een ontzaglijk belangrijk element is van instrument zijn. Het vitale, levende, de transcendente werkingskracht. Deze dimensie voelt heel wezenlijk, heel substantieel ook. Ik kom hier in de volgende paragraaf nog op terug, maar ik kan wel al zeggen dat de geestelijke dimensie complex is, niet eenduidig, en met vele gezichten en sferen. Dit is er één van die ik heel goed heb mogen ervaren.

Terwijl ik dit alles schrijf valt me binnen dat ik in mijn beschrijvingen van mijn ervaringen met de respondenten, wat ik zoal opgemerkt heb, gezien en gevoeld heb, in feite ook instrument ben. Op een bepaalde manier beoefen ik de vaardigheid van instrument zijn wanneer ik afstem op een innerlijk zintuig dat speurend en voelend, ziend en horend de werkelijkheid aftast. Ik speur in mijn innerlijk situaties af die eerder 'uiterlijk' waren. Eigenlijk kan ik dan niet meer van innerlijk of uiterlijk spreken, zij vallen samen in de beweging van het 'helder maken' of 'opdiepen'. In deze zin kan beter begrepen worden wat bedoeld werd met het 'beluisteren van het innerlijk' dat in de literatuur van Ton Jorna met name een plek krijgt. En dat van wezenlijk belang is in de praktijk van het raadswerk.

Kortom, zien we hier dat het graduele van de geestelijke ontwikkeling die ten grondslag ligt aan instrument zijn in het algemeen inhoudt dat er een soort 'geestesbeschouwing' wordt ontwikkeld waartegen de dingen van het leven bewust begrepen gaan worden. De geestelijke wereld krijgt in die zin meer vorm, inhoud en structuur. Men spreekt zich steeds duidelijker uit waardoor men zichtbaarder wordt. Tegelijkertijd bevestigt men dieper en dieper de verhouding met het geestelijke waaraan men zich dienstbaar tegenover stelt.

Kijkend naar dit graduele aspect zien we dat vanuit de literatuur met name een nadruk op een zich steeds explicieter uitspreken ten aanzien van het goddelijke zichtbaar wordt. Ik merk daarbij op dat het voor mij een zoeken blijft naar mijn verhouding tot deze goddelijkheid, maar dat de ervaring van thuiskomen in het licht en de goedheid van deze levende werkelijkheid mij wel bekend is en ook maakt dat ik kan zeggen dat instrument zijn werkelijk ingebed ligt in deze bestaansgrond die ik soms met het woord God kan aanduiden.

Vanuit de respondenten zie ik dat het graduele van instrument zijn met name in de biografische geschiedenis waarneembaar is. De respondenten schikken in een volgorde van meer of minder instrument zijn is niet de manier om hen te benaderen merk ik. Eerder moet ik constateren dat ieder van hen, door het kanaal voor de liefde dat zij in hun werk belichamen, instrument zijn. De uniekheid van elk persoon die ik in mijn geest waarneem, de grootsheid van het licht dat door ieder heen schijnt en een werking kan hebben in het helpen de ander thuis te brengen in het eigen licht, was heel ontroerend.

Ook word ik me gewaar van de verschijningsvorm van het geestelijke in mijn gesprekken met de respondenten. Ik constateer een vitale oerkracht die de situatie een verdichtte atmosfeer geeft, een geconcentreerde, intieme sfeer waarin het contact plaatsvond.

Eigenlijk ben ik in de weergave van mijn observaties zelf ook instrument bedenk ik me. De vaardigheid om naar binnen te luisteren, en helder te krijgen wat daar aan 'weten' verborgen ligt dat daar uit de diepte omhoog wil groeien of in andere woorden te 'lezen ligt' is een goed voorbeeld hiervan.

4.3.2 Dimensies van het geestelijke

In het intensief doorwerken van het materiaal dat werd verzameld in de afgelopen maanden dringen zich vrij plotseling twee perspectieven of zwaartepunten aan mij op terwijl ik hier zit te werken. Ik vermoed dat het eerder een onderscheid is dat zich aan me toont dan nieuwe kenmerken. Ik zal deze gedachten hieronder uitwerken.

De sfeer van het schouwende

Ik heb, om met het eerste punt te beginnen, veel nagedacht over het fenomeen van het schouwen en hoe dat zich verhoudt tot instrument zijn. We zagen dit aspect ook veelvuldig terugkomen in met name de literatuur (b.v. Duintjer, Korteweg). Ik associeer het met een wijds zicht op die transcendente geestelijke werkelijkheid, een doordringen in die ijlere wereld, luchtige hemel, een werkelijkheid die zuiver en schoon is; helder, transparant.

Echt vrijelijk in die wereld schouwen kwam ik bij mijn respondenten niet tegen als vermogen van instrument zijn. D.w.z. een bewuste, langduriger inkijk in die wereld die min of meer vanuit het zelf gestuurd wordt en die volgens mij wel mogelijk is als ik Korteweg of Duintjer goed navolg, kom ik bij hen niet tegen. Echter intuïtieve ingevingen zijn voor mijn gevoel wel kleine momenten waarop vanuit die andere wereld contact ontstaat in het hier en nu. Ik denk hier dan over intuïtie als een spontane ingeving die niet vanuit het zelf gewild kan worden, maar je toevalt. En intuïtieve ingevingen hadden veel van mijn respondenten wél als ervaring binnen instrument zijn (interviews C, D, E).

Dat intuïtieve contact met die andere wereld kan mijns inziens gezien worden als een ‘gat’ waaruit iets tot je komt ‘ergens’ vandaan. Het is nog teveel gezegd dat jij nu werkelijk een blik in die wereld werpt. Want komt het niet meer ‘van daar naar hier’, wellicht weliswaar op aanvraag vanuit het hier naar daar omdat wij ons (gezamenlijk) openstellen en ontvankelijk proberen te zijn? Als voorbeeld van dit aspect van instrument zijn schiet me een situatie te binnen die ik laatst opschreef voor mezelf:

“Gisteren aan de telefoon met een vriendin had ik een opvallende ervaring die me aan instrument zijn deed denken in de zin van: komt dat overeen of juist niet? Tijdens het gesprek openbaarde zich letterlijk wat ik tegen haar zou kunnen zeggen. Ik moest het alleen voor mijzelf eerst zien te verstaan en vervolgens te vertalen. Het was namelijk alsof ik links naar boven keek met mijn geestesoog, en daar zag ik een soort van vonk die zich vlugger dan de tijd ontvouwde als een inzicht. Als een tot een prop samengedrukt knisperig soort papier dat als je het loslaat direct ontvouwd naar een vlakke positie... Dat inzichtje, als een sterretje in de lucht, ‘pakte’ ik er met mijn geest uit, uit die lucht (daarom is tussenruimte ook zo wonderlijk goed gekozen, het is inderdaad in de ruimte tussen, er-tussen, of hoe je het ook maar wilt noemen, in een ander wereldje dat heel dichtbij overal is...zoiets.) Nou ja, ik pakte het op en gaf er woorden aan in het gesprek met mijn vriendin. Die reageerde direct overduidelijk met: Ja, precies dat klopt eigenlijk helemaal hoe jij dat zegt. Sja...is dat instrument zijn? Is dat intuïtie? Is dat afstemmen? Nou, ik was daarvoor in het gesprek wel wat eigen verhaaltjes aan het doen, maar toen was het dan alsof ik van ergens vandaan een soort ‘signaalje’ kreeg om even te ‘luisteren’ of ‘kijken’, het was alsof er op mijn schouder werd geklopt om me wakker te schudden, waardoor ik dacht: wacht even...even luisteren nu. In ieder

geval weet ik dat ik bewust een korte pauze of stilte nam/meemaakte waarin ik dus naar linksboven keek, en na een fractie van een moment dat waarschijnlijk kort was, maar tegelijk in mijn beleving -zeker als ik er nu op terug kijk- een heel lange ruimte was, een lang moment van ruimte, alsof ik een hele poos alleen maar in de leegte keek, een soort levende leegte, grijs, spikkeltjes van lege lucht, en opeens dan dat sterretje dat erin explodeerde, alsof het vanuit een niet zijn als een puntje in het zijnde kwam en zich direct expandeerde zoals dat knisperig glimmend gouden inpakpapier dat je eerst in een prop houdt. Sja, dat klinkt wel heftig hè, vanuit een niet zijn, naar het zijn, maar als ik 'in-zoom' dan gebeurde toch precies dat; eerst was er niets, en toen was het er opeens."

Dit schouwende aspect van instrument zijn, dat te maken heeft met 'dingen weten', of 'te weten komen', ze 'lezen' ook, eigenlijk in een klein proces in het contact zelf, boeit mij intens als wezenlijk aspect van instrument zijn. Het heeft een eigen geheim, deze werking waarbij je iets 'krijgt'. Dit zien we ook vaak benoemd als het 'genadevolle' van inzicht dat ons 'toevalt' (May, Korteweg, Hillesum, Jorna, Andriessen, Petkova); als een wonder (interviews B, C, D). Als werker ben je er toch op uit er voor de ander te zijn en hem of haar zo mogelijk verder te helpen op zijn pad. Deze momenten van inzicht waarover je geen zeggenschap hebt helpen hierin. Overigens hoe deze momenten verder nog gezien kunnen worden geeft het volgende stukje, dat volgt op het eerdere, aan:

"Dus, je bijdrages liggen op het vlak van het kunnen bevroeden waar een ander mee zit, wat eraan scheelt, en daar dan je licht op laten schijnen in de hoop dat je zo'n begripmoment krijgt waarin je iets waars toevalt, iets dat klopt voor die ander. Dan ben je afgestemd geweest op die ander, en op het geestelijke waaruit dat inzicht dan is gekomen, uit het niets © Kijk, daar wil ik een lachend gezichtje plaatsen, waarom? Omdat ik humor ervaar in dat 'waar het uit komt' dat is humorvol, vreemd... Iets moet erg lachen van binnen nu, van blijdschap. Het is een beetje groot...mijn hart. Het is er warm en nu steekt het even...."

Dit stukje geeft een klein doorkijkje op de transcendente wereld van de geest waaruit de inzichten je toe kunnen vallen. Deze humorvolle levendige kracht (denk aan respondent A) maakt in andere woorden deel uit, of belichaamt het schone en goede dat de 'buitenhemelse sfeer' kenmerkt. Het is een manier waarop deze heldere kracht zich present kan stellen aan het bewustzijn.

De sfeer van het werkzame oermysterie

Naast het aspect van instrument zijn dat te maken heeft met het schouwen van de geestelijke wereld en hoe vanuit die wereld flitsen van inzicht kunnen opduiken in het bewustzijn van de werker, kwam ik zojuist ook tot een onderkenning van nog een ander centrum dat evenzeer te maken heeft met instrument zijn en dat veel meer met de buik te maken heeft, of in ieder geval 'lager' of 'dieper' ligt dan de sfeer van het schouwende.

Het is een meer aards gevoel, iets dat je 'oer' zou noemen, donker, onderaards. Ik zie dat ik de geestelijke werkingskracht in de persoonlijke contacten met de respondenten toch met name

ook sterk heb geassocieerd met deze sfeer. Ik noem in mijn reflectie aangaande de respondenten een bemost bos als beeld om de diepte van deze kracht aan te geven. Ik herhaal:

“Ik heb ervaren hoe telkens, bij de een meer dan bij de ander, er een sfeer van diepgang kon ontstaan. De lucht is dan geladen, ze is vol en diep, de stem van de spreker is anders, bedachtzamer, langzamer. Je kunt met je hand door de lucht bijna die ‘werkzaamheid’ aanraken, voelen. Ze hangt daar als een onzichtbare, maar zo voelbare sfeer. Het heeft voor mij iets donkers, een soort diepe geur, ik heb het beeld van dampig mos erbij in een schemerig bos... Het is ook voedend, ik voel me er levendiger door, levender, niet sneller, iets dat ik met levendig associeer, maar wel intens levend. Ik voel me aangesloten, dat is het, alsof je je stekker in het stopcontact van het leven hebt gestopt. De cellen van mijn lichaam worden doorspoelt met dit goedje, die geestelijke werkingskracht. (...) Het is een soort intimiteit en geconcentreerdheid in de betekenis van samengeperst, die geestelijke werkzaamheid. In de gesprekken met de respondenten was dit de diepste essentie van wat instrument zijn betekend volgens mij. De mate en het vermogen om deze sfeer of werking inderdaad in ‘de tussenruimte’ te mobiliseren, op te wekken waardoor je (beiden) met meer weggaat dan dat je kwam.”

Donker en diep, aarde en gevoed raken, aangesloten op het leven, vitaliteit, je krijgt meer dan je had... Ik denk inderdaad dat de geestelijke werking, het heilige van de herinnerings- of herdenkingsbijeenkomsten, de intimiteit en geconcentreerdheid, voor mij te maken hebben met dit tweede centrum. Dit is feitelijk die geestelijke, levende achtergrond of oergrond van mysterie; waarin we dan staan in het contact, als in nevelen die op een herfstochtend om onze voeten heen waaien.

Twee zijnsdimensies

Als ik over deze twee ‘centra’ nadenk (‘centrum’ klopt als woord alleen als ik ze positioneer in mijn lichaam, in het algemeen gesteld kloppen woorden als sfeer of dimensie beter geloof ik) elk met een eigen kleur of geur of smaak, de een met een duidelijke associatie van lucht-hoofd, de ander met een duidelijke associatie van aarde-buik, dan kom ik tot de slotsom dat het twee zijnsdimensies van de geestelijke wereld moeten zijn. Beide sferen associeer ik met het geestelijke, maar ze resoneren op heel verschillende niveaus binnen dat domein.

Eigenlijk denk ik dat deze sferen vaak wel verbonden zijn in een gesprek, zo was het over het algemeen wel bij de interviews. Dan komt de geestelijke werking als geladen of geconcentreerde intimiteit tot stand in het aanwezig komen van beiden; en dat meer intuïtief-schouwende kan dan opkomen in de werker, of ook in de ander zelf, als een plotseling kloppend inzicht.

Maar zoals ik in mijn voorbeeld beschreef, was er niet per sé een diepe aanwezigheid of geconcentreerdheid van die ‘aardesoort’, maar ervoer ik het meer als een soort luchtig, om mijn hoofdhangend fenomeen. Dus veronderstel ik dat het inderdaad twee aspecten zijn van instrument zijn, die evenwel een zekere verbinding houden in de geestelijke dimensie.

Ik denk overigens, dit even tussendoor, dat het van belang is om op bovenstaande manier onderzoek te plegen, met name ook als je geïnteresseerd bent in het fenomeen van instrument

zijn, dat berust op gevoeligheid voor wat er zich in déze werkelijkheid aan je aandient. Maar ook voor een mens in het algemeen denk ik dat dit soort innerlijke beschouwelijkerheid zeer heilzaam kan zijn. Dit omdat we er vanbinnen door groeien. En ik meen dat het belangrijk is om bekend te raken van binnenuit met de geestelijke wereld zodat we onze ervaringen erin kunnen plaatsen.

Ik voel me na deze kleine onderzoeken nu gevoed. Mijn buik en middenrif voelen levend en er borrelt een soort tevreden gouden energie doorheen; rust. Mijn gerichtheid is visueel en aanvoelend, dat kan voor iedereen verschillen; onderzoek doen voor jezelf is echter vanuit elk zintuig mogelijk lijkt me. Erover lezen, spreken, voelen en denken, aftasten in stilte en erover schrijven zijn allemaal vormen die ertoe bijdragen dat we geestelijk groeien en ons bewustzijn uitbreiden. Ik sluit hiermee aan bij verschillende respondenten die hebben gesteld hoe belangrijk deze manieren van jezelf leren kennen, vormen, en trainen etc. zijn.

Ik schrijf zojuist dat ik me gevoed voel, dat er een gouden rust in me rondbubbelt nadat ik intensief heb gewerkt en tot enkele inzichten ben gekomen. Dus als we nog wat verder kijken dan kunnen we tevens stellen dat kennelijk vanuit afstemming op het eigen centrum, het onderzoeken van de inhouden die daarin opgeslagen liggen, er ook een zeker inzicht kan ontstaan zoals hier. Dit is niet voorbehouden aan het heldere schouwen. Inzicht dat gepaard gaat met een gevoel van gevoed raken. Ik vermoed dat de kracht van het oermysterie diepte-inzicht oplevert, iets dat groeit. Dit inzicht komt dan uit een diepte omhoog, in tegenstelling tot schouwend inzicht dat uit het 'niets', plotseling en 'van boven' tot je komt.

Dit schouwende vermogen, of het vermogen tot het opvangen van intuïtieve inzichten kan ook zonder de aanwezigheid van die oerkracht actief zijn, zo lijkt uit mijn voorbeeld naar voren te komen. Of laten we stellen dat de intensiteit van de oerwerking die toch vooral ook een gezamenlijke afstemming inhoudt, kan verschillen per moment. Dus dat de diepte van de oerkracht die oproept tot eerbied en bescheidenheid soms zwaarder is of meer ervaarbaar dan andere keren. En dat ook al is de intensiteit ogenschijnlijk minder zwaar, er toch intuïtief inzicht op kan doemen in het gebied rond het hoofd. Ik vermoed dan dat wanneer beiden tegelijkertijd werkzaam zijn, het schouwende en de intense en zware aanwezigheid van die oerkracht, er een kruisbestuiving kan ontstaan waarin de inzichten verdiept in de mens een werking kunnen hebben, kunnen ankeren.

Hoe diep de intensiteit van het moment ook is, waarbij ik zelf ervaar dat hoe dieper zij is, hoe meer eerbied en nederigheid in mij wordt gewekt voor de mysterieuze werkingskracht ervan, het blijft van belang de ervaringen en inzichten bewust te blijven plaatsen in de context van het goddelijke. Niet alleen dienen wij vanuit ons instrument zijn deze dimensie te honoreren in dankbaarheid, maar dit zo te doen heeft ook een rijke uitwerking op het eigen geestelijke ontwikkelingsproces. Wanneer we de ervaringen bewust verbinden met het goddelijke geven we die macht ook doorgang om in ons tot grotere werking te komen. Zo raken we verdiept van binnen, verruimd, wat bijdraagt aan een groter vermogen instrument te zijn.

Overigens moet ik aan deze beschouwing toevoegen dat niets hier met zekerheid gezegd wil zijn. Ik merk dat de dingen in mij nog niet allemaal tot klaarheid zijn gebracht. Dat wil zeggen dat ik hier enkele opmerkingen heb gemaakt betreffende sferen van het geestelijke, maar dat de specifieke werkingen ervan mij nog niet geheel helder zijn. In die zin zijn deze opmerkingen onderdeel van een ontdekkingsweg die ik zelf 'als instrument' doormaak. En die ik zoals aan het begin van dit hoofdstuk in de inleiding werd gezegd graag wil inbrengen om ook de dimensie van het persoonlijke inzicht een plek te gunnen in het geheel van het onderzoek.

Kortom, ik onderscheid hier twee sferen of centra die beiden tot het domein van de geestelijke wereld gerekend mogen worden. De sfeer van het werkzame oermysterie hoort bij het aardecentrum en heeft karakteristieken als een gevoel van gevoed raken, vitaliteit, oerlevensgevoel, intimiteit, en geconcentreerdheid. De sfeer van het schouwende, het inzicht verwervende hoort voor mij bij de lucht, het hoofd of de hemel; karakteristiek is het plotselinge van het opdoemen van inzicht, en het humorvolle van het 'opduiken' uit het 'niets'. Hoewel ze twee aspecten vormen hebben ze wel een verbinding en kan het zijn dat het meer de intensiteit van met name de mysterieuze oerkracht van de afstemming in het moment is die verschilt. Welke inzichten of ervaringen zich ook voordoen, tijdens gesprekken met anderen of tijdens zelfonderzoek; vanuit welke sfeer dan ook, en onafhankelijk van of ze wel of niet verbonden zouden zijn, één ding blijft van groot belang. Wij dienen deze inzichten en ervaringen te blijven interpreteren tegen de achtergrond van- en blijven opdragen aan het goddelijke, waardoor haar werkzaamheid in ons doorgang kan blijven krijgen en wij geestelijk verdiept en verrijkt worden en beter instrument kunnen zijn.

4.3.3 Kanaal voor het leven

In deze laatste eigen overweging wil ik vanuit mezelf kijken naar wat dit onderzoek me tot nu toe als beeld van instrument zijn heeft opgeleverd. In die zin is dit stuk dan als een eerste evaluatieve beweging, voorafgaand aan de formele conclusies ten aanzien van de vraagstelling die in het volgende hoofdstuk zullen worden getrokken.

Als ik me bedenk welke elementen voor mij wezenlijk met instrument zijn samenhangen, dan komen allereerst de ervaringen tijdens het zingen helemaal in het begin van het proces van dit onderzoek omhoog. Deze ervaringen waren heel krachtig in het doen voelen wat het betekent om los te komen van je persoonlijkheid. Dit wil niet zeggen dat je je persoonlijkheid afzweert, zeker niet. Nee, het is een puurder soort van bewustzijn dat je ervaart, een vrij-zijn waardoor er gevoelens van grootsheid in je op kunnen komen, van liefde, van geborgenheid, van 'zijn'. Deze wijze van contact ervaren is heel kernachtig voor mij geweest. Dan was ik kanaal voor het leven, een doorgeefluik, een middel waardoorheen iets dat heel dicht bij me voelde maar tegelijkertijd ook iets vreemds had en groots, de wereld in kon komen. Het vervulde me met ontzag en dankbaarheid. Een innig gevoel van gelukzaligheid en goedheid en schoonheid.

Vervolgens denk ik aan Hans Korteweg. Hij introduceerde liefde in mijn bewustzijn als grondbeginsel. De dienstbaarheid aan het hogere door middel van je persoonlijkheid was voor mij verder een steeds helderder begrip. Ik begreep er steeds meer van in de zin dat de overgave aan het leven, die beweging, wezenlijk is voor instrument zijn. Maar ik begrijp ook dat dit heel moeilijk is. En dat je dit keer op keer moet verwerven. Het klinkt gemakkelijk, maar mijn wezen is geprogrammeerd op snelle winsten. Ik wil iets bereiken en als ik het heb, dan wil ik het behouden. Korteweg leerde mij dat het zo niet werkt. En telkens moet ik mezelf daaraan herinneren. Wat aansluit op jezelf liefhebben, jezelf omarmen in al je kleine gedachten en gewoonten. Ik kom hier zo op terug.

Dan is er Duintjer met zijn buitenhemelse sfeer. Op een of andere manier ligt er zo'n waarheid in zijn concepten dat ik het verlangen er al doorheen voel komen. 'De Waarheid' heeft in sommige overtuigingen de kracht om door de woorden heen te komen, voelbaar te worden. Dat voel ik bij Duintjer wanneer hij over die transcendente zaken schrijft. Het schouwen in deze sfeer van waarheid en weten geeft mij direct lucide sensaties boven in mijn hoofd. Boven mijn ogen voel ik dan werelden openen, zo snel gaan de dingen dan voorbij dat ik ze niet weet te vertalen... nog niet. Maar ik weet er dus wel waarheid in, dat wel. En dat zegt Duintjer ook, dat we er weet van hebben, anders konden we er niet naar verlangen. Verlangen (Eros) is een tussenwezen dat twee polen in zich heeft, dat van het tekort en dat van het overstromen. Die aantrekking ligt aan verlangen ten grondslag. Er is ergens een leegte, maar er is ook een herinnering van overvloed die ons de leegte doet voelen en ons doet verlangen naar de volheid.

Terugkomend op eigen liefde. Dit leerde ik van Petkova en van respondent C. Petkova heeft een zeer indringende wijze van het spirituele verwoorden. Het is helder, uitgekristalliseerd in haar, en zij leeft die spiritualiteit elke dag in haar vertolkerskunst als pianiste. Zij werkt ermee, met liefde voor jezelf hebben, jezelf werkelijk in alle delen accepteren omdat de muziek al problemen genoeg heeft van zichzelf. Zij laat me zien hoe je je leeg moet maken, jezelf bij de hand moet nemen in het zorgen dat je beschikbaar kunt zijn. Dat het mogelijk is je eigen zaken opzij te zetten in de aanschijn van iets belangrijkers. Ook respondent B. had het hier trouwens over, over die bijzondere gerichtheid en geconcentreerdheid die maakt dat je eigen ding even op de plank kan blijven liggen. Maar terug naar liefde voor jezelf. Respondent C. heeft me hier ook iets in geleerd omdat ik in haar verhalen over de bajes heb gevoeld hoe liefde is. Wát het is. En dat het heel klein kan zijn, en toch een grootheid heeft. Er zijn, de ander accepteren, liefhebben in een klein moment. Gewoon omdat jij dat kan. Niets anders. Dat is eenvoudig. Dat heeft me iets van de liefde laten voelen.

En dan weer naar Duintjer... Voerman worden. Niet alleen is er het verlangen, maar er is ook de mogelijkheid naar het begeerde land te reizen. Dat is wat ik diep van binnen nauwelijks kan geloven. Dat we af mogen reizen om te schouwen, even één te zijn met die schone wereld. Dat is voor mij een heel diep iets. En dan het volgende: dat we voerman kunnen worden voor anderen. Dat we kunnen leren anderen met hun verlangen te verenigen. Dat is werkelijk een diepe wens in mijn hart geloof ik. Dat we kunnen 'be-middel-en' hierin vind ik prachtig.

Respondent D. heeft me geraakt in wat hij zei over instrument zijn en dat dit van doen heeft met het ontstaan van een brug op gevoelsniveau. Deze intieme wijze van contact ervaren ken ik. Ik ken haar onbewust en bewust als een levende werkelijkheid. Het zalige van ‘aansluiten’ en ‘samen zijn’ dat is inderdaad heerlijk. Het heeft me herinnerd aan het verlangen in mijzelf om zo met mensen te zijn. Hierop sluit ook aan de vitaliteit, geconcentreerdheid die ik zelf tijdens het afnemen van de interviews heb ingedronken. Dit was zo wezenlijk van een ander kaliber dan zomaar wat kletsen. Deze manier van in verbinding staan met elkaar, waarbij er dan inderdaad zoals respondent E zei: ‘iets bij kan komen’, dat is ontzettend fijn en waardevol. Kostbaar noemde E. dit.

Het caleidoscopische blijft me ook bij als belangrijk inzicht omtrent instrument zijn. Ik denk dat het met name mijn eigen instrumentschap is dat me de diepe ervaring van ontroering heeft gegeven. Ik nam in mijn reflecties de tijd om te voelen en te kijken, om te lezen wat zich eerder had voorgedaan. En mijn innerlijke wereld reageerde met me beelden te geven van wat er was geweest, en daar doemde dan kleuren aan mijn geestesoog op. Prachtige heldere, glas in loodachtige kleuren van rood en blauw en oranje, geel. De intensiteit van de kleuren raakte me zo diep. Ik zocht er woorden voor en kwam met het beeld van de caleidoscoop. De kleurenverschuivingen, als een rijk paneel van steeds veranderende kleuren... En dan de betekenisgeving hierbij, namelijk dat het licht erachter de heldere kleuren zo mooi deed zijn. Het goddelijke licht schijnt door de mens heen die ieder op unieke wijze zijn eigen kleurenpalet belichaamt. En hoe zuiverder de afstemming van die mens, hoe opener hij zich wil stellen voor dat licht, des te mooier glanst hij of zij. Des te meer kan hij een ander raken en helpen herinneren aan het eigen licht in zichzelf. Ja, dit is voor mij een kern van instrument zijn. Een glas in lood kanaal, of caleidoscoop voor het goddelijke licht zijn.

Niet alleen zijn we kanaal en kunnen zo de ander raken in het verlangen naar zichzelf af te reizen, zijn eigen raampjes te poetsen, ook is er het vermogen om voerman te zijn zoals we eerder zagen. Zo kan ik me voorstellen dat ik iets waarneem in de situatie met de ander omdat ik helderder ben, wat schoner. Dan kan ik misschien zomaar iets zien, of iets aflezen of opvangen van wat er is. En als ik dat weet te vertalen, tolk kan zijn voor datgene dat door mijn heldere caleidoscoop heen komt, dan kan ik de ander wellicht helpen dingen helderder te krijgen. Hoe dat dan precies gaat, of dát er iets doorheen komt, of wanneer... dat blijft het raadsel.

Geen van mijn respondenten en geen van de auteurs heeft het kunnen zeggen, hoe dat gaat. Korteweg en May zeggen dat het de genade van God is, veel van mijn respondenten zoals bijvoorbeeld respondent D, of C konden na lang nadenken toch niet precies zeggen hoe dat dan gaat en stelden dat je er geen zeggenschap over hebt. En ook ik kwam er in mijn overdenkingen aangaande de sferen van de geestelijke dimensie eerder niet uit. Ik moest erbij zeggen dat het slechts momentopnames van inzicht waren, niet vaststaand inzicht. Zo blijft het mysterie verborgen in zijn eigen werking. Maar dat er iets kan ‘werken’ in de geestelijke begeleiding opgevat als instrumentschap, dat is voor mij glashelder geworden gedurende dit onderzoek.

Kortom, als ik terug kijk dan vorm ik vanuit mezelf een beeld van instrument zijn dat vertrekt vanuit een inspiratie om werkelijk vrij te zijn voorbij alle kleinheid die ons vanuit onze persoonlijkheid zo kenmerkt. Deze vrijheid die ten grondslag ligt aan instrument zijn is de verworvenheid die ons tot kanaal maakt, tot instrument om de goddelijke liefde doorgang te verlenen. De dienstbaarheid aan het hogere komt centraal te staan vanuit een levend verlangen om in contact te treden met deze buitenhemelse dimensie die ons vervult. Onszelf liefhebben is de weg om tot dit kanaal kunnen zijn te komen, het omarmen van alles dat je bent is fundamenteel in het jezelf klaarmaken voor de taak. Zonder jou als mens kan van een kanaal geen sprake zijn. Je bent nodig, alles van jou is nodig om dat heldere licht zijn kleuring te geven. De schoonheid van de caleidoscoop die elk mens is, komt alleen tot leven wanneer we elk gekleurd vlak oppoetsen met onze liefde en dankbaarheid. Vervolgens is voerman worden in het overbrengen van het verlangen van anderen om bij zichzelf thuis te raken, en waarbij een brug kan ontstaan in het contact, zalig. De ervaring van vitaliteit, de geconcentreerde spanning en het staan in de nevelen van de geestelijke werking; beiden werkelijk gevoed worden, is een ontroerende mogelijkheid van het leven. En tot slot is er het lezen en zien en opvangen van de werkelijkheid in het hier en nu als kwaliteit van instrument zijn. Deze vaardigheid maakt mogelijk dat we anderen kunnen bijstaan en volgen, en mogelijk van dienst kunnen zijn met eventueel inzicht dat opdoemt in de tussenruimte.

4.4 Resumerend

Uit de synthese van literatuur en praktijk blijkt dat met name een geestelijke ontwikkelingsweg ten grondslag ligt aan de bekwaamheid- of kwaliteit van instrument zijn. Deze weg leidt naar de belichaming van een transcendente kwaliteit waarin de werker zowel met zichzelf, de ander als met een goddelijke werkelijkheid in contact weet te staan, waarmee inzicht kan opdoemen in situaties van mensen in het hier en nu.

Eigen overwegingen brengen dan met zich mee dat we benadrukken dat het goddelijke de ultieme oerbodem is waarop instrumentschap gestalte krijgt. Zowel in de literatuur, in de verhalen van de respondenten als ook in mijn eigen leven lijkt dit goddelijke heldere licht de kern uit te maken van wat leven betekent en tevens van hoe we als mensen kanaal kunnen zijn hiervoor. Hoe we deze geestelijke dimensie voorts ook duiden, waar we haar ervaren en hoe de verschillende sferen zich tot elkaar verhouden, van belang is dat we ons ertoe bekennen, onvoorwaardelijk en dienstbaar zodat we blijven groeien in ons vermogen instrument te zijn.

Kanaal voor het leven zijn we tot slot wanneer we de vrijheid voorbij de persoonlijkheid leren proeven, en honoreren hoe het verlangen naar de buitenhemelse sfeer ons thuisbrengt. Van hieruit kan de werker als instrument gestalte gaan krijgen.

Hoofdstuk 5

De raadswerker als instrument

5.1 Inleiding

Wat hieronder nu volgt zijn de vruchten van dit onderzoek. Deze vruchten zijn antwoord op de vraag waarmee wij zijn begonnen, namelijk: *“Wat verstaat men binnen de geestelijke begeleiding onder instrument, in het bijzonder in de betekenis van de raadswerker als instrument?”* In hoofdstuk zes zal ik overigens terugkomen op de bijbehorende doestelling, namelijk: *En op welke wijze zijn deze betekenissen van belang voor de theorie en praktijk van de geestelijke begeleiding?’*

Ik begon het onderzoek met te stellen dat ‘de raadswerker als instrument’ een begrip was dat nader onderzoek verdiende. Het werd zo hier en daar eens in de mond genomen had ik opgemerkt tijdens mijn studie, altijd echter leek dit impliciet en onopgemerkt te gebeuren. Maar wat zou het kunnen betekenen als we er bewust bij zouden stilstaan?

5.2 Aanvankelijke associaties beantwoord

In hoofdstuk één werden al wat opties genoemd aangaande de betekenis van de notie instrument en instrument zijn, we komen hier nu op terug en bekijken het resultaat.

Ik startte met enige associaties van wat instrument zijn zou kunnen inhouden en meende dat men het woord instrument kan gebruiken in de zin van ‘de raadswerker is zijn eigen instrument’, waarmee men zou kunnen bedoelen dat er geen instrument (opgevat als functioneel ding) komt kijken bij geestelijke begeleiding, zoals wel het geval is bij de chirurg die zijn medisch instrument gebruikt bij een chirurgische ingreep bijvoorbeeld. Deze opvatting, zo kunnen we nu zeggen, is correct. De geestelijk begeleider is aangewezen op zichzelf als instrument en heeft geen bijbehorend instrument nodig.

Vervolgens keek ik naar de betekenis waarbij de raadswerker zichzelf inzet als instrument wanneer hij methoden en technieken toepast die hij of zij in de opleiding tot raadswerker heeft aangeleerd. Te denken valt hier aan gespreksvaardigheden of inzichten uit theorieën die zijn bestudeerd. Deze betekenis klopt eveneens. We kunnen zien dat de respondenten allen gebruik maakten van gesprekstechnieken en er werd ook wel gezegd dat methoden wel degelijk een rol speelden, echter op een geïntegreerde wijze. Dat wil zeggen dat methoden en theorieën deel van de persoonlijke bagage waren geworden en in die zin ondersteunend waren, en niet doelmatig.

Toen bedacht ik me dat ‘de raadswerker als instrument’ zou kunnen betekenen dat de raadswerker zichzelf inzet als persoon met mogelijkheden en kwaliteiten o.a. opgedaan in zelfontwikkelingsprocessen die hem of haar de mogelijkheid verschaffen de ander van raad te voorzien. En ook deze aanname klopt. Zoals we duidelijk zijn tegengekomen is het juist de uitgekristalliseerde persoonlijkheid die zich dienstbaar op kan stellen zodat er meer inzicht kan ontstaan in de bestaande situatie.

En verder zou ‘instrument zijn’ wellicht ook kunnen samenhangen met een zekere ‘houding’ die de raadswerker aanneemt waarbij aandachtige betrokkenheid en openheid voor onder meer transcendentie ervaringen, een symbolische werkelijkheid of een ‘geestelijke’ dimensie aanwezig zijn. Deze betekenis van instrument zijn is gedurende het onderzoek uitgegroeid tot een vorm waarbij instrument zijn zélf gebaseerd is op zo een houding. Een houding waarin transcendentie eigenlijk de basis en achtergrond vormt waartegen de bekwaamheid gestalte kan krijgen. De geestelijke dimensie heeft tijdens het onderzoek zelf meer vorm en structuur gekregen, en een belangrijke plek ingenomen.

Jaap van Praag maakt in zijn teksten aangaande instrument zijn duidelijk dat dit van doen heeft met ‘onbaatzuchtigheid’ en ‘dienstbaarheid’. Toch maakten we de opmerking dat Van Praag waar het instrument zijn betreft nog niet alles invult, zoals Korteweg dit veel meer doet. Van Praag laat de begrippen nog begrippen, al gaat daarvan al een wezenlijke werking en inspiratie uit. Korteweg vult veel meer in en maakt invoelbaar hoe men werkelijk instrument kan zijn.

De literatuur van Korteweg bleek dan ook gaandeweg het onderzoek qua thematiek steeds meer een centrale plek in te nemen. Het gedachtegoed is uitgesproken in haar opvattingen omtrent persoonlijke ontwikkeling, het goddelijke en de wijze waarop men dit in het eigen leven een plek kan geven en kan belichamen. Instrumentschap als dienstbaarheid aan het hogere waar de werkelijke hulp vandaan kan komen is steeds de kern.

Toen volgde in hoofdstuk één de vraag of deze beschrijvingen van instrument zijn volledig zouden zijn, of dat er wellicht nog andere zaken lagen die gezegd konden worden hierover. Dit bleek vanzelfsprekend het geval.

5.3 Een synthese van antwoorden uit literatuur en empirie

In hoofdstuk vier blikten we terug op de theorie uit hoofdstuk twee, en de empirie uit hoofdstuk drie, en wat deze twee brongebieden aan gegevens hebben opgeleverd. Hieruit werd een synthese geformuleerd die bestaat uit enkele aspecten die onder instrument zijn verstaan kunnen worden. We zullen deze aspecten van instrument zijn zoals die werden opgesteld opnieuw benoemen als antwoord op de vraag naar wat verstaan mag worden onder instrument zijn binnen de geestelijke begeleiding.

De aspecten van instrument zijn zoals in de synthese werden opgesteld zijn gradueel als een geestelijke ontwikkelingslijn op te vatten. Zo beschrijft het eerste aspect de geestelijke achtergrond waartegen instrument zijn gesitueerd wordt. Kenmerkend voor deze achtergrond is dat zij onze profane wereld doorschijnt, en ons omspant, verder zijn kenmerkend categorieën als schoonheid, goedheid en waarheid, waarnaar een mens verlangen kan en welke hij af en toe in transcendentie oogenblikken kan schouwen.

Vervolgens treffen we op de voortgaande lijn van ontwikkeling een inzet om de eigen persoonlijkheid te leren kennen aan. Men leert zichzelf aanvaarden in liefde, leert ook omgaan met de weerbaarheid van die persoonlijkheid middels meditatie, bezinning, lichaamsbeweging, met anderen erover spreken en leert hem op te schonen wanneer hij bevuilt is door de dingen van het dagelijks bestaan. Cultiveren van goede eigenschappen en uitzuiveren van schaduwzijden horen hierbij.

In een volgende beweging leert de werker die instrument wil worden voerman zijn tussen de dagelijkse wereld en de geestelijke wereld die hij tevens leert kennen als een innerlijke dimensie of stem in zichzelf. Men leert afstemmen op een zuiverder energie, kanaal worden, poort of doorgeefluik, waarmee men de eigen grenzen van het kleine ik overschrijdt en het geconceptualiseerde bewustzijn doorbroken wordt. Het ego stelt zich met andere woorden dienstbaar op aan de ziel waarmee een hogere waarde in het eigen leven de boventoon kan gaan voeren.

Zo begint de werker zich meer uit te spreken als zichzelf, wordt scherper zichtbaar tegelijkertijd met het zich verder overgeven van de controle aan die andere stuurman. Men spreekt een dieper Woord dat meer waarheid in zich draagt, authentieker is.

De voortgaande verbondenheid met zichzelf en zijn wezen brengt in de werker een verlangen te delen in liefde en compassie. Vanuit het hart wordt de verbinding met andere mensen gelegd, voorbij de eigen belangen. In de eenmaligheid van het moment kan de werker een steeds grotere tegenwoordigheid van geest aan de dag leggen, waarin de ander zich uitgenodigd voelt hernieuwd contact met zichzelf op te nemen.

Het is in deze wezenlijke ontmoeting dat er een gevoelscommunicatie kan ontstaan waarin een werking actueel wordt. De werker als instrument is op zijn eigen kern afgestemd en tegelijkertijd op de ander, en als het zo wil zijn en het contact 'loopt' dan kan soms plotseling inzicht in de ander of in de werker omhoog komen. Hij is dan instrument; hij resonanceert vanuit de gehele persoon die hij is en geeft datgene terug dat in hem op komt.

Wanneer werken eenvoudig is geworden kan het gebeuren dat er in momenten van grote creativiteit, een levend bewegend 'oerlevensgevoel' ontstaat waarin je gevoed wordt, gestimuleerd, omvat wordt door iets groters waarin jij meewerkt. Nu ben je opnieuw instrument in het wonder dat jou zelf en de ander omvat.

In wezen gaat instrument zijn dan daarom, om het 'ik' dat uitgekristalliseerd raakt en schoon waardoor het zich in dienstbaarheid over kan geven en instrument kan zijn; om de ander die om hulp vraagt; en om het mysterie dat beiden omspant en medewerking biedt aan het tot stand komen van wezenlijk contact waarin een uitweg gevonden kan worden.

5.4 Verrijkingen uit eigen overwegingen

Zoals al werd gezegd vormt een opgaande geestelijke ontwikkelingslijn het perspectief waarin instrument zijn kan ontstaan. Uit de bespreking van de auteurs komt instrumentschap steeds duidelijker naar voren als een kwaliteit die steunt op een goddelijke oerbodem, een bodem waarop instrument zijn gefundeerd is kortom. Instrument zijn berust op de overgave en dienstbaarheid aan deze goddelijkheid, en daarin mag men zich werkelijk uitspreken.

Hierop aansluitend zie ik bij de respondenten met name de ervaring dat ieder op zijn unieke wijze afgestemd was op liefde, en in die zin hiervoor een kanaal vormde. Door dit kanaal heen werd het licht van deze liefde in onnoemlijk veel kleuren weerspiegeld, maar had in elke vorm de kracht en intentie iemand bij zichzelf te brengen. Ik noemde dit de ‘caleidoscopische’ aard van instrument zijn.

De vitaliserende geestelijke werking die in de gesprekken tastbaar was vormt een laatste punt dat ik vanuit mezelf meeneem in mijn overwegingen betreffende de respondenten. Het is een punt dat wezenlijk antwoord is op wat onder instrument zijn verstaan kan worden.

Dan dienen zich met betrekking tot instrument zijn, en de geestelijke dimensie waar deze bekwaamheid op rust, nog twee verrijkende inzichten aan. Zo wordt duidelijk dat de geestelijke dimensie zoals deze in dit onderzoek op vele plaatsen wordt benoemd eigenlijk onderscheiden kan worden in twee sferen. Een sfeer die meer met het schouwen te maken heeft en associaties van hoofd, hemel, lucht etc. oproept. En een sfeer van het werkzame oermysterie waarbij associaties van buik, onderaards, gevoed worden, intimiteit etc. opkomen.

Het schouwende element komt in de gesprekken met de respondenten minder duidelijk omhoog, wel zijn intuïtieve ingevingen verbonden met deze sfeer en worden ook veelvuldig genoemd. De werkende sfeer van het oermysterie is daarentegen een diepe en vitaliserende ervaring geweest in alle gesprekken.

Kanaal zijn voor beide sferen, instrument zijn hiervoor geeft de betrokkenen de kans werkelijk bij zichzelf uit te komen en iets nieuws mee te krijgen, iets meer dan wat je had, of dat nu inzicht betreft of een gevoel van thuiskomen in jezelf.

Maar van belang blijft altijd om de ervaringen die je hebt te plaatsen in die goddelijke context opdat je je eigen geestelijke groei blijft stimuleren en niet vervalt in het toe-eigenen van geestelijke werkingen die jou eenvoudigweg alleen als instrument benutten. Daarnaast is het passend om de oergrond van Bestaan voor al haar zaden met dankbaarheid tegemoet te treden. Zo verstaan komt instrument zijn overeen met waarlijk mens zijn en overstijgt de context van louter de geestelijke begeleiding.

En tot slot bespreek ik wat voor mij nu eigenlijk als ik terugblik op het geheel tot dan toe verstaan kan worden onder de raadswerker als instrument. Ik kom uit op het kunnen belichamen van een kanaal voor de liefde. Voor mij is hierbij de fundamentele vrijheid voorbij de

persoonlijkheid de basis voor de bekwaamheid waarover dit onderzoek gaat. Alleen op die manier kun je inzicht verkrijgen in het leven van anderen, omdat je schoon bent, omdat je voerman bent geworden tussen het oerverlangen dat leven heet en het hier en nu waarin de mens een weg zoekt.

5.5 Instrument zijn

In dit onderzoek werd mijns inziens duidelijk dat instrument zijn een geïnspireerde manier van geestelijk werk doen betekent. Het is een inspiratie die elke grens te buiten gaat, en zich uitbreidt tot voorbij het begrijpelijke. Deze inspiratie ligt ten grondslag aan een houding waarbij de werker een liefde in het eigen hart leert herkennen die dankbaar stemt in het besef van fundamentele verbondenheid met zichzelf, het universum en alle andere levende mensen en levende wezens. Deze omvattende ervaring van goedheid en waarheid en schoonheid leidt inherent tot willen delen. Het is de intrinsieke wens van de raadswerker als instrument dienstbaar te zijn aan die geestelijke oerkracht en van daaruit kan hij de ander bijstaan en mogelijks verlichting brengen door zijn opdoemende inzichten of zijn manier van aanwezig zijn. Deze bekwaamheid of kwaliteit in de werker gaat gepaard met een gevoel van bevrediging en goed gevoel. De raadswerker als instrument kent de ervaring gevoed te worden door het leven waaraan hij zelf deelneemt: het wonder waaraan hij op onbegrijpelijke wijze meehelpt het te laten gebeuren.

Instrument zijn op deze wijze verstaan is een vrucht van persoonlijke, geestelijke ontwikkeling waarbij veel zelfonderzoek te doen is, en afstemming gezocht moet worden. Kanaal zijn, poort of doorgeefluik voor de geestelijke dimensie of in andere woorden het goddelijke, opdat deze een werking kan hebben in het moment waarop mensen werkelijk aanwezig komen, is een zeer specifieke vaardigheid. Men dient werkelijk open en ontvankelijk de werkelijkheid van dát moment te 'lezen'. Deze vorm van 'lezen' gaat voorbij aan geleerde theorieën en methoden, maar berust op een innerlijke beschouwelijkheid die de eigen horizon te buiten gaat. Het is een schone en dankbare aangelegenheid voor de raadswerker als instrument om zo te mogen functioneren, zo komt althans uit dit onderzoek naar voren.

5.6 Resumerend

In dit hoofdstuk beantwoordden we de vraag wat men kan verstaan onder de raadswerker als instrument. Via een terugblik op aanvankelijke associaties, waarna de synthese van literatuur en empirie nader werd benoemd en eigen overwegingen werden gegeven kwamen we tot een conclusie waarin instrument zijn werd omschreven als een kwaliteit of bekwaamheid die berust op het vermogen van de werker in contact te staan met zichzelf, de ander en het goddelijke. Dienstbaar zijn aan de oerbron of geestelijke werkingskracht en deze dienstbaarheid inzetten om inzicht te verwerven in situaties van mensen in het hier en nu, vormt hierin de essentie van de raadswerker als instrument.

Hoofdstuk 6

Relevanties nader belicht

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk grijpen we allereerst terug op de doelstelling van dit onderzoek. In het overgrote deel van deze exercitie hebben we de vraagstelling “*Wat verstaat men binnen de geestelijke begeleiding onder instrument, in het bijzonder in de betekenis van de raadswerker als instrument?*” willen beantwoorden. We deden dit respectievelijk door literatuur te bestuderen omtrent het onderwerp en respondenten te interviewen. Waarna we tot een synthese kwamen van inzichten, aangevuld met eigen reflecties die het geheel die persoonlijke kwaliteit geven waar een onderzoek in de humanistische traditie aan mag voldoen. De laatste paragraaf gaf ten slotte antwoord op wat we nu mogen verstaan onder de raadswerker als instrument.

We zullen nu als vervolg op dat antwoord kijken naar welke relevanties dit onderzoek kan hebben in termen van aanvullende kwaliteit jegens de theorie en de praktijk van de geestelijke begeleiding of in de woorden van de doelstelling: *En op welke wijze zijn deze betekenissen van belang voor de theorie en praktijk van de geestelijke begeleiding?*

In hoofdstuk één hebben we al een en ander benoemt uit het onderzoeksprogramma 2005-2010 van de Universiteit voor Humanistiek (UvH). We hebben toen gesteld dat dit onderzoek het onderzoeksprogramma van de UvH mogelijks kan aanvullen. We zullen dit nu nader uitwerken in relatie tot hoe de notie instrument zijn de theorie en praktijk van de geestelijke begeleiding kan verrijken.

Vervolgens kijken we nog naar de persoonlijke relevantie die ik heb benoemd, en zullen we ook deze nader toelichten nu resultaten beter in zicht zijn gekomen. Waarna ik tot slot nog enige opmerkingen maak in het kader van vervolgonderzoek.

6.2 De theorie van het geestelijk werk verrijkt

Hoe kan het beeld dat we hebben geschapen van de raadswerker als instrument allereerst *de theorie van het geestelijk werk* verrijken, ervan uitgaande dat dit het geval is?

6.2.1 Methodiek of niet?

Het raadswerk wordt vaak in een dialoog geplaatst waarin men overweegt of er nu wel of niet methodiek bij aan te pas komt, en moet komen. De meningen verschillen, zo zijn er die graag werken met kaders waarin levensbeschouwelijke zaken worden geduid, anderen hebben dit liever

niet en vinden het afbreuk doen aan de ervaring van het gesprek in het hier en nu waarin levende werkelijkheid ‘gebeurt’ in plaats van getoetst kan worden.⁴

Mijn onderzoek laat met name door de inbreng van de respondenten zien dat toch vooral de vaardigheden van instrument zijn van belang zijn in geestelijke begeleiding en dat theorie en methodiek alleen vanuit een geïntegreerd kader een rol spelen. Vanuit het geheel dat de persoon is, met zijn uitgekristalliseerde zijnshouding, komt hij de ander tegemoet, en ‘leest’ de situatie door middel van afstemming, niet door middel van voorafgaande structuren. Dit ‘lezen’ van de situatie is eigenlijk de kern van het verschil.

Het lezen gebeurt inderdaad niet door middel van het toepassen van ideeën uit ‘de buitenwereld’ op datgene wat er in de ander vanuit de binnenwereld van de eigen ervaring wordt medegedeeld. Dit lezen is een bekwaamheid of kwaliteit die hier instrumentschap wordt genoemd en van doen heeft met het ‘opvangen’ van werkelijkheid die op dat moment present komt, maar een moment ervoor nog niet geweten werd, noch door de cliënt, noch door de werker. Het ‘duikt op’ ‘dient zich aan’ doordat men samen een wezenlijk contact aangaat waarbij de geestelijke dimensie een werking kan krijgen. Het heeft in die zin niets met enig ‘buiten’ te maken en is intrinsiek een ‘binnenkant’ aangelegenheid.

Deze vorm van ‘lezen’ of ‘luisteren’ of ‘afgestemdheid’ werd door de respondenten omschreven als ondermeer ‘medium zijn’ (interview C), ‘kanaal zijn’ (interview A) ‘resoneren’ (interview B), ‘intunen’ (interview E) ‘communiceren op gevoelsniveau’ (interview D). Deze vaardigheid, en deze opvatting van geestelijke begeleiding heeft een heel eigen karakter zoals we dus zien. De cliënt wordt geholpen door de bekwaamheid van een ander om afgestemd te zijn op enerzijds zichzelf, anderzijds de ander, en het geheel overstijgend op een hogere orde die inwerkt op hetgeen plaatsvindt. Het is een heel ‘tegenwoordig’ gebeuren. Iets dat in het hier en nu wordt meegemaakt. Bij de gratie van het vermogen van de werker deze tegenwoordigheid in zichzelf toe te staan en uit te houden kan de ander een zelfde helderheid toevallen die tot inzicht leidt, tot een ophelderen, een opluchten, een gevoed raken; opnieuw verbonden met het leven in zichzelf.

Deze zijnskwaliteit, dit instrumentschap van een geestelijk begeleider is dan een aanvulling op de theorie van het werk opgevat als het geheel van gedachten omtrent wat geestelijke begeleiding kan inhouden, omdat het verduidelijkt dat inderdaad datgene wat er gebeurt in het moment, belangrijker is dan welke theorie die we er op zouden kunnen toepassen ook.

Anders gesteld kunnen we dan zeggen dat dit onderzoek bijdraagt aan een theoretisch verstaan van wat raadswerk kan zijn, en voor menigeen in het werk inhoudt. Het gaat dan om een houding en opvatting waarin de tegenwoordigheid van het moment centraal staat, en van groter belang wordt geacht dan al het andere. Het huidige moment met dat wat er nú speelt is uitgangspunt. En daar houdt men het ook bij, in plaats van de dingen te interpreteren vanuit kaders die later worden ingevoegd.

---

⁴ Zie voor een discussie hieromtrent mijn stageverslag: *Over ruimte maken voor de ander & contact houden met mijzelf* Juli 2007 UvH bibliotheek p.34-36. Ik bespreek hier het artikel dat in deze scriptie bij de ‘Bronnen’ te vinden is onder Jorna, T. (2005). Hierin maakt Dr. T. Jorna kritische aantekeningen aangaande de levensbeschouwelijke diagnostiek van Dr. J. Bouwer. Hij presenteert tevens een geestelijke begeleidingshouding die uitgaat van persoonlijke en beschouwelijke competenties van de werker.

6.2.2 Vormen en praktijken van alledaagse zingeving en hun existentiële dimensie

Instrument zijn als kwaliteit of bekwaamheid in de werker om vanuit contact met een hogere orde de begeleiding aan te gaan van iemand anders kan mijns inziens verder aansluiten op de theorie van het raadswerk middels het onderzoeksprogramma van de UvH. In dit programma worden de termen ultieme en spirituele zingeving uitgewerkt, dimensies die mijns inziens uitermate overeenstemmen met waar het in dit onderzoek om gaat en tevens noties zijn binnen de geestelijke begeleiding als zodanig.

Ik herhaal wat ik in hoofdstuk één al citeerde: “Ultieme en spirituele zingeving kunnen worden opgevat als speciale soorten van existentiële zingeving. In *ultieme* zingeving is het bredere verband waarin iets wordt geplaatst het grootst mogelijke, een betekenishorizon die het menselijk leven als geheel betreft. Ultieme, uiteindelijke zingeving is vaak zo omvattend dat de betekeniservaring nauwelijks is te omschrijven. *Spirituele* zingeving is een bijzondere vorm van existentiële of ultieme zingeving. De relatie tussen het persoonlijke, innerlijke leven en het bredere kader waarin het menselijk leven wordt gezien, heeft dan een uitgesproken belevingskwaliteit, waarbij een grote openheid en sterke, omvattende verbondenheid wordt gevoeld.” (Zie Hoofdstuk 1.3 ‘Doelstelling’)

Instrument zijn wordt gesitueerd tegen een geestelijke achtergrond die ook wel wordt aangeduid met ‘buitenhemelse sfeer’ (Duintjer) waarmee zelfs buiten de hemel bedoeld wordt, dus zo omvattend en overstijgend dat het werkelijk het gehele universum en wat daar nog weer buiten is wordt aangegeven. De betekeniservaring is nauwelijks te omschrijven wordt in de definitie van ultieme zingeving gezegd en dat lijkt me ook het geval voor deze geestelijke achtergrond van instrument zijn. Mijns inziens komt dit overstijgende principe dan ook zonder twijfel overeen met ultieme zingeving. Zo bezien kunnen we stellen dat instrument zijn als geestelijke begeleidingsvorm afgetekend wordt tegen een geestelijke achtergrond met de kwaliteit van ultieme zingeving. Op die manier wordt er een verrijkende verbinding gelegd tussen dit onderzoek en theoretische invullingen omtrent zingeving.

De uitzonderlijke belevingskwaliteit van openheid en omvattende verbondenheid die bij spirituele zingeving wordt genoemd doet me denken aan ‘fundamentele menselijkheid’ (interview E), een compassie jegens alle mensen vanuit het hart waarbij een mysterieuze werking kan optreden vanuit een onbekende dimensie. Deze zijnskwaliteit in de werker die instrument is komt mijns inziens naar voren als exemplarisch voor wat men bedoelt met spirituele zingeving. Verder denk ik aan het vreugdevolle aspect van instrument zijn. Instrument zijn is ‘heerlijk’ (interviews A, C), ‘zalig’ (interview D), ‘prettig’ (interview B) en ‘kostbaar’ (interview E). Hierbij komt het voor dat de werker staat in een oerstream van leven die hem en de ander omnevelt en doortrekt. Deze vitale kracht is in het moment in alle aanwezigen eigenlijk voelbaar en draagt bij aan een gevoel van verbondenheid en goedheid. Ook dit lijkt me aan te sluiten op zowel de ultieme als spirituele zingeving.

In mijn onderzoek wordt het ‘eigene’ en ‘allegaagse’ in relatie gebracht met ‘expliciete’ en ‘bereflecteerde vormen van zingeving’. (Zie opnieuw Hoofdstuk 1.3) De persoonlijke verhalen

van de respondenten laten zoals we net zagen licht schijnen op die specifieke vormen van ultieme en spirituele zingeving. Deze verhalen geven kortom inhoudt aan de doelstellingen van het onderzoeksprogramma van de UvH, en hier dan met name aan het eerste aandachtsgebied van de sectie Geestelijke Begeleiding (GB) namelijk aan *Vormen en praktijken van alledaagse zingeving en hun existentiële dimensie*. Mogelijkheden tot professionele begeleidingsvormen zullen we zodadelijk nog nader bekijken.

6.2.3 De aard van de mentale activiteit die bij zingeving aan de orde is

Voordat we overstappen naar de praktijk moeten we eerst nog een ander aandachtsgebied van de GB bezien ten aanzien van de theoretische relevantie van dit onderzoek, en wel daar waar men zich in het onderzoeksprogramma bij 2. *De aard van de mentale activiteit die bij zingeving aan de orde is*, afvraagt hoe een humanistische spiritualiteit eruit kan zien. De ‘ervarings- belevings- en morele dimensies in zingeving’ worden hier onderzocht. Tevens vraagt men zich af wat er onder een humanistische spiritualiteit verstaan kan worden en welke gevolgen dit heeft voor het geestelijk werk. Mijns inziens kan dit onderzoek ook hieraan een bijdrage leveren.

Een humanistische spiritualiteit zal voor de raadswerker als instrument in toenemende mate gebaseerd zijn op die ultieme en spirituele vormen van zingeving zoals eerder werd genoemd. Deze vorm van humanistische spiritualiteit zal overigens voor sommigen eerder een religieus humanisme zijn. Men voelt zich opgenomen in een groter verband, zoals de kosmos of het bestaan of de natuur. Men heeft verder de ervaring van een zekere ‘werking’ die de eigen persoon overstijgt en die goede zaken brengt in termen van uitkomst in een situatie, troost en geborgenheid waar uitzichtloosheid en lijden overheersen. Men kan de dingen van het leven interpreteren tegen een geestelijke dimensie die zin verleent en het eigen bestaan inbedding en vreugde verschaft. Op deze manier kan instrument zijn bijdragen aan inzicht omtrent mogelijkheden tot een humanistische spiritualiteit of een religieus humanisme en geeft het tevens weer hoe de ervarings- en belevingskant hiervan voor de werker gestalte krijgt.

6.3 De praktijk van het geestelijk werk verrijkt

Vanuit deze opmerkingen aangaande de mogelijkheid van dit onderzoek om de theorie van de geestelijke begeleiding te verrijken, komen we nu uit bij de vraag hoe dit onderzoek ook een doorwerking kan hebben in *de praktijk van het werk*.

6.3.1 Instrumentschap als professionele begeleidingsvorm

Zoals we al tegen kwamen is ook het onderzoeksprogramma van de UvH gericht op het onderzoeken van mogelijkheden voor professionele begeleidingsvormen vanuit die specifieke invullingen van ultieme en spirituele zingeving. Ik vind dat dit onderzoek bij uitstek exemplarisch is voor de wijze waarop spirituele en ultieme zingeving in de praktijk gebracht kunnen worden.

We zien in het onderzoek de ontwikkelingsweg van de werker die instrument wil worden uitgebreid uitgelicht. Deze geestelijke ontwikkeling die een gradueel karakter kent, d.w.z. dat er een steeds dieper contact wordt aangegaan met die goddelijke kracht die doorwerkt in de werker als instrument, deze weg is een voorbeeld van hoe men als mens uit kan groeien tot instrument waar vanuit ook een begeleidingspraktijk kan gaan ontstaan.

De mens die zich deze bekwaamheid in zijn leven eigen maakt en steeds verder inbedt, heeft werkelijk iets te bieden aan de ander die om hulp vraagt. De uitgekristalliseerdheid van de persoonlijkheid biedt ruimte en maakt de weg vrij voor liefde en acceptatie en erkenning van die ander in al zijn of haar menselijkheid vanuit een meer onpersoonlijke transcendentie of geestelijke dimensie. Mijns inziens is deze kwaliteit in een werker een verdieping van wat normaal gesproken onder raadswerk wordt verstaan.

Deze kwaliteit verwerft men maar niet zomaar zo blijkt uit de gegevens. Er is ook gezegd dat er een zekere roeping aan vooraf moet gaan. Een wens of verlangen om ook daadwerkelijk met jezelf aan het werk te gaan alvorens iets te kunnen bieden aan een ander. En dan bedoelt men niet alleen een inzien van eigen persoonlijke karaktertrekken, nee, het gaat veel verder dan dat.

Deze praktijk waarin men instrument is, baseert zich op het goddelijke of geestelijke dat wezenlijk 'een andere speler' is. Men moet zich tot deze derde instantie leren verhouden. Daarmee bekend raken, een band opbouwen, er onderzoek naar doen in zichzelf. Zo bezien is professionele begeleiding veel meer dan wat een persoon zich 'eigen' heeft gemaakt aan vaardigheden, methoden en technieken, al zijn die in aanvang zeker niet onbelangrijk.

Er ligt ook een permanente inzet op de onzichtbare speler die onberekenbaar is, zich niet laat beheersen nog 'oproepen', maar geheel eigen is en geheel buiten de zeggenschap van de werker om een inwerking kan hebben. Dit is dan een wezenlijk andere benadering van geestelijke begeleiding die zich baseert op handelingen die vooraf werden bedacht, kaders die vooraf werden gesteld. Het heeft van doen met intuïtie, met je afstemmen op het onbekende, en de ander die om begeleiding komt. Het sluit aan op een spirituele opvatting van geestelijke begeleiding waarin men honoreert dienstbaar te zijn aan werkingen en krachten die de eigen verschijningsvorm overstijgen, maar desalniettemin jou nodig hebben om een werking in het hier en nu te kunnen hebben.

Dat vanuit deze visie professionele begeleidingsvormen mogelijk zijn blijkt uit dit onderzoek naar instrumentschap. De respondenten bewijzen dat werkelijke geestelijke begeleiding geboden kan worden op grond van deze transcendentie benadering waarin er een wezenlijke plek voor 'het leven' als onbeheersbare kracht die in elk mensenleven een doorwerking kan hebben, behouden wordt.

6.4 Persoonlijke relevantie

Mijn persoonlijke motivatie voor het onderwerp instrument zijn startte met de vraag naar wat voor een geestelijk begeleider nu eigenlijk een goed proces is om in het eigen leven door te maken. De persoonlijke ontwikkeling van een werker fascineerde me met name omdat ik me zelf

al enkele jaren ontplooi tot zo'n werker, maar nooit werkelijk stil heb gestaan bij de context van die ontwikkeling. Ik leerde vaardigheden aan de universiteit: gesprekstechnieken, groepswerkmethoden, reflectiemethoden etc. Ik las ingewikkelde, soms inspirerende teksten over thema's als zingeving, humanisering, organisaties, psychologie, wetenschap, raadswerk, het geestelijke, filosofie en veel meer. Maar wat 'doe' je nu eigenlijk als werker, waar werk je mee? Wat laat je gebeuren? Ik wist het niet goed.

Ik veronderstelde dat je een gesprek met iemand zou voeren, maar kon niet goed begrijpen vanuit waar dit gesprek dan gevoerd zou worden. Natuurlijk zou het gaan over hoe het met die ander ging, wat er wellicht aan schortte, welk lijden of verdriet er was... Maar hoe daarmee om te gaan? Wat te zeggen? In welk perspectief het te verstaan? En zo kwam ik dan op de werker zelf. Dáár komt het aan: dat van de ander komt op je af, en dan landt het in je. Tot zover kon ik het volgen en overzien. Maar hoe verder? Op mysterieuze wijze kon ik iets met de term 'instrument zijn', al had ik die zelf niet bedacht. Ik voelde dat deze notie me verder zou kunnen brengen. En dat deed ze ook.

Mij is nu duidelijker geworden hoe geestelijk begeleiders in hun werk een geestelijke dimensie centraal stellen van waaruit zij werken. Zij werken met het leven als bewegende oergrond, met het ongewisse, met het altijd afwachtende van onbekende situaties. Open staan voor, zonder voorbehoud, zonder te weten wat er komt. Al deze woorden heb ik vaker gelezen, maar nu heb ik ze door de levende verhalen van de respondenten meer beleefd, er van binnenuit voeling mee gekregen.

Instrument zijn is voor mij een bekwaamheid van de werker die niet eenvoudig te verwerven is, maar ik heb wel gezien dat het mogelijk is, ik denk ook voor mij. Ik heb gevoeld hoe je kanaal kunt zijn, eerst in het zingen zoals ik in de inleiding op deze scriptie toelicht en later ook in het tweegesprek. Hoe daar iets kan gebeuren dat 'los' van je staat en je tegelijkertijd direct en op intense wijze aangaat en jezelf betreft. Dat present komen van geestelijke werking en de schoonheid daarvan en de vitaliteit die het geeft hebben diepe indruk op mij gemaakt. Ook het ontdekken van 'flitsen van plotseling inzicht' was voor mij een sensatie die naar meer smaakt. Hoe dit werkt, hoe dit kan gebeuren, waar het vandaan komt. En hoe ik me verder met het geestelijke uiteen kan zetten in termen van God, god of het goddelijke. Ik wil er nog veel in ontdekken. Ik kan me dan ook niet anders bedenken dan dat het onderwerp nog lang met me mee zal reizen in een verdere persoonlijke en geestelijke ontwikkeling tot instrument.

6.5 Vervolgonderzoek

Dit onderzoek is beschrijvend van aard en heeft tot doel gehad een notie te exploreren omdat deze mijn persoonlijke interesse had en relevant was voor de ontwikkeling van zowel de theorie als de praktijk van de geestelijke begeleiding.

Aan het einde gekomen van de onderneming kan ik aanbevelen dat deze specifieke opvatting van raadswerk verder onderzoek verdient. De methode van het verwerven van

gegevens op basis van diepte-interviews met een open beginvraag heeft zeer goed gewerkt. En het verzadigingspunt is mogelijk nog niet volledig bereikt waar het het onderwerp betreft. Ik vermoed dat er meer raadslieden te vinden zouden zijn die middels hun specifieke ervaringen aanvullende informatie zouden kunnen geven over instrument zijn. Die weer kan leiden tot nieuwe inzichten of waardevolle aanvullingen op wat al werd ontdekt.

Ik denk voorts dat het van belang zou kunnen zijn nog nauwkeuriger onderzoek te doen naar deelnoties van instrument zijn die met name ook in de interviews naar boven zijn gekomen. Ik denk dan bijvoorbeeld aan het begrip intuïtie. Het zou interessant zijn om in het kader van instrument zijn, intuïtie nader te belichten omdat ik meen dat wanneer daarop expliciet in zou worden gegaan, er een zekere diepgang in zou kunnen worden ontdekt die aanzet tot meer beschouwingen omtrent instrument zijn als vaardigheid en kunde. Hoe doe je dat nu heel precies, dat afstemmen op die intuïtieve stroom bijvoorbeeld. Welke innerlijke bewegingen maak je? Hoe voelt dat? Hoe ziet dat eruit? De geestelijke wereld die via het innerlijk kan worden ontsloten is zo divers en rijk dat nader onderzoek meer informatie -ook heel praktisch gezien- zou kunnen opleveren, zo is mijn vermoeden. Maar dit geldt ook voor bijvoorbeeld 'rustpunt' zoals respondent E aan heeft gegeven te zijn in haar werk. Herkent men zo'n gegeven over het algemeen wanneer het over instrument zijn gaat? Welke gevoelsdimensie gaat daarmee gepaard? Op deze manier raken de aspecten van instrument zijn duidelijker omlind en daarmee de bekwaamheid in haar geheel. Zo kan vervolgonderzoek vorm krijgen denk ik.

6.6 Resumerend

Hoe kan hetgeen verstaan kan worden onder de raadswerker als instrument bijdragen aan theorie en praktijk van het geestelijk werk? We zagen dat de theorie gevoed werd door de insteek werkelijk vanuit het innerlijk te werken, en niet zozeer te denken in van buitenafkomende inzichten en kaders. Verder, en aansluitend op het onderzoeksprogramma van de UvH, werden ultieme en spirituele zingeving verbonden met instrument zijn. Waarbij duidelijk werd hoe instrument zijn wezenlijk invulling biedt aan deze noties. Ook een humanistische spiritualiteit krijgt meer gezicht door de uitwerkingen in dit onderzoek. De praktijk werd verrijkt door het perspectief van een professionele beroepspraktijk gestoeld op de bekwaamheid van instrument zijn. Een bekwaamheid die verdiepend is voor wat voornamelijk onder geestelijke begeleiding verstaan wordt. Het werd mij vervolgens duidelijk dat het inderdaad mogelijk is om vanuit een meer transcendent, geestelijke oriëntatie geestelijke begeleiding te bieden en ik kon voelen dat ik me in die richting verder wil ontwikkelen. Vervolgonderzoek is tot slot aan te bevelen op grond van de vele mogelijke inzichten die nog bij een heleboel potentiële respondenten te vinden is. Deze inzichten zouden kunnen bijdragen aan een verder ontstaan van begrip omtrent wat het inhoudt: instrument te zijn, en vooral ook wat die mysterieuze geestelijke werkingskracht nu eigenlijk is.

Nawoord

En zo kom ik aan het einde van deze ontdekkingsreis waarin ik beschrijvingen heb gegeven van literatuur die mijns inziens gaat over instrument zijn, van interviews die gehouden zijn met als doel dit onderwerp uit te lichten en van eigen gedachten en onderzoeken in mijzelf hieromtrent.

Er werd een beeld geschetst van de raadswerker als instrument dat zich baseert op een bekwaamheid in de werker die verbonden is met de drie kerngebieden van het 'ik' de 'ander' en het 'geestelijke'. Waarmee een spiritueel-religieuze opvatting van geestelijke begeleiding gestalte kreeg.

Tot slot werd duidelijk hoe de notie 'de raadswerker als instrument' bij kan dragen aan de ontwikkeling van zowel theorie en praktijk van de geestelijke begeleiding, wat ook aansloot op het onderzoeksprogramma van de UvH.

Het onderwerp 'instrument' of 'instrument zijn' werd mij aangereikt door mijn scriptiebegeleider, Ton Jorna, waarmee hij mij een intens boeiende richting instuurde waar ik hem op deze plek graag voor wil bedanken.

Ook wil ik de andere lieve mensen bedanken die me tijdens het schrijven van deze scriptie hebben gesteund, met name Rogier Moed, veel dank!

Ik vond het tot besluit een bijzondere aangelegenheid om dit onderzoek te doen en draag het werk op aan de geestelijke werkingskracht in mij, opdat ik steeds helderder mag worden en op een dag instrument kan zijn voor anderen die daarom vragen.

*

Samenvatting

Wat kan men binnen de geestelijke begeleiding verstaan onder de raadswerker als instrument? En hoe zou deze notie kunnen bijdragen aan de theorie en de praktijk van dit werk? Dit zijn de centrale vragen waarmee in deze scriptie wordt gewerkt.

Allereerst via een literatuurstudie en vervolgens via een empirisch onderzoek onder vijf respondenten werden antwoorden op de eerste vraag gevonden. Instrument zijn werd in een synthese in enkele thema's samengevat waarmee een eerste beeld ontstond.

Vervolgens werden eigen overwegingen onder woorden gebracht die als aanvulling en verdieping op de gevonden resultaten inwerkten. Hierdoor werd de nadruk gelegd op met name de geestelijke achtergrond waartegen instrument zijn gezien moet worden. En werd deze geestelijke dimensie verder onderzocht.

Zo kon in dit onderzoek mijns inziens duidelijk worden dat instrument zijn een geïnspireerde manier van geestelijk werk doen betekent. Het is een inspiratie die elke grens te buiten gaat, en zich uitbreidt tot voorbij het begrijpelijke. Deze inspiratie ligt ten grondslag aan een houding waarbij de werker een liefde in het eigen hart leert herkennen die dankbaar stemt in het besef van fundamentele verbondenheid met zichzelf, het universum en alle andere levende wezens. Deze omvattende ervaring van goedheid, waarheid en schoonheid leidt inherent tot willen delen. Het is de intrinsieke wens van de raadswerker als instrument dienstbaar te zijn aan die grote liefde en van daaruit kan hij de ander bijstaan en mogelijks verlichting brengen door zijn opdoemende inzichten of zijn manier van aanwezig zijn. Deze bekwaamheid of kwaliteit in de werker gaat gepaard met een gevoel van bevrediging, een goed gevoel. De raadswerker als instrument kent de ervaring gevoed te worden door het leven waaraan hij zelf deelneemt: het wonder waaraan hij op onbegrijpelijke wijze meehelpt het te laten gebeuren.

Instrument zijn op deze wijze verstaan is een vrucht van persoonlijke, geestelijke ontwikkeling waarbij veel zelfonderzoek te doen is, en afstemming gezocht moet worden. Kanaal zijn, poort of doorgeeffluik voor de geestelijke dimensie of in andere woorden het goddelijke, opdat deze een werking kan hebben in het moment waarop mensen werkelijk aanwezig komen, is een zeer specifieke vaardigheid. Men dient werkelijk open en ontvankelijk de werkelijkheid van dát moment te 'lezen'. Deze vorm van 'lezen' gaat voorbij aan geleerde theorieën en methoden, maar berust op een innerlijke beschouwelikheden die de eigen horizon te buiten gaat. Het is een schone en dankbare aangelegenheid voor de raadswerker als instrument om zo te mogen functioneren, zo komt althans uit dit onderzoek naar voren.

Dit beeld van instrument zijn vormt tot slot een wezenlijke aanvulling op zowel de theorie als de praktijk van de geestelijke begeleiding. Met name omdat zij theoretisch gezien invulling geeft aan een spiritueel-religieuze opvatting van het werk en aansluit op noties als ultieme en spirituele zingeving. En praktisch gezien duidelijk maakt hoe zo'n professionaliteit, die men met instrument zijn kan aanduiden, eruit kan zien.

Bronnen

- Andriessen, H. (1996). *Oorspronkelijk bestaan; geestelijke begeleiding in onze tijd*. Baarn: Gooi en Sticht.
- Berk, van den T. (1999). *Mystagogie; Immijding in het symbolisch bewustzijn*. (4^e dr.) Zoetermeer: Meinema.
- Boeije, H. (2005). *Analysen in kwalitatief onderzoek: Denken en doen*. (s.l.): Boom.
- Brouwer, I. red. (2007). *De stille kracht van transcendentie: Wijsheid in beelden, verhalen, symbolen*. Amsterdam: SWP.
- CvB (16 Mei 2007). Humanisme en humaniteit in de 21^e eeuw *Onderzoeksprogramma Universiteit voor Humanistiek 2005-2010* te vinden op: www.uvh.nl/onderzoek.
- Derkx, P. (red.) (2004). *J.P. van Praag: om de geestelijke weerbaarheid van humanisten*. Utrecht: Het Humanistisch Archief.
- Duintjer, O. (2002). *Onuitputtelijk is de waarheid*. Budel: Damon. Assen/Maastricht: Van Gorcum.
- Evers, J. (red.) (2007). *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde*. Den Haag: Lemma.
- Florusse, M. (September 2002). Marietta Petkova: Muziek is als een kind, het vervult je hele wezen. *Elegance* 59, p.22-27.
- Goldberg, P. (1988). *De kracht van intuïtie*. Utrecht: Uitgeverij Kosmos.
- Hoogeveen, E. (1991). *Eenvoud en strategie*. Amersfoort/Leuven: Acco.
- Hillesum, E. (1986). *Etty: de nagelaten geschriften van Etty Hillesum 1941-1943*. (4^e herz. dr.) Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Jong HV www.jonghv.nl.
- Jorna, T. (red.) (2000) Over eros en transcendentie bij Plato In *UvH Werkboek: De mens is de mens een zorg 1999-2000*, p. 145-157 (11^e herz. dr.) [Utrecht]: Universiteit voor Humanistiek.
- Jorna, T. (2005). De geestelijke dimensie in de geestelijke verzorging: kritische noties bij Bouwers competenties van het vak. *Tijdschrift Geestelijke Verzorging* 8 (34), p. 36-46.
- Jorna, T. & D. De Costa (1999). *Van aandacht en adem tot ziel en zin: honderd woorden uit het levensbesouwelijke idioom van Etty Hillesum*. Utrecht: Kwadraat.
- Jorna, T. (red.) (1997). *Door eenvoud verbonden; over de theorie en de praktijk van het humanistisch geestelijk raadswerk*. Utrecht: Kwadraat.
- Kappen, R. (29 Februari 2000). De mens is bang voor zijn eigen licht. *Brabants dagblad*. Onbekende pagina.
- Korteweg, H. (2001) *Instrumentenschap vanuit drie tradities: De weg tot rechtvaardigheid-Tsaddik en Tora*. Lezing Cothen, 2 april 2001. Uitgeschreven te vinden op: <http://www.juwelenschap.nl> Gevonden op 13 februari 2007.
- Korteweg, H. (1995). *Zonder einde; van licht tot vorm van vorm tot licht*. (3^e dr.) Cothen: Felix Uitgeverij B.V..
- Korteweg, H. en H. Korteweg-Frankhuisen (1989). *Innerlijke leiding: de kunst om de innerlijke stem te volgen tot de dagelijkse praktijk*. Cothen: Felix Uitgeverij B.V..

- Lelie, C. (2002) Het enige dat ik vertrouw zijn mijn oren: interview met Marietta Petkova. *Piano Bulletin* 3, p.3-16.
- Looze, G. de (Maandag 24 januari 2000). Reizen naar de oorsprong van de muziek. *Reformatorisch Dagblad*. Onbekende pagina.
- Maso, I & A. Smaling (1998). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam: Boom.
- May, G. (1982). *Will & Spirit: An contemplative Psychology*. New York: Harper Collins Publishers. ISBN 0-06-250582-3 (pbk.).
- Musters, R. (Donderdag 23 September 1999). Als ik speel voel ik me soms een half uur Chopin. *BN/DeStem*. Onbekende pagina.
- Olthuis, L. (Oktober 2004). De gedrevenheid van Marietta Petkova: Met mijn lichaam open ik de poorten van de muziek. *Nouveau* 19, p. 20-23.
- Postma, I. (4 December 2000). Cd's zijn oorzaak van middelmaat. *De Gelderlander*. Onbekende pagina.
- Praag, J.P. van (1989). *Grondslagen van humansime*. (3^e dr.) Meppel/Amsterdam: Boom.
- Rubin, H.J. & I.S. Rubin (2005). *Qualitative Interviewing; the art of hearing data*. (2nd. ed.) Thousand oaks/London/New Delhi: Sage publications inc..
- Ruiten, J. van (Woensdag 6 Oktober 1999). Een ster zonder allures. *Gelders Dagblad*. Onbekende pagina.
- Rood, M. (Donderdag 17 Februari 2000). De gratie van de muze ontvangen. *Gooi-en Eemlander/Dagblad van Almere*. Onbekende pagina.
- Savenije, W. (Juni 2001). Pianiste Marietta Petkova over bezieling: Muziek maken is ontvangen. *Jonas Magazine* 46, p.13-17.
- Savenije, W. (21 Maart 2005). Marietta Petkova over Encores. *NRCHandelsblad*. Onbekende pagina.
- Sebök, G. (2007) Internetfilmpjes zijn te vinden op: <http://nl.youtube.com> wanneer gezocht wordt onder de naam: György Sebök. Gevonden op 21 December 2007 & 31 Juli 2008.